

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FEL-YL 2013-0002**

**GIAMBATTISTA VICO VE ÇAĞIMIZDA YÖNTEM
ANLAYIŞLARI**

HAZIRLAYAN

Nurdan YILDIZ YÜCEL

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. Talip KABADAYI

AYDIN- 2013

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FEL-YL 2013-0002**

**GIAMBATTISTA VICO VE ÇAĞIMIZDA YÖNTEM
ANLAYIŞLARI**

HAZIRLAYAN

Nurdan YILDIZ YÜCEL

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. Talip KABADAYI

AYDIN- 2013

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nurdan YILDIZ YÜCEL tarafından hazırlanan **Giambattista Vico ve Çağımızda Yöntem Anlayışları** başlıklı tez, 07.10.2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu :</u>	<u>İmzası :</u>
(Başkan)		
Doç. Dr. Talip KABADAYI	ADÜ	
Doç. Dr. Metin BAL	DEÜ	
Yrd. Doç. Dr. İskender Cengiz ÖZKAN	ADÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Nurdan YILDIZ YÜCEL

İmza :

ADI-SOYADI: Nurdan YILDIZ YÜCEL

BAŞLIK: Giambattista Vico ve Çağımızda Yöntem Anlayışları

ÖZET

Bu tezde “Çağımızın bilimsel yöntem anlayışları ve eğitimi ile ilgisinde insanı temele alan bir bilimsel yöntem ve daha insancıl bir eğitim nasıl mümkün olabilir?” sorusu Giambattista Vico üzerinden ortaya konup sorgulanacaktır. Tezin çözümlenmeye çalışacağı bu problem üç bölümde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Giriş bölümünde bilimsel düşünce ve felsefe tarihinde önemli yere sahip düşünürlerin bilimsel yöntem konusunda görüşleri ana hatlarıyla yazılacaktır. Birinci bölümde Francis Bacon’ın özellikle Novum Organum adlı eserinden faydalanarak Francis Bacon’ın genel felsefe görüşü, bilimsel yöntem ve tümevarım konusundaki görüşleri serimlenecektir. İkinci bölümde René Descartes’ın genel felsefe görüşü ve yöntem konusundaki görüşleri özellikle Metot Üzerine Konuşma adlı eserinden yararlanılarak gözler önüne serilecektir. Üçüncü bölümde ise Giambattista Vico’nun tarihsel yöntem, hümanist eğitim konusundaki görüşleri özellikle Çağımızın Araştırma Yöntemleri adlı eserinden faydalanılarak ortaya konulacaktır. Sonuç bölümünde ise; Bacon, Descartes ve Vico’nun yönteme dair görüşleri karşılaştırılıp; Bacon ve Descartes’ın “kesinlik hakikatten önce gelir” anlayışı yerine, Vico’nun “hakikat kesinlikten önce gelir” anlayışının tekrar canlandırılıp, günümüz eğitim ve bilimi üzerindeki olumlu yansımaları gösterilmeye çalışılacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Basiret, belagat, bilim, eğitim, hafıza, hümanist eğitim, tarihsel yöntem, tümdengelim, tümevarım, yöntem.

NAME-SURNAME: Nurdan YILDIZ YÜCEL

TITLE: Giambattista Vico and The Understadings of Method in our Time

ABSTRACT

The question “How can a more humanistic education and a scientific method that focuses on human being in relation to scientific method and education of our age be possible?” will be put forward over the thoughts of Giambattista Vico. This fundamental problem will be tried to be examined in three chapters. In the Introduction, the ideas about the scientific method of the major thinkers in the history of philosophy will be written. In the first chapter, the general philosophy and views of scientific method and induction of Francis Bacon will be put forth by benefitting from *Novum Organum*. In the second chapter, the general philosophy and ideas on method of René Descartes will be put forward in the context of *Discourse on the Method*. In the third chapter, the ideas on the historical method and humanistic education of Giambattista Vico will be set out by particularly taking into account of *On the Study Methods of Our Time*. In the Conclusion, the ideas about method of Bacon, Descartes and Vico will be compared. Through this comparison, it is intended to point out the view “truth comes before certainty” of Vico in terms of its positive reflections on actual education and science of our age, instead of the view “certainty comes before truth” of Descartes.

KEY WORDS: Education, eloquence, deduction, humanistic education, historical method, induction, memory, method, perception, science.

ÖNSÖZ

Giambattista Vico ve Çağımızda Yöntem Anlayışları başlıklı bu tez bir yöntem sorununu gözden kaçan ama bir o kadar da önemli bir yanı ile ele alacaktır. İçinde “hakikat” araştırmasının yerini kesinlik ve yöntem araştırmasını aldığı bir bilim ve teknoloji dünyasında yaşıyoruz. Deyim yerinde ise Baconcu ve Kartezyen bir dünyada yaşıyoruz. Bu dünya yaşamlarımızı istila eden hatta belirleyen bilimsel araştırma, teknoloji ve aygıtlar dünyasıdır; sosyometri, biyometri, psikometri gibi yeni disiplinlerin kendilerine yer bulduğu bir dünyadır; elektronik bilgisayarlar video oyunları, uydular gibi yeni makinelerin olduğu bir dünyadır: “adeta sihirli bir dünya”dır. Gelgelelim bu durum bir taraftan bilime tapınma diğer taraftan pragmatik faydacılık anlamına gelirken bu durumun bir diğer kaçınılmaz sonucu da insan bilimlerinin gerilemesidir; eş deyişle, hümanistik disiplinlerin geri plana itilmesidir. Bu bağlamda açık ve seçik fikirler hatta önermeler modern bilimin ve eğitimin ideali haline gelmiştir. Beri taraftan, Vico eğitim ve bilimde bir denge kurma çabası güder hatta deneysel bilimler ile klasik düşüncenin sanatları ve bilgi dalları arasında bir denge gözetilmesi gerektiğini hatta ağırlığın hümanizma konularına verilmesi gerektiğini savunur. Zira, ona göre bilim ve eğitimin uygun amacı “kendini bilmedir; kendini tanımadır”. Bu bağlamda insan bilgeliğine dair Vico’nun görüşlerinin yeniden incelenmesi ve canlandırılması gerekmektedir. Böylece Vico’nun görüşleri bilim ve teknolojinin yaşamlarımızı istila ve işgaline karşı, hatta bunların yarattığı olumsuzluklara karşı bir çıkar yol olarak önerilebilir.

Bu çalışmanın her aşamasında yoluma ışık tutan ki bu ışığın hayatımın bundan sonrasında da parıldayacağını düşündüren, Vico’yu daha iyi anlamamda bana yardımcı olan ve en önemlisi çalışmanın asıl amacı olan “Daha insani bir bilim ve eğitim nasıl olur?” sorusunun cevabını tavırlarıyla bana sunan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Talip KABADAYI’ ya çok şey borçluyum. ADÜ Felsefe Bölümündeki Sayın Arş. Gör. Burak SAYIN’a çevirideki desteğiyle teze katkıda bulunmasından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez jüri üyeliğimi kabul ederek tezimi değerlendiren Sayın Doç. Dr. Metin BAL’a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. İskender Cengiz ÖZKAN’a destekleriyle çalışmamı onurlandırdıkları için sonsuz şükranlarımı sunarım. Öğretmen arkadaşlarım Elif AKDOĞAN ve Semra KOÇKAN ÖZATLAN’ a çeviri konusundaki desteklerinden ve içten arkadaşlıklarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak iş

yoğunluğuna rağmen sabırla desteğini hiç esirgemeyerek bana güç veren sevgili eşim
Metin YÜCEL' e ve tüm aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Nurdan YILDIZ YÜCEL

AYDIN

2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
FRANCIS BACON'IN YÖNTEM KURAMI	
1.1. Bacon Felsefesine Genel Bakış.....	9
1.1.1. Yeni Bilimsel Yöntem.....	10
1.1.2. Bacon'cı Tümevarım.....	11
1.1.3. Aforizmalar.....	13
1.1.4. Putlar (İdoller).....	14
2. BÖLÜM	
RENÉ DESCARTES'IN YÖNTEM KURAMI	
2.1. Kartezyen Felsefeye Genel Bakış.....	18
2.2. Descartes'ta Bilimsel Yöntem.....	21
2.2.1. Apaçıklık.....	27
2.2.2. Metodik Şüphe.....	29
2.2.3. Sezgi.....	31
3. BÖLÜM	
GIAMBATTISTA VICO'NUN YÖNTEM KURAMI	
3.1. Vico Felsefesine Genel Bakış.....	36
3.2. Verum-Factum İlkesi.....	38

3.3. Tarih Tasarımı.....	39
3.3.1.Tarihsel Eleştirinin Bazı İlkeleri.....	41
3.3.2. Felsefî Yöntem.....	43
3.3.3. Üç Çağ.....	44
3.3.4. Ulusların Rotası.....	45
3.3.5. Tüm Ulusların Üç Geleneği.....	45
3.3.6. Filolojik Yöntem.....	49
3.3.7. Ulusların Döngüsü.....	51
3.4. Araştırma Yöntemi.....	59
3.5. Hayal gücü, Hafıza ve Belagat.....	59
3.6. Eğitim.....	61
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	82

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1: Vico'da Tarihsel Dönemlerin Gelişimi	40
---	----

GİRİŞ

Yöntembilgisi sözcüğü Yunanca “meto” “boyunca” ve “hodos” “yol” sözcüklerinden türemiştir (Çelgin, 2010). Bu sözcükler ile yöntembilgisi sözcüğün tam anlamı “logos”, yani, “doğru yol boyunca yürümek” demektir. Yöntembilgisi, yöntem kuramı olarak, belirli bir alanda izlenen yol, bir düzenleme etkinliği, hedefleri belirleme biçimi ve yöntem kuramıdır. Her alanın kendine özgü bir yöntem bilgisi olabilir: örneğin kimyasal, didaktik, asketik ve daha birçok yöntembilgisi sayılabilir. Burada asıl ilgilendiğimiz doğru düşünme yollarıdır; doğru düşünme biliminin, sağın düşünmeyle; yani, bilmeye ilgili olduğu gün gibi ortadadır (Bochenski, 2008).

Yöntembilgisi ile beraber “bilim” sözcüğünün anlamından da bahsedilmelidir, bu sözcüğün başka anlamları arasında, birbiriyle çok yakından ilişkili ama farklı iki anlamı vardır: bilim öznel ya da nesnel bir anlamda anlaşılabilir. İlkin, öznel olarak anlaşıldığında bilim sistematik bilgidir başka bir şey değildir. Bilim, (a) bir bilgidir, dolayısıyla da özne, insanın -daha da önemlisi kişinin- bir özelliğidir. Bilimi özümsemiş bir kişi bilimin kapsadığı pek çok şeyi anlama ve bu alana ait (zihinsel) etkinlikleri doğru bir biçimde gerçekleştirme becerisine sahiptir. Buna göre, mesela, aritmetiği özümsemiş bir kişi aritmetik yasaları anlayabilir ve aritmetik hesaplamaları doğru olarak yapabilir. Bu anlamda bilim böyle bir beceriden başka bir şey değildir. Bu öznel anlamdaki bilim aynı zamanda (b) sistematik bilgidir. Buradaki durum, belirli bir alan hakkında bir şeyler bilen herkesin söz konusu bilimi özümsemiş bir durum değil, aksine o alanı sistemli bir biçimde irdelemiş ve bunun dışında tekil durumların nasıl birbiriyle bağlantıları olduğunu bilen bir kişinin söz konusu olduğu durumdur. İnsan bazen bilimsel etkinliklerden, örneğin incelemeyi söz eder. Böyle etkinlikler "bilimsel" olarak adlandırılır, çünkü bu etkinliklerin amacı öznel anlamda bilimin oluşturulmasına ya da gelişimine bağlıdır. Öyle ki araştırma ya da çalışma ve benzeri şeyler yapan birisi sistematik bilgi elde etme çabası içindedir (Bochenski, 2008).

İkincileyin bilim nesnel olarak anlaşıldığında bir bilgi türü değildir; tersine, nesnel önermeler bütünüdür. Bu anlamda birisi, “Matematik şunu şunu öğretir” ya da “Astronomiden filanca filanca önermeyi ödünç alırsız” türünden şeyler dile getirebilir. Böyle anlaşıldığında bilimin “kendinde bir şey” olarak varolmadığı açıktır; ne ki bilim kişiye bağlı değildir. Tersine, bilim toplumsal bir varlıktır, çünkü o çok sayıda kişinin düşünmesinden oluşur hatta bu kişilerin hiçbiri genellikle bilime özgü önermelerin

tamamını bilmez. Nesnel anlamda anlaşılan bilim şu nitelikleri taşır: 1) Bilim nesnel önermelerin sistematik olarak düzenlenmiş bir bütünüdür; bu öznel anlamda bilimin sistematik niteliğine denk düşer. 2) Onun alanına özgü önermelerden bazıları bilime ait değildir, tersine en azından bir kişi tarafından bilinen önermeler bilim önermeleridir. Hatta daha açık biçimde söylemek gerekirse: bilinen önermelerin dışında, hiçbir sahici önermeden söz edilemez; bir tek olanaklı önermelerden söz edilebilir. Bilim olanaklı önermelerden değil gerçekten özlüce dile getirilmiş önermelerden oluşur. Böylece de bilimin gelişimi ve ilerlemesinden söz edilebilir. Bu insanın yeni olgu durumları görmesi ve bunlara dayanarak yeni önermeler oluşturmasıyla gerçekleşir. 3) Bilim toplumsal bir uğraştır. Şu halde, bir biçimde nesne haline getirilmiş, yani, imlerle temsil edilmiş önermeler bilime aittir; öyle ki en azından ilke olarak başka insanlar da bunlara ulaşabilsin (Bochenski, 2008).

Bilimin açıklamalarıyla beraber tanımlamalardan yola çıkıldığında, bilimin esasen mantığa hatta çeşitli anlamlarda mantığa bağlı olduğu sonucu çıkar. Nesnel olarak anlaşılan bilim söz konusu olduğu sürece, onun mantıksal olarak kurulması gerektiği apaçık ortadadır. Hatırdan çıkarılmamalıdır ki, bilim sistematik olarak kurulur; bilim önermeleri birbirleriyle mantıksal ilişkiler içindedir. Bilim elbette başlangıç aşamalarında genellikle ilgisiz önermeler yığınından başka bir şey değildir; gelgelelim bilim insanları bunu doyurucu bulmazlar; araştırma yapmanın en önemli nedeni hem yeni olguların keşfidir hem de önceden saptanmış önermelerin mantıksal düzenlenmesidir. Öyleyse, mantık, üstelik de bu durumda biçimsel mantık, böyle anlaşılan bilim için hep gerekli olan onsuz olmaz bir çatı oluşturur. Mantık aynı şekilde öznel anlamda bilim için de farz edilir. Çünkü bu tür bilim öncelikle nesnel anlamdaki bilim anlayışından oluşan sistematik bir bilgidir. Öyleyse, bu bilgiyi oluşturan yargıların nesnel bilimin önermeleri kadar birbirleriyle iç içe geçmiş olmaları gerekir (Bochenski, 2008).

Bu durumda, araştırmanın da iki bakımdan mantık tarafından yürütülmesi gerekir: İlk olarak kuşkusuz araştırmacı öncelikle hem mantık yasalarını ihlal etmemelidir, hem de bu yasalara dayanarak yol almalıdır. Çünkü bilimsel bilme, pek çok durumda dolaylıdır. Öyleyse, biçimsel mantık, bilimsel araştırmanın olmazsa olmazıdır. İkinci olarak da araştırmanın “yöntemsel olarak” ilerlemesi gerekir: Bu da belli doğru yöntemlerin kullanılması gerektiği anlamına gelir. Böyle yöntemler her

bilimde konu alanının kendine özgü doğasına göre geliştirilir.* Öyle ki, tüm araştırmalar, bütün bilimlerde işe koşulan belli genel yöntem ilkelerine gereksinim duyarlar. Bu genel yöntem ilkeleri, daha önce de söylendiği gibi, mantığın bir bölümünü oluşturan yöntembilgisi içinde irdelenirler. Şu halde, buna göre araştırma, sözcüğün en geniş anlamıyla mantığı zorunlu kılar. Tüm bunlardan, araştırmacının araştırmasına koyulmadan önce biçimsel mantığı veya yöntembilgisini öğrenmesi gerektiği anlamı çıkartılmamalıdır. Daha çok, bir bilimin başlangıç safhalarında bunları bilmeye gerek olmadığını bilincindeyiz, çünkü bunun için doğal bir yatkınlık yeterlidir. Mantık ilkelerinin bilimler yeterince ilerlediklerinde bunlara dayanarak ilk olarak özlüce dile getirildikleri ve çıkarsandıkları da bir gerçektir. Belirtilmesi gerekli iki konu daha var: 1) Her bilim, bilgin yaptığı şeyin bilincinde olmasa bile, mantık ve yöntembilgisel ilkelere göre oluşturulur; 2) Bu ilkelerin özenle ifade edilmesi bir bilimin gelişiminin sonraki aşamalarında çoğu kez gereklidir (Bochenski, 2008).

Bilime dair verilen bu açıklamalardan sonra doğa bilimleri ve tarih ele alındığında genellikle doğa bilimleri ve tarih arasında iki temel fark olduğu söylenir. Birincisi: İlkinin nesnesi zihin-dışı nesne ve olaylardır; İkincisinin nesnesi ise zihnidir. İkincisi: Doğa bilimleri, tarihsel kaygıları umursamadan, geçici olmayan yasalar oluştururken, tarihin ayırt edici özelliği, geçmiş olaylarla ilgilenmesi ve bunlarla geçmiş olaylar olarak ilgilenmesidir. Gelgelelim, amaç bu iki alan arasında keskin bir ayırma gitmekse, bu ölçütlerden hiçbiri fayda sağlamaz. Zira ilk olarak yapıp etmeleri tarihsel bilgi dalları tarafından irdelenen insan, hem akıldan ibarettir hem de maddi bir varlıktır; hatta insanın belirli bir durumda nereye kadar zihinsel düzeyde eylediğini saptamak her zaman kolay değildir. Örneğin, insanın belli ölçüde hayvanlarla paylaştığı ekonomi meseleleri akıl alanına mı yoksa madde alanına mı aittir? Kaldı ki tarih de ekonomi olgularıyla ilgilenir. Beri taraftan, kısmen de olsa zihinsel nesnelere epey açık bir biçimde ilgilenmesine karşın, psikoloji kesinlikle tarihten sayılmaz. İkinci ölçüt de yeterli değildir: geçmişi irdeleyen ve geçmişi geçmiş olarak irdeleyen çeşitli doğa bilimleri vardır. Russell, fiziğin ilgilendiği olguların daima geçmiş olgular ama sadece yakın geçmiş olgular oldukları, oysaki tarihin daha uzak geçmişle ilgilendiği saptamasında bulunmuştur. Bundan dolayı fark yalnızca bir derece farkıdır. Bununla

* Aristoteles de benzer bir duruma zaten işaret etmiştir. “Söylenenlerin her biri de şu şekilde kabul edilmeli; çünkü her bir alanda ancak konunun doğal yapısı izin verdiği ölçüde kesinlik aramak eğitim görmüş kişinin özelliğidir...” (Aristoteles, 1998: 3).

beraber yöntemdeki farklılık daha belirgindir. Hiçbir tarihsel bilgi dalının genel önermeler getirmemesi ilginçtir. Tarih çalışmasında böyle önermelerden yararlanıldığı doğrudur, ancak bunların yardımıyla oluşturulan varsayımlar ve yasalar hep tekildir: Napolyon, Rusya seferine neden bu kadar geç çıktı? Çünkü gerekli levazım ve teçhizatı yeterince hızlı toparlayamadı. İskender Hindistan'ı niçin işgal etti? Bunun açıklaması, onun yetiştirilmesi gibi nedenler olduğu söylenebilir, çünkü indirgeyici bir süreçle iş görüyoruz (Bochenski, 2008).

Öyle görünüyor ki, tin bilimlerinde (ki tüm tarihsel bilgi dalları belirli bir anlamda bunlara dâhildir) yöntem bilgisiyyle uğraşan pek çok kişi, bu bilgi dallarının hiçbir surette açıklayıcı olmadıklarını fakat sırf betimleyici olduklarını; böylece de, her ne kadar varoluş dışarıda bırakılmasa da, yarı-fenomenolojik olduklarını öne sürmüştür. Ancak bu bariz bir yanıltır. Çağdaş beşeri (tarihsel) bilgi dalları hem betimleme hem de açıklama yaparlar. Bu yüzden tümdengelim ve tümevarım arasında bir tercih yapmaya zorlanan yöntembilgisi üzerine çalışanlar bir çıkış yolu bulamamışlar ve belirtilen durumu kabullenmişlerdir. Zaten, her açıklamanın zorunlu olarak tümevarıma dayalı olmadığını da biliyoruz. Yöntembilgisel bakış açısına göre tarih, tamı tamına tümevarıma dayanmayan indirgeyici bir bilim olarak nitelendirilir (Bochenski, 2008).

Tarihsel bilgi dalları ile anlatılan, deney bilimleridir. Sözcüğün “bilimsel” anlamında, yani gözlemlenebilir süreçler olan, olgular hakkında önermelere dayanırlar. Bununla olguların geçmişe ait oldukları gerçeği bu durumu değiştirmez. Doğa bilimlerinin kendilerinde bu durum hem makuldür hem de gerçekten hüküm sürer. Ancak bu durum indirgeyici süreci epey zora sokar. Öyle ki, doğa bilimci genellikle kendi kültüründen gelen araştırmacıların yorumlanması ilke olarak hiçbir güçlük çıkarmayan kesin bir dilde ifade ettikleri kendi emrine verilmiş protokol önermelerine sahipken, tarihinin anladığı şekilde protokol önermelerine hiç mi hiç benzemeyen belgelerle işe başlamak zorundadır. Çoğunlukla bilinmeyen bir dilde yazılmış olan tarih kaynakları, tarihçiye son derece yabancı olan bir kültürden aktarılır. Belgelerin inanırlılığı da hep kuşku götürür. Bunlar, mesleki standartları genellikle yeterli bir dürüstlük teminatı veren uzmanların sunduğu sağlam laboratuvar raporları da değildir (Bochenski, 2008).

Böylelikle, tarihte protokol önermelerine karşılık gelen şeyin öncesinde görülmediği; fakat uzun ve genellikle güç bir yorumlama sürecinden geçerek elde

edilmesi gerektiği açıktır. Olgusal önermelerin ister indirgemeli ister tümdengelimli olsun elde edilebilmesi bir tek bu yolla gerçekleşir. Bu tarihsel ve diğer bilimsel bilgi dalları arasındaki bir başka temel farkı ortaya koyar. İlişkiler bütünü şöyle de ifade edilebilir: Doğa bilimleri gibi tarihsel bilimler de tekil olgular ve açıklayıcı önermeler hakkında iki mantıksal evreyi içerir. Ancak bunlarda da protokol önermeleri evresini önceleyen, doğrudan belgelerden alınmış önermeler safhasını önceleyen bir başka aşama vardır. Öyle ki, tarih bilimlerinin modeli şöyledir: belgeler -olgusal önermeler- açıklayıcı önermeler (Bochenski, 2008).

Peki, tarihçi bunlar arasında nasıl seçim yapacaktır? Çünkü sözü edilen bilimler arasında bir başka fark daha vardır ve içlerinde kayıt altına alınmış belgeler ve olgular yığını öylesine ele avuca sığmaz ki tarihçinin ilk görevlerinden birisi bunlar arasından akıllıca bir seçim yapabilmektir. Kesin olarak doğa bilimci de çok sayıda protokol önermesiyle hatta belki de olguların sayısından bile daha çok önermeyle karşı karşıyadır. Bu noktada tümevarıma dayalı yöntemi sayesinde, doğa bilimcinin seçimi çok daha kolaydır, zira o yalnızca genelleştirilebilecek şeye ilgi duyar. Beri taraftan, tarihçi ise kendisine rehberlik edecek böyle herhangi bir ilkedен yoksun, devasa bir belgeler yığınıyla karşılaşır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı'nın tarihini araştırarak olursak, on binlerce raporu, diplomatlar ve genelkurmay kayıtlarını, hatıratları, ilgili kitaplar ile makaleleri eş zamanlı olarak incelemenin olanaksız olduğu açıktır. Bu yüzden tarihçi bunlar arasından seçim yapmak zorundadır (Bochenski, 2008).

Peki belgelerin seçimini hangi kural belirler? Bilindiği kadarıyla bu salt metodolojik bilgisel soruya verilmiş net bir yanıt yok. Gelgelelim bilinen o ki tarih araştırmasının hareket noktasını belgeler oluşturur. Bir varsayım öne süren ve onu doğrulamaya çalışan herhangi birisinin bir dereceye kadar yol gösterici bir ilkesi vardır; seçim kuralıyla ilgili sorun, varsayımın kendisi için de söz konusudur. Bundan dolayı, seçim sonuçta öznel bir değerlendirme içermektedir. Bu nedenle, doğa bilimlerinin tersine, tarihin “değer- yüklü” olduğu söylenir. Ancak tarihin ürünlerinin hakikati söz konusu olunca, bu onun öznel olarak belirlendiği anlamına gelmez. Serbest seçim yalnızca olguların seçilmesinde etkili olur. Bu seçim bir kez yapıldığında sonraki işlemler tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi son derece nesnel olarak yürütülür (Bochenski, 2008).

Bu seçimlerin yorumlanmasına gelince çağdaş tarih çalışmasının “tarzı” serbesttir; değer daha çok sunumun güzelliğine yüklenir. Ancak biçimi değil de onda somutluk kazanan düşünce yöntemlerini incelersek, belge araştırmasında imbilimsel yöntemin esas olarak ilksavdan sağlanan destekle kullanıldığını görürüz. İlk sıra genellikle transkripsiyon hatalarıyla bozulmuş olan metinlerin eleştirel incelemesine verilir; amaç özgün metni ilk haline getirmektir. Bu bir yönüyle çok karmaşık yöntemlerin kullanılmasını, indirgeyici, hatta bir yönüyle de tümdengelimli yöntemleri gerekli kılar. İstatistik de bunda önemli bir rol alabilir. Asıl bundan sonradır ki ciddi yorumlama başlayabilir ve bu hep örtük tanım kurallarının uygulanmasıyla yapılır. Eldeki veriler sözcüklerdir ve bir önermedeki bir sözcüğün anlamı, önce aynı belgede, ardından aynı yazarın diğer eserlerinde ve en sonunda aynı dönemde yaşamış diğer yazarların eserlerinde söz konusu sözcükle benzer sözcükler içeren başka önermelerin karşılaştırılmasıyla belirlenir. Böylelikle bir sözcüğün anlamı giderek daha da yerleştirilebilir ve onun anlamıyla ilgili türlü varsayımlar tümdengelimli olarak elenebilir. Uygulamada, bu salt imbilimsel işlem, bir tarihsel önermeler, varsayımlar, kuramlar yığını üzerinde çalışılarak indirgemeye daha da harmanlanır: bütün bunlar imin anlamını açık kılmak içindir. Şu da unutulmamalıdır ki bütün bunlarla bile tarihsel olgulara yine de erişilemez. Önermelerin, şu ya da bu biçimde en azından olanaklı bir anlam taşımaları dışında, olguları dile getirdikleri düşünülemez. Önermelerin hakikatinin soruşturulmasına bir tek sözcüklerin anlamı metnin yazarının kastettiği şekilde açıkça anlaşıldığında başlanabilir (Bochenski, 2008).

Bundan sonraki önemli basamak ise belgenin yorumlanmasının ve tarihçinin yazarın demek istediği şeyi ortaya koymasının ardından, sıra deyim yerindeyse tarihsel eleştiri işine gelir. Bu aslında söz konusu önermenin doğru olup olmadığını belirleme girişiminden ibarettir. Kendisiyle bunun gerçekleştirildiği işlemin bir açıklama işlemi olduğu, tıpkı doğa bilimlerinde kullanılan işlem gibi, tam da mantıksal bakış açısından oldukça açıktır; eldeki sorun incelenen önermenin ilksavlı bir dizge içerisine katılmasıyla çözülür. Gerçek şu ki tarihçilerin bu ya da başka ilişkilerde geliştirdiği ilksavlı dizgeler genellikle çok serbest biçimde oluştururlar, fakat düşüncenin akışı sağın dizgelerde bulunandan farklı değildir (Bochenski, 2008).

Böylece işte şimdi tarihçi sahici bir açıklamaya geçebilir: şu ana dek sunulan çalışmanın tamamı yalnızca doğa bilimlerinin protokol önermelerine karşılık gelen

önermeleri sağlamaya yaramıştı. Geriye kalan iş o kadar da önemli değildir: burada verilecek uğraş, tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi, geri-giden indirgeme ve doğrulamadan yararlanarak bu olgusal önermeleri indirgemeli bir biçimde açıklamaktır (Bochenski, 2008).

Buraya kadar gelinen noktada yöntembilgisi, bilim, bilim ve mantık, tarihsel yöntem açıklamalarına yer vererek, incelememizin konusu olan Francis Bacon, René Descartes ve Giambattista Vico'yu yöntem sorunu bağlamında anlamak için bir temel oluşturmaya çalıştık. Yine bu bağlamda, Elio Gianturco'nun* bildirdiğine göre Francis Bacon'ın doğa tasarımının öncülük ettiği Kartezyen bir dünyada yaşıyoruz; bu dünya tasarımlarımıza sızıp onları belirleyen bilimsel araştırma, teknoloji ve aygıtlar dünyasıdır; eş deyişle, sosyometri, biyometri, psikometri, stilometri vb. yeni disiplinlerin kendilerine yer bulduğu bir dünya; elektronik makineler, bilgisayarlar, videolar, uydular vb. yeni araçların egemen olduğu bir dünya: adeta sihirli bir dünya. Gelgelelim, bu durum bilim ve teknolojinin yeni bir din halini alması yanında bilimin pragmatik faydacılığa indirgenmesinden başka bir şey değildir. Bu durumun yarattığı daha vahim kaçınılmaz bir sonuç da insan ve tin bilimlerinin gerilemesi ve/ya hümanistik disiplinlerin arka plana itilip görmezden gelinmesidir. Adeta bir “scientism versus humanism” çekişmesi ve tartışması yaşanmaktadır. İşte bu çekişmede Giambattista Vico bilim karşısında insan bilimlerini savunma işini üstlenecektir, zira hümanist eğitime duyulan gereksinim insanlığın her çağında onsuz olmaz bir şeydir.

İşte bu tezde “çağımızın bilimsel yöntem anlayışları ve eğitimi ile ilgisinde insanı temele alan bir bilimsel yöntem ve daha insancıl bir eğitim nasıl mümkün olabilir?” sorusu Giambattista Vico üzerinden ortaya konup sorgulanacaktır. Tezin çözümlemeye çalışacağı bu can alıcı problem üç bölümde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Giriş bölümünde bilimsel yöntem konusunda J.M. Bochenski'nin görüşleri ana hatlarıyla gözler önüne serilecektir. Birinci bölümde Francis Bacon'ın özellikle başyapıtı olan *Novum Organum* adlı eserinden faydalanarak genel felsefe görüşü, bilimsel yöntem, idoller ve tümevarım konusundaki fikirleri serimlenecektir. İkinci bölümde René Descartes'ın genel felsefe görüşü ve yöntem konusundaki düşünceleri özellikle *Metot Üzerine Konuşma* adlı eserinden yararlanılarak gözler önüne

* Elio Gianturco, G. Vico'nun *De Nostri Temporis Studiorum Ratione* adlı ünlü felsefe eserini *On the Study of Methods of Our Time* başlığıyla İngilizceye çevirmiştir.

serilecektir. Üçüncü bölümde ise Giambattista Vico'nun tarihsel yöntem ve hümanist eğitim konusundaki görüşleri özellikle *On the Study Methods of Our Time* (*Çağımızın Araştırma Yöntemleri Üzerine*) adlı eserinden faydalanarak ortaya konulacaktır. Sonuçta ise; Bacon, Descartes ve Vico'nun yönetime dair görüşleri karşılaştırılıp; Bacon ve Descartes'in adeta "kesinlik hakikatten önce gelir" anlayışı yerine, Vico'nun "hakikat kesinlikten önce gelir" anlayışının tekrar canlandırılıp, günümüz eğitim ve bilimi için olumlu yansımaları gösterilmeye çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

FRANCIS BACON'IN YÖNTEM KURAMI

1.1. Bacon Felsefesine Genel Bakış

The New Organon'un ilk baskısı, Bacon'ın öğrenmeye dair 'Büyük Yenilik' ya da 'Uyanış' için tutkulu tasarısı ilk kez baştanbaşa bir kitabın bölümü olarak halka arz edildiği, 1620 yılında çıktığında, eserin yazarı politikadaki kariyerinin doruğundaydı. Kraliçe Elizabeth döneminde bir dizi başarısız bakanlık kapma girişiminin ardından, Bacon'ın bahtı 1603'te Kral James'in tahta çıkmasıyla yavaş yavaş açılır. 1616'da Kralın Özel Danışmanı ve yakın sırdaşı olduktan sonra yıldızı nihayet parlamaya başlar. 1617 yılında Baş Muhasebecilik görevine (Kraliçe Elizabeth döneminde babasının işgal ettiği makam) atanır; derken 1618'de Başbakanlığa getirilir ve Baron Verulam rütbesine terfi ettirilir (Bacon, 2000).

Eserin tutkusu yazarının tutkusuyla denk gelmiştir; Bacon bu dünya çapında entelektüel tanınma girişimini, İngiltere sarayına ilişkin çok ucuz hesaplar peşinde koşma emelleri için kullanmaktan da kaçınmamıştır. Yapıtının kralla aralarındaki dostluk bağına daha da güçlendireceğini ummuştur. Eserinin bir kopyasıyla beraber James'e gönderdiği özel bir mektupta, 'Büyük Yenilik'in bütünüyle kralla adandığını ima ederek kralla övgüler yağdırmıştır: "Eser, hangi tonda sergilenmiş olursa olsun, tümevarımla keşif yapmayı ve yargıda bulunmayı öğreten yeni bir mantığın dışında bir şey değildir (ki tasımı doğa bilimleri için yeterli görmez) hatta o yolla felsefe ve bilimleri hem daha sağın hem daha etkin kılar. Aklın sınırlarını genişletme ve insanın durumuna yeni değer katma hizmeti olan bu eseri aklın en yüce efendisi ve kerem sahibi olan siz majestelerine sunmamak yakışı kalmazdı"¹

The New Organon'un kaleme alındığı atmosferi anlamak için yeni teknik bilimsel araçlara ve doğa üzerinde bunların olanaklı kıldığı, giderek artan çeşitlilikte deneylere kuvvetle bağlılığın yönlendirmede bulunduğu konusunda kafamızın açık olması gerekir. *The New Organon*, William Gilbert'in manyetizmaya ilgili çalışmasını ve Harvey'in Kıta'daki teknolojik yeniliği hesaba katan kan dolaşımı konusundaki incelemesini içeren ve 1650'li yıllarda Robert Boyle ve Robert Hook'un hava

¹ J. Spedding (ed.), *Letters and Life* (7. Cilt, London, Longman, Green, Longman and Roberts, 1861-74) 7, 119-20.

pompalarıyla yaptıkları deneyleri ipe çeken on yedinci yüzyılın başlarındaki İngiliz entelektüel bir çevreye aittir. Hızla beliren yeni bir deneysel temelli bilimi biçimsel olarak düzenlemek üzere girişilmiş olağanüstü bir çabadır.

1.1.1.Yeni Bilimsel Yöntem

Bacon'ın *Novum Organum*'u ya da *The New Organon*, adını Aristoteles'in mantık çalışması olan 'Organon' veya 'Ussal Düşünme Aleti'nden alır. Bacon, çeşitli eserinde Aristoteles mantığının 'modern' çağda bilgi elde etmede tamamen yetersiz olduğunu hararetle savunmuştur. Buna göre, *The New Organon*, Aristoteles'in dizgesinin yerini almak üzere, bilim çağında bilgi edinmede elverişli olan bir usamlama dizgesi öne sürmektedir. Aristoteles'in tasımlara dayalı çıkarım dizgesinin bir kanıtlamanın öncülleriyle mantıksal olarak tutarlı olan sağlam sonuçlar türetebildiği yerde, Bacon'ın dizgesi bizatihi temel öncülleri soruşturmak üzere tasarlanmıştır. Aristoteles mantığı tartışmasız doğru diye kabul edilen apaçık öncüllere dayalı kesinlik sunmaktaydı; Bacon ise doğa dünyasının saf tanıklığına geri dönmeye dayalı tümevarımlı bir çıkarım teklif ediyordu. Özenle toplanıp bir araya getirilmiş verilerden (doğaya ait kayıtlarından) hareketle, bilim araştırmacısının *The New Organon*'u daha yüksek olasılık seviyelerine doğru yolunu tedricen açmak için kullanması işten bile değildi.* “Zira insan doğanın aracısı ve yorumcusudur; Doğadaki düzeni çalışırken ya da çıkarımla gözlemediği ölçüde ancak görür ve anlar; daha fazlasını bilmez ve elinden daha fazlası gelmez. Hiçbir kuvvet yoktur ki nedenler zincirini kırıp kesintiye uğratabilsin; öyleyse doğa bir tek boyun eğerek fethedilir” (Bacon, 2000: 33).

Her ne kadar bilimsel epistemolojinin katıksız bir kuramsal eseri olarak nam salsada Bacon'ın *The New Organon*'unda kapsanan örneklerin yarısından çoğu yeni gelişmekte olan alanların geniş aralığındaki çağdaş deneysel çalışmaya dayandırılabilir uygulamalı bilimden alınmıştır.**

* Bacon *The New Organon*'da okuyucuya pek çok defa yönteminin eskilerin 'zayıf kuşkuculuk' adıyla benimsedikleri yöntemle bir benzerlik taşıdığını hatırlatır. Rönesansta anlaşıldığı şekliyle zayıf kuşkuculuk için bkz. L. Jardine, 'Lorenzo Valla: Academic Skepticism and the New Humanist Dialectic', M. Burnyeat (ed.), *The Sceptical Tradition* (Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1983), 10. Bölüm, 253-86.

** Bacon'ın kılın deneysel tecrübesinin ait olduğu ilk bilimsel gelenek türü için bkz. Frank, *Harvey and the Oxford Physiologists*, ayrıca bkz. S. Shapin ve S. Schaffer, *Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle and the Experimental Life* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 1985). Son zamanlarda Bacon'ın yayımlanmış doğa tarihindeki bir Kıta geleneğinden belirli bir biçimde yolunu nispeten ayırdığına işaret edilmektedir. Bkz. P. Findlen, 'Francis Bacon and the Reform of Natural History in the Seventeenth Century', D. Kelley (ed.), *History and the Disciplines: The Reclassification of Knowledge in Early Modern Europe* (Rochester, NY, University of Rochester Press, 1997), 239-60.

Aslına bakılırsa Bacon'cı yeni bilim görüşünü (*The New Organon*'da apaçık gözler önüne serildiği gibi) öncellerininkinden ayıran şey onun bilimsel kuram oluşturmada bir ön koşul olarak gözlem ve deneyin rolü konusundaki kesin kararlılığıdır. Daha evvelki bilginler (ve Avrupa'nın başka yerlerindeki bilime yakın duran çağcılar) gözlem ve deneyi sistematik tümdengelimli uslamlamayla tahmin edilen bir sonucu ispatlama, ya da mevcut bir kuramın kapsamı gereğince bir ayrıntıyı saptama veya bir boşluğu doldurma, olarak tasarlamışlardı. Nitekim örneğin, Bacon'ın sadık takipçisi Robert Boyle, Blaise Pascal'ın, kendi kuramsal ilkelerinin desteğinde serdedilen, hidrostatikle ilgili 'deneylerinin', ileri sürülen sonuçlarının zaten karar kılınmış bir kuramı tasdik etmek için hesaplandıkları 'düşünce deneylerini' gerçekleştirmek için, apaçık imkânsız olduklarını belirtmekte atik davranmıştır. Bacon, aksine, gözlem ve deneyi – özellikle de evvelce gözlenmemiş koşullar altında doğanın nasıl işleyebileceğini sınamak üzere tasarlanmış deneyleri – bilimin yegane temeli ve genelleştirilmiş yöntem bilgisi olarak kabul etmiştir.

1.1.2. Bacon'cı Tümevarım

The New Organon 'aforizmalar' biçiminde hazırlanmış iki kitaptan ibarettir. Bunlar, onun tamamlanmış ve tutarlı bir 'Organon'dan ziyade gelişme ve değişime açık, 'devam eden bir çalışma' olduğunu göstermek için tasarlanmış nispeten özlü ve sade ifadelerdir. Aforizmalarla 'anlatım yöntemi' okuyucunun eserin tamamlanmamış olduğunu anlamasını sağladığı gibi yazarın ustalığını da apaçık gözler önüne serer. Bacon'ın, *Advancement of Learning*'in genişletilmiş Latince çevirisinde, üç yıl sonra açıkladığı gibi: "Aforizmalarla anlatım yazarı bilgisinin az, yüzeysel veya sağlam olup olmadığı konusunda sınırlıdır. Gülünç olmamaları için aforizmalar bilimlerin özünden ve bağrından çıkmalıdır. Kişide eser için yeterli ve sağlam donanımlı olduğu hissi uyanmadıkça, ne aforizmalarla yazmanın üstesinden gelebilecek doğrusu ne de böyle bir şey yapmayı aklından geçirecektir".² Aforizmaların bir diğer üstün yanı daha var ki o da ortaklaşa bilgi peşinde koşmayı yüreklendirmeleri ve 'diğerlerini kendi adlarına katkı yapmaya ve bir şeyler eklemeye davet etmeleridir.

The New Organon'un Birinci Kitabı algıları çarpıtan ve sözümona filozofun doğru düşünmesini gölgeleyen mevcut kabullerdeki entelektüel çapıkları temizler. Bacon okuyuculara mevcut otoritelere bel bağlamamalarını ve yeni bilgi dizgelerinin

² Spedding, *Letters and Life*, 450.

modasına kapılmakta aceleci davranmalarını ısrarla tavsiye eder. Kişi sonsuza dek kısır döngü içine girmeye razı olmadıkça, '[bilime] yeni bir başlangıç en düşük temellerden yapılmalıdır (Bacon, 2000).

Bacon bu amaçla ilkin geleneksel mantığın, yani tasımın, temel taşını kaldırır atar, zira tasımı kullanan kişi yalnızca mevcut belli öncüllerle tutarlı sonuçlara ulaşabilir. Tüm uslamlama sürecinin dayandığı olumlamlar olan bu öncüllerin bizatihi doğru ve kesin olduklarının kanıtsız kabul edilmeleri gerekir. Tasım bilimlerin ilkelerine uygulanmıyor, çünkü hiçbir suretle doğanın inceliğinin üstesinden gelemez; boş yere orta terimlere uygulanır (Bacon, 2000). Şu halde, Bacon'ın görüşüne göre mevcut tüm uslamlama dizgesi çöker. Bacon bunun yerine kendisine özgü mantığın bir tümevarım (gerçi mantık ders kitaplarının 'alışlagelmiş tümevarım' değil) ya da duyu verilerinden tedricen genellemelere varmak olacağını önceden bildirir.

Bacon'ın tümevarımlı yönteminin amacı onun (form) "temel yapı taşları" dediği - Bacon'ın görüşüne göre, tüm bileşik cisimleri oluşturan ana kalıplardır- "formlar" ya da özsel tanımlardır. Temel bir yapı taşının formunu bulma işlemi *Novum Organum*'un İkinci Kitabının başında ortaya konulur. Araştırmacı seçilen formun, Bacon örnek olarak ısıyı seçer, ortaya çıkabileceği tüm durumların bir kaydını tutarak işe başlar. Bunlar içinde de temel yapı taşı (form) ürününün olabildiğince açık bir tarifini sunanları ele alır. Bunlar düzenlenirler, tablo haline getirilirler ve karşılaştırılırlar; dahası kimi boşluklar özel olarak tasarlanmış deneylerden çıkarılan örneklerle doldurulur. Bunlar hep birlikte "varlar tablosunu" oluştururlar. Sonra içinde formun görüldüğü örneklerin görülmeyen örneklerle olabildiğince yakından ilişkilendirildiği ikinci tablo oluşturulur. Bu iki tablo, soruşturulan yapı taşına eşlik eden durumların önemli olabileceğine işaret eden var olan diğer niteliklerin eksilmesi veya artmasıyla formun artması ya da eksilmesinin beraberliğinin olduğu yerdeki örnekleri listeleyen tabloyla tamamlanır. Bacon'ın tümevarımı, temel yapı taşının incelenen olgunun formunun, olmazsa olmaz fiziki betimini açığa vurmak için üç tablo arasındaki ikincil ve gereksiz malzemenin elenmesiyle olur. Bu basit eleme doğanın bütünlüklü yorumlanmasında biçimsel çıkarımın biricik kullanımınıdır. Bu açıdan, *Novum Organum*'un İkinci Kitabındaki elli iki aforizmadan ilk yirmisi tümevarımlı yöntemle ilgilidir. Geriye kalan aforizmalar çeşitli kategoriler altında "ayrıcalıklı" örnekler toplayıp derlerler. Bunlar doğayı soruşturmak için özellikle etkili alet ve araç türleri sağlayan deney düzeneği örnekleridir.

1.1.3. Aforizmalar

Bacon'a göre, hakikati araştırma ve keşfetmenin yalnızca iki yolu vardır ve iki yolu olabilir. İlki duyu ve tikellerden başlayarak en genel ilksavlara ulaşmaktır; bu ilkelerden ve bunların değişmez hakikatinden yola çıkarak da aradaki ilksavlar saptanır ve keşfedilir; işte mevcut durumda kullanılan yöntem budur. Diğer yol ilksavları, duyu ve tikellerden hareketle sonunda en genel ilksavlara varmak için tedricen ve durmaksızın ilerleyip sorgulayarak elde eder; işte asıl yöntem budur, fakat henüz denenip sınanmamıştır.

Akıl kendi haline bırakıldığında, diyalektiğin (yani, yukarıda bahsedilen iki yoldan ilkinin) buyurduğu biçimde iş görmeye devam eder. Zihin, zahmetli uğraşa girmemek adına, tümellere sıçramaya bayılır; zira deneyimden çok çabuk bıkar. Bu yanılgılar diyalektikle sırf gösterişli tartışmalar uğruna yüceltilirler.

Her iki yol da duyu ve tikellerden başlar ve en tümel olana varınca durur; bununla beraber, birbirlerinden fevkalade farklıdırlar. Zira bu yollardan birisi deneyim ve tikellerle sadece baştan savma ilgilenirken, diğeri bunları adamakıllı ve gereği gibi ele alır; ilki daha baştan bir takım soyut ve boş tümeller oluştururken, diğeri doğası gereği çok daha iyi bilinen şeylere doğru adım adım ilerler.

Bacon, eğitim-öğretim amacıyla, insanların genellikle doğaya tatbik ettikleri uslamlamaya *doğanın kestirimleri* demeyi tercih ederken, uygun yollarla şeylerden hareketle yapılan uslamlamaya *doğanın yorumlanması* demeyi tercih eder. Kestirimler anlamaya varmada fevkalade etkilidir, zira insanların hepsi müştereken kaçık olsaydılar bile, yine de birbirleriyle kendi aralarında gayet iyi anlaşılırdı.

İmdi, *kestirimler*, rıza alma bakımından, *yorumlamalardan* çok daha güçlüdür; sadece birkaç örnekten yola çıkılarak toplanırlar, bunlar özellikle de yaygın ve bildik, sırf akla aldırış etmeden gelip geçen ve imgelemi kaplayan örneklerdir. Aksine, *yorumlamalar* çok çeşitli ve dört bir yana saçılmış şeylerden parça parça toplanırlar ve akla birdenbire gelmezler. Öyle ki, yaygın kaniya göre yorumlamalar, adeta inancın gizleri gibi, zorlu ve yersiz görünmeden edemezler. Kanılara ve yerleşik görüşlere dayanan bilimlerde, *kestirimler* ve diyalektiğin kullanımı, şeylere göndermede bulunmaksızın onamaya gerek duyulduğu yerde kabul edilebilir. Tüm çağların bütün zihinleri bir araya gelse, çalışmaları bir araya toplansa ve düşünceleri aktarılsa bile, *kestirimler* marifetiyle bilimlerde kayda değer hiçbir ilerleme sağlanamaz, zira zihnin öz

yapısında bulunan ve kemikleşmiş hatalar müteakip çaba ve çarelerle, ne kadar zekice yapılırsa yapılsın, giderilemez.

Eskilerin üzerine yeni şeyler düzerek ve ekleyerek bilimlerde kayda değer bir ilerleme ummak boşunadır; az miktarda ve son derece önemsiz gelişmelerle yetinilmedikçe; sonu gelmez kısır döngülere razı olunmadıkça, en temelden başlayarak yeni bir başlangıç yapılmalıdır. Kadim yazarların ve de herkesin şerefi dimdik ayaktadır; zihinlerin ya da yeteneklerin karşılaştırılması işine girişmiyoruz, yalnızca yöntemler bakımından bir karşılaştırmaya gidiyoruz; hatta bir yargıç tavrı takınmıyor tersine rehberlik ediyoruz.

Bacon'a göre, *kestirimler* (yani, işe koşulan mevcut uslamlama) marifetiyle ne yöntemimiz ne de bu yöntemle yapılan keşifler hakkında doğru bir yargıya varabiliriz; zira kendisi hakkında yargıda bulunulan şeyin verdiği yargının onayını almamız gerekmez. Önerdiğimiz şeyi öğretme ya da açıklamanın kolay bir yolu yok; çünkü yeni olan her şey yine eskiye kıyasla anlaşılacaktır. "Öğretimizi herkesçe anlaşılır kılmanın tek bir kolay yolu var, demem o ki, insanları gerçek tikeller ile bunların sıra ve düzenleriyle tanıştırmak ve böylece de insanları kavramlardan bir nebze de olsa uzaklaştırma ve gerçek şeylere alışmaya başlatmak işine girişmek. Yolumuz, başlangıç itibariyle, bir dereceye kadar *iknadan yoksunluk* taraftarlarının yöntemiyle kesişir; fakat sonunda yollarımız bütünüyle ayrılır ve taban tabana zıt hale gelirler. Bunlar açıkça hiçbir şeyin bilinemeyeceğini ileri sürerler; ancak biz diyoruz ki mevcut kullanılan yöntemle doğada çok fazla şey bilinemez. Dolayısıyla bunlar duyu ve aklın yetkesini yıkmak üzere hareket ederler; fakat biz duyu ve akla donanım ve destek sağlıyoruz" (Bacon, 2000: 17-18).

1.1.4. Putlar (İdoller)

Bacon'a göre insan aklını öteden beri sarıp sarmalayan ve artık orada kemikleşmiş olan *yanılsamalar* ve yanlış fikirler hem insanların zihinlerini tıkamış, öyle ki hakikate ulaşmak zorlaşmış, hem de hakikate erişilebilme olanağı sağlansa bile, bilimlerin sil baştan diriltilişi esnasında, bu yanılsamalar ve yanlış fikirler, bunlara karşı insanların dikkatleri olabildiğince çekilmedikçe ve bunlardan sakınılmadıkça, direnç gösterecek ve yine sıkıntıya yol açacaklardır. İnsanların zihinlerini tıkayan dört *yanılsama* türü vardır. Bacon onları şu şekilde isimlendirir: İlk türe *kabile putları*; ikincisine *mağara putları*; üçüncüsüne *çarşı-pazar putları* ve dördüncüsüne de *tiyatro*

putları adını verir. Kavramların ve ilksavların hakiki *tümevarım* yöntemiyle oluşturulmaları *putları* zihinden çıkarıp kovmak için kesinlikle uygun bir yoldur; hatta bu yol *putları* teşhis etmek için de oldukça faydalıdır. Putlara ilişkin talimat tıpkı *sofistik çürütmeler* öğretisinin sıradan mantıkla bağıntısında olduğu gibi *doğanın yorumlanmasıyla* aynı bağıntıyı taşır (Bacon, 2000).

Kabile putlarının temeli bizatihi insan doğasında ve insan soyu ya da ırkıdadır. İnsan duyularının şeylerin ölçüsü olduğu iddiası yanlıştır; tam tersine, gerek duyu gerekse de zihin algıları olsun, tüm algılar evrene değil insana ilişkindir. İnsan anlığı şeylerden parıltılar alan ve şeylerin doğasıyla kendi doğasını iç içe geçiren; böylece de onu çarpıtan ve bozan eğri büğrü bir ayna gibidir (Bacon, 2000).

Mağara putları tek tek kişilerin yanılsamalarıdır. Zira (genel olarak insan doğasının yanılgılarının dışında) her bireyin kendine has bir ini ya da doğanın ışığını kırıp bozan büyük bir mağarası vardır. Bu ya her bir kişinin kendine özgü veya özel yapısından; ya yetiştirilmesi veya takıldığı arkadaşlarından; ya okuduğu eserlerden veya saygı duyduğu ve hayranlık beslediği kişilerin makamlarından; ya şeylerin farklı zihinler üzerinde, muhtemelen dalgın ve taraflı bir şekilde bıraktığı farklı izlenimlerden ya da dingin ve tarafsız olmasından dolayı tezahür edebilir. Bunun doğurduğu apaçık sonuç, insan ruhunun değişken, oldukça düzensiz ve neredeyse rasgele bir şey olduğudur (Bacon, 2000).

Bacon'ın *Pazaryeri putları* dediği insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden ve aralarındaki anlaşmalardan kaynaklandığı görülen *yanılsamalar* da vardır; Bacon bu ismi insanlar arasındaki alış-veriş ve ortak yaşamdan hareketle kabul edip kullanır. İnsanlar konuşarak anlaşır; dolayısıyla sözcükler sıradan insanların anlamasına uygun gelecek şekilde seçilmişlerdir. Bundan ötürü, yetersiz ve beceriksizce oluşturulmuş sözcük kuralları anlamayı son derece zorlaştırır. Eğitilmiş insanların söz konusu tanım ve açıklamalarla kendilerini koruma ve bir biçimde paçayı yırtma alışkanlıkları vaziyeti kurtarmaya asla kâfi gelmez. Açıkçası, sözcükler anlığı zorlar ve her şeyi karıştırırlar; hatta insanları bir sürü boş tartışmalara ve uyduruk işlere sürüklerler (Bacon, 2000).

Nihayet, farklı felsefelerin çeşitli dogmalarından; hatta yanlış ispat kurallarından kaynaklı insanların zihinlerinde yer etmiş olan *yanılsamalar* vardır. Bacon bunlara *tiyatro putları* der, zira insanların öğrendiği ya da tasarladığı felsefelerin tümü, ona göre, sahte ve hayali dünyalar sergileyen pek çok piyes yazmış ve sahnelemişlerdir.

Bacon'a göre sözü edilenler ne sadece şimdilerde moda olan felsefeler ve düşünce okulları ne de kadim felsefelerdir; bu türden pek çok piyes tertip edilmiş ve uydurulmuştur; bunların türlü hatalarının nedenlerinin çok ortak yönleri vardır. Hatta Bacon bununla yalnızca evrensel felsefeleri değil kaynağını gelenek, inanç ve tembellikte bulan fevkalade yerleşik bilimlerin pek çok ilke ve ilksavlarını da kasteder (Bacon, 2000).

Bacon'a göre insan anlığı kendine özgü doğasına dayanarak şeylerde keşfettiğinden daha muazzam bir tertip ve düzenliliği şevkle benimser; hatta doğada eşsiz ve tamamıyla benzersiz olan pek çok şeye rağmen, anlık paralellikler, benzerlikler ve var olmayan bağıntılar kurar. Böylece, bütün gök cisimlerinin mükemmel dairesel devinmeleri, sarmal çizgiler ve ejderha gibi hareketlerin (ismen hariç) tamamen yadsınması gibi yanlış fikirlere kapılır. Böylece, ateş ögesi ve yörüngesi, duyular için erişilebilir olan diğer üç ögeyle beraber bir dörtlü oluşturmak için devreye sokulur. 10'a 1 oranı da onların nispi seyrekliklerinin oranı olan öğelere (onlar bunlara böyle derler) keyfi olarak dayatılır; hatta benzeri başka saçmalıklar da görülür. Bu beyhudelik sadece dogmalar için değil basit kavramlar için de geçerlidir. İnsan anlığı bir şey üzerinde (ya bu şey kabul görmüş bir inanç olduğu için ya da kişi hoşnut kaldığı için) karar kıldığında, ona dayanak olan ve uygun düşen geri kalan her şeyin de peşine düşer. Hatta var gücüyle direnen daha çok sayıda örnekle karşılaşır, onları ya fark etmez ya görmezden gelir ya da onları ıskartaya çıkarmak ve yadsımak için ince ayrımlara gider; hatta tüm bunları ilk baştaki fikirlerinin yetkesini sürdürmek için çok tehlikeli bir önyargıyla yapar. Bundan ötürü, bir adak adaması istenerek kendisine bir tapınakta asılı duran, deniz kazası tehlikesi atlatmış bazı insanların adadığı bir levha gösterilen ve şimdi tanrıların ulûhiyetini tanıyıp tanımadığı konusunda baskıya maruz kalan kişi, karşılık olarak şu güzel cevabı yapıştırmıştır: “adaklar adayan ve yok olup giden bu insanların adakları nerededir?” Aynı yöntem, muhtemelen, yıldız falı, rüyalar, kehanetler, tanrısal mahkemeler vb... tüm batıl inançlarda görülür: Bu beyhude işlerden haz duyan insanların gözünden beliren sonuçlar kaçmaz, fakat istenen sonuçlar gerçekleşmediğinde, zaten genellikle de gerçekleşmezler, onlara aldırılmaz ya da onları görmezden gelirler. Bu zaaf çok daha usta bir biçimde bilimler ve felsefelerin içine sokulur, zira bir şeyde karar kılındığında, bu durum geri kalan her şeye (çok daha kesin ve güçlü şeylere bile) sirayet eder ve bunları kontrol altına alır. Dahası, sözünü ettiğimiz

haz ve beyhudeliğin dışında, insan anlığında olumsuzlamalardansa olumlamlarla daha çok etkilenebilmesi ve uyarılabilmesi için doğuştan gelen ve devamlı bir yanılma da vardır; insan anlığı doğru ve uygun bir biçimde gerek olumsuzlamayı gerekse olumlamayı eşit derecede kucakladığı takdirde ki doğrusu da bu, tersini belirtecek biçimde, hakiki her ilksav biçimlendirilirken, olumsuz bir örneğin gücü daha üstün gelir (Bacon, 2000).

Son çözümlemede, *The New Organon*'un önemli bir bölümü Bacon'ın "Putlar" ya da "Yanılsamalar" insanın tüm akıl yürütme işlemlerini aksatan türlü engeller olarak gördüğü konuyla ilgilenir. Söz edilen putlar dört türdür: Kabile Putları, Mağara Putları, Pazaryeri Putları ve Tiyatro Putları. Kabile Putları doğa verilerine erişimi sağlayan insan duyularının sınırlılığında kaynaklanan algıdaki hatalardır. Mağara Putları, her bir kişinin önyargılarından ve belirli bir tutum ya da açıklama tarzlarına bağlılığından kaynaklanan hatalardır. Pazaryeri Putları, doğrudan dilin ortaklaşa kullanımından ve insanlar arasındaki alışverişten kaynaklanır. Günlük dil kullanımında, şeylere isimler yükleme farklı olgular arasında uygun ayırım yapmada başarısız veya soyut varlıkların net olmayan isimlendirilmesi buna örnektir; böylece olgular hakkında yanlış kanılar oluşturulur. Son olarak, Tiyatro Putları felsefe sistemlerinin ve yürürlükte olan ispat kurallarının insan bilgisi için yarattığı hatalı sonuçlardır. Bacon, Tiyatro Putları'nın sahte ve hayali dünyalar yaratan uydurulmuş ve sergilenmiş çok sayıda oyunlar olduklarını öne sürer. Açıktır ki Bacon'ın yeni bilim görüşünü *The New Organon*'da ortaya koyduğu gibi onu öncekilerinden ayıran şey bilimsel kuram oluşturmada ilk şart olarak gözlem ve deneyin önemi konusundaki tavrıdır. Bacon'dan öncekiler ve aynı dönemi paylaştıkları bilim çevresi gözlem ve deneyi sistematik tümdengelimli akıl yürütmeye tahmin edilen bir sonucu ispatlama, ya da mevcut bir kuramın kapsamı gereğince bir ayrıntıyı tespit etme olarak tasarlamışlardı. Bacon ise farklı olarak gözlem ve deneyi bilimin olmazsa olmaz tek temeli ve genelleştirilmiş yöntem bilgisi olarak kabul etmiştir.

2. BÖLÜM

RENÉ DESCARTES'IN YÖNTEM KURAMI

2.1. Kartezyen Felsefeye Genel Bakış

Giambattista Vico'nun yöntem kuramını hakkıyla kavrayabilmek için Vico'nun yaşadığı dönemde egemen olan felsefe anlayışına yani kartezyen felsefeye dolayısıyla bu felsefenin kurucusu olan Descartes'ın yöntem konusundaki görüşlerine bakılması gerekmektedir. Zira, Vico kendi felsefi görüşünü Descartes'ın özellikle matematik-fizik yöntem konusundaki görüşlerini eleştirerek gözler önüne serer. "Descartes'a göre hakikatin ölçütü açık ve seçik tasarımlardır. Ancak, Vico'ya göre bu öznel ve psikolojik bir ölçüttür. Tasarımları açık ve seçik düşünceler onların doğruluğunu değil ancak onlara inanıldığını kanıtlar" (Collingwood, 1990: 79). Oysa Vico'ya göre, hakikatin ölçütü onun yapılmış olmasıdır; eş deyişle, Vico'da hakikat olguya dönüşür. O halde insan kendi yaptığı matematikle doğayı bilemez. Çünkü doğayı insan yapmamış tanrısal iradenin yaratıcılığı ile ortaya çıkmıştır. Şu halde insan kendi eseri olan tarihsel, kültürel, tinsel dünyayı en iyi şekilde bilir hatta insana yaraşır etkinlik doğayı değil insanı bilmektir. Matematik-fizik yöntemle açık seçik bilgiye ulaşılabileceği iddia edilse de sayılar ve geometrik şekiller doğa hakkında bilgi vermeyen soyut formlardır. Hepsinden öte, matematik-fizik yöntem insan ve toplum doğası hakkında bilgi vermeye aracılık edemez.

Bununla beraber felsefe tarihine bakarken bir dönemi anlamaya başlamak döneme ve sonrasına düşünce sesini ulaştırmış filozoflar ile mümkündür. İşte Descartes da böyle bir köşe taşı ve bilindik söylemle modern çağın başlatıcısı olarak görülür. Büyük sistemler dönemi denilen 17.yüzyılın köktenci filozofudur o. Öyle ise Descartes'ı daha iyi anlamak için ve felsefe tarihinde düşünce yolculuğunun 17.yüzyılda geldiği noktaya bir göz atalım.

Ortaçağ Avrupası'nda 'Skolastik Felsefe', sonradan gelen felsefe hareketleri tarafından dini geleneğe sıkıca bağlı, akli geri planda bırakan içe kapalı bir felsefe olarak görülür. Ortaçağ'dan sonra gelen Rönesans, insanın hem kendine, hem tabiata yönelip, gerçekliği yeniden keşfetme, yeni yöntemsel arayışlar ve yeni ilkelere ulaşma çabası güden bir geçiş dönemidir. Rönesans'tan miras kalan bu arayış, sonraki yüzyılda sistemli hale getirilmiş, 17. yüzyılın bilim ve felsefesini oluşturmuştur. 17.yüzyıl

felsefesi başka bir söylemle Skolastiğin kabuklarının kırılıp, Rönesans'ın coşkusunun zemin bulduğu 'yeni' yi temsil eden bir felsefe hareketini temsil eder. Rönesans'ın o belirsiz kavram içeriklerini kullanan 17. yüzyıl düşünürleri, felsefelerini tam bir sağlamlık ve kesinlik içinde ortaya koyma arayışı içinde olmuşlar ve ortaya koydukları düşüncelerle sistematik felsefeyi yeni bir şekilde ele almışlardır (Gökberk, 1996).

Ortaçağ'ın çok da değerli görmediği “doğa” Rönesans ile birlikte keşfedilmek istenen bilinmezler alanı olmuştu. Maddeden uzaklaşan ilgi yerini doğaya duyulan hayranlığa bırakmış ve sonrasında insan, bilmeye duyduğu büyük gereksinimi doğaya yönelerek gidermeye çalışmıştı. Bilmeye duyulan istek zamanla bilmekten doğan güce dönüşecek ve sonra da doğaya bu yöneliş ona egemen olma şeklini alacaktı. Artık farklı bir gözle bakılan doğanın insan hizmetinde bir nesneye dönüşmesi 17. yüzyılın mekanikçi anlayışıyla kendini gösterir. Buna göre doğa insanın kendi yararına kullandığı bir araç gibi algılanıp değerlendirilecektir. Descartes'ın mekanikçi doğası bilinemez bir doğa değil; kendini insana açan bilinebilir bir doğadır. Bacon ise, *Novum Organum*'da doğayı dikkatli bir biçimde araştırmaktan ve ayırttırmaktan söz ederken, bilimin gerçek hedefini de bir bilgi severlikle değil onu kendi yararımıza kullanmak olarak sunar. Bacon hareket noktası olarak “merak” yerine “egemen olmayı” koyarak yeni bilimin yararçı yönelişini şöyle belirler: “Tabiat yalnızca kendisine boyun eğilerek idare edilmektedir ” (Bacon, 1999: 94).

Rönesans'la başlayan ve 17. yüzyıl ile yükselmeye devam eden bu durum insanın doğayı bilebileceği konusunda kendine büyük bir güven duymasını sağlamıştır. Buna göre, her şey yasalara göre işlemektedir ve doğanın bilinemez bir yanı yoktur. Doğa yasaları, yani mekanik yasalara göre işleyen maddeler dünyası, matematiğin ve deneyin varlığıyla kesin bir biçimde bilenebilir. Elbette mekanikçi düşünceyi bu çağdaki her düşünürün benimsediği söylenemez ama bu düşüncenin egemen olduğundan söz edebilir. Descartes da madde ve ruhu iki ayrı töz olarak belirleyip, maddeler dünyasının sadece mekanik yasalara göre işlediğini belirtirken, mekanik dünya anlayışına öncülük etmiştir. Mekanik dünya anlayışı Descartes'dan sonra Newton ile başarısının doruğuna ulaşacaktır.

Descartes'ın yaşadığı yüzyıl mekanikçi doğa anlayışıyla olduğu kadar tutarlı, bütünlüklü yapısıyla da kendinden önceki iki yüzyıldan ayrılır. Rönesans düşüncesi oturmamış, eskiye duyulan dağınık bir tepkiydi. “On yedinci yüzyıl ise Rönesans'ın

elde ettiği kazançları derleyip düzenleyen, bunlara dayanarak birliği olan bir dünya görüşüne varmayı deneyen bir yüzyıldır” (Gökberk, 1996: 249). Skolastiğin yöntemlerine ve Aristoteles’in mantığına karşı yeni bir yöntem geliştirir. Bu noktada yeni bir mantığın ilk adımları atılır. Dünyaya başka bir yerden bakan modern düşünce elbette kendi yöntemini de ortaya koyacaktır. Bu bağlam da 17. yüzyılda yöntem sorununun felsefenin ana konularından biri olduğunu söyleyebiliriz. Galileo Galilei ve Francis Bacon yöntem sorununa önem vermişler fakat Descartes ise yöntem konusunu felsefesinin temel problemi haline getirmiştir.

17. yüzyıl felsefesinin önemli bir özelliği de yeni yöntem arayışlarıdır. Bilim adamlarının evreni yeniden bilimsel olarak keşfetmeleri ve bu amaçla kullanılan deney ve matematik yöntemler dönemin felsefesini de etkisi altına alır. Bilimsel yöntemde kullanılan deney ve tümevarım yöntemi, felsefeye de aktarılmıştır. Matematik, kurallarındaki netliğinden dolayı güvenilir bir araç olarak bilgiye ulaşmada vazgeçilmez bir yöntem olarak kabul görmüştür. Bu yeni felsefeye göre gerçek bilgiye ulaşmanın önemi kadar, bizi bilgiye ulaştıran araçların sağlamlığı da önemlidir; doğru bilgiye ulaşmanın kesin şartlarından biri doğru yöntemlerle ilerlemektir (Gökberk, 1996).

17. yüzyılda akılcılığının kaynağında matematik ve fizik bulunmaktadır. Bu alanlara duyulan açık ilgi ile doğanın da matematik formüllerle ya da kavramlarla anlaşılabilieceği düşüncesine erişilmiş; doğa ile akıl, madde ile zihin arasında bir uygunluk fikrinden hareketle ünlü rasyonalizm düşüncesine varılmıştır. Galileo Galilei şöyle diyordu: “Felsefe gözlerimiz önünde açık duran ‘evren’ dediğimiz o görkemli kitapta yazılıdır. Ancak yazıldığı dili ve alfabesini öğrenmedikçe bu kitabı okuyamayız. Kitabın yazıldığı dil matematiğin dilidir; harfleri üçgen, daire ve diğer geometrik şekillerdir ” (Yıldırım, 2001: 84). şu halde Descartes yönteminde matematiğe verdiği önemle Galileo Galilei’nin anlayışını sürdürür.

Descartes akılcı bir filozof olmasına rağmen Bacon’nın yeni bilimsel görüşündeki deney ve tümevarıma dair fikirlerine önem verir. Yeni bilimsel ve felsefi anlayışın yönü Bacon’da şöyle ortaya çıkar: “Empiristler karıncaya benzerler, yalnızca yığarlar ve stoklarını kullanırlar. Dogmatikler, örümcekler gibi kendi ağlarını örerler. Arı, her ikisinin arasındadır felsefenin gerçek işi arınkine benzer, çünkü o ne tamamen ne de yalnızca zihnin gücüne güvenir; ne de kendi doğal hali içinde doğa tarih ve mekaniğin deneyleri aracılığıyla verilmiş konuyu bellekte tutar. Fakat anlık onu

değiştirir, işleter” (Bacon, 1999: 66). İşte bu yeni düşünce Kartezyen felsefede asli bir öneme sahiptir.

Ortaçağ felsefesinde filozoflar aynı zamanda bir teolog iken yeni dönem filozofların aynı zamanda bilim adamı da olduğu görülür. Descartes analitik geometrinin mucididir; hatta bazı düşünürlere göre geometri ve cebiri kullanan bir filozof olmaktan çok, metafizik yapan bir matematikçidir (Weber, 1964). Aynı zaman da optik, mekanik, meteoroloji ve fizikle ilgili buluşları vardır (Adam, 1959). Yeni felsefede bilim ve bilgi felsefenin merkezine oturmuş gibidir. Oysa İlk ve Ortaçağ felsefelerinde ontoloji ve metafizik, bilgi kuramlarından önce geliyordu. Öncelikle varlığın bilgisi metafizik olarak ortaya konulup, sonra bu gerçeğe ulaştıran bilginin nasıl olabileceği araştırılıyordu. Yeni felsefede ise bilgi önceliklidir, bilimsellik metotlarına göre oluşturulan bilginin mahiyetine uygun ontoloji yapılır (Cevizci, 2001). Bu şekilde 17. yüzyıl felsefesi ile birlikte bilgi felsefesinin ön plana çıktığından bahsedilebilir. Bilgi felsefesi bu dönemden sonra kendine ait soruları ve sorunları olan bağımsız bir disiplin halini alır.

Söylenenleri özetleyecek olursak gerçeğe akılla ulaşılabileceği inancı egemendir. Doğa ölçülebilir sayılabilir cinsen bir şey olarak kabul edilir. Doğa hakkındaki güvenilir bilgiye ölçme ve sayılarla ulaşılabilir. Tanrı, tabiat ile akla aynı ilkeleri yerleştirmiştir. Bu nedenle tabiat ile akıl, nesne ile zihin arasında bir uygunluk vardır. Güvenilir ve kesin bilginin mükemmel örneği olarak matematik alınır; kesin bilgiye ulaşmada duyulara da güvenilmez.

2.2. Descartes'ta Bilimsel Yöntem

René Descartes, 31 Mart 1596 günü Fransa'nın Touraine bölgesinin La Haye kasabasında dünyaya gelir. 13 aylıkken annesini kaybeder, 10 yaşına geldiğinde Cizvitlerin La Flèche adlı kolejine başlar. Buradaki sekiz yıllık eğitiminde felsefe, Yunan ve Roma klasikleri yanında müzik ve tiyatro eğitimi görür. 1616 yılında girdiği

Poitiers Üniversitesi'nden bir yıl sonra hukuk diploması alıp mezun olur. Burada Grek felsefesi ile birlikte matematik eğitimi de görür. Ayrıca sonradan dostu olacak olan Marin Mersenne ile de bu okulda tanışır (Yalçın, 2006). Bu okulda iyi bir matematik eğitimi verilir. Descartes'ı matematiğe bağlayan başlıca sebep, ondaki açıklık ve kanıtlarındaki kesinliktir. Matematikteki bu açıklığı ve kesin sonuçlara ulaştırmadaki önemini fark edince matematiğin yalnızca bazı alanlar için sınırlı

kullanılmasına hayret eder. Ona göre matematiğin bu özelliğinden daha “yüce” alanlarda faydalanılmalıdır. Bu okulda aynı zamanda optik ve astronomideki yeni buluşlarla, yeni keşfedilmiş olan optik aletlerin kullanılışı konusunda önemli bilgiler edinir (Durant, 2003).

Descartes’ın ailesi onun diğer erkek kardeşleri gibi hukukçu olmasını ister. Descartes ise, hukuk yerine felsefe ve bilime merak sarar. Bir süre Paris’te sosyete hayatının hareketliliği içinde yaşamasına rağmen, hayat üzerine düşünüp, değerlendirmelerde bulunur. Bu dönemde kılıç kullanmayı öğrenir, mûsikî üzerine küçük bir kitap *Müzik Özeti (Compendium Musicae)* yazar (Gökberk, 1990).

1618 yılında, yirmi iki yaşındayken Hollanda’ya gider ve askere yazılır. Buradaki görevi daha çok askerlere mekanik teçhizat geliştirme ve yapma şeklindedir.

Askerlik görevi ile Almanya, Macaristan, İtalya ve Fransa gibi ülkelere seyahat eder. Almanya’da Ulm kentinde iken bir gece gördüğü rüyasını, “matematiğe dayalı bütüncül bir doğa bilimi geliştirmek üzere” kendisine gelen bir işaret olarak yorumlar. 1625-28 yılları arasında tekrar Paris’e gelir. 1625 yılında Paris’te Mersenne ile görüşür. Mersenne, Antoine Arnauld, Pierre Gassendi ve Thomas Hobbes gibi o zamanın entelektüellerine Descartes’ın görüşlerinden bahseder (Yalçın, 2006).

1628 yılında Hollanda’ya giden Descartes, ilk büyük felsefî eseri olan *Aklın İdaresi için Kurallar (Regulae Directionem Ingenii)* kitabı üzerinde çalışır. Hayatının sonuna kadar tamamlanamayan bu kitap, eksik haliyle 1701’de Descartes öldükten sonra yayınlanacaktır. Bu kitap, Descartes’ın matematiksel ve akla dayalı yöntemini ortaya koyduğu, ismindeki gibi aklın doğru yönlendirilme kurallarını verdiği eserdir (Yalçın, 2006). Bu eser onun yöntem anlayışını oluşturmak için giriştiği ilk denemedir. “Bu kitapta yöntem ile ilgili pek çok sorun ele alınır ama yalnızca yöntemin uygulamalı yönüyle ilgilenilir. Köklü bir yöntem araştırmasına yönelmez ” (Afşar, 1999: 54).

1629’dan sonraki yirmi yılını Hollanda’da geçirir. Hollanda diğer ülkelere göre düşünce özgürlüğü açısından daha rahat bir yerdir. Bu sürede, 1637 yılından 1644 yılına kadarki yedi yıllık dönemde en önemli eserlerini yayınlar. Descartes, gizli yaşamakta hassasiyet gösterir, yerini sürekli değiştirerek on beş farklı yerde oturur. Yalnızca yerini Mersenne’ye bildirir ve Mersenne aracılığı ile dönemi düşünürleriyle mektuplaşır (Vorlander, 2004).

1630'da Amsterdam'da iken *Geometri, Optik ve Meteoroloji* adlı eserleri üzerinde çalışır. Bu çalışmaları *Dünya (Le Monde)* adlı eserinin parçalarını oluştururlar. Yine *Dünya* adlı eserinin diğer bir parçası olan *İnsana Dair İnceleme* eserini 1632'de yazar. 1633'te *Dünya*'yı tam yayımlayacağı sırada Galilei'nin Kilise tarafından ölüme mahkûm edildiği haberini duyar ve eserini yayımlamaktan vazgeçer. Çünkü eserinde Galilei ve Kopernik'in güneş merkezli evren sistemini benimsediğini belli etmiştir (Yalçın, 2006).

İlk kez 1637 yılında *Felsefî Denemeler (Essais Philosophiques)* adındaki eserini yayımlar. Fransızca yayımlanan bu eser, esere giriş niteliğinde olan *Metot Üzerine Konuşma (Discours de la Méthode)* başlıklı uzun bir önsöz ile daha önce yayımlayamadığı *Dünya*'nın parçaları olan *Optik (La Dioptrique)*, *Meteoroloji (Les Météores)*, *Geometri (La Géométrie)* bölümlerinden oluşmuştur. *Metot Üzerine Konuşma* esere yazılmış bir giriş olmasına rağmen klasik bir eser olarak daha etkili olur. Çünkü burada Descartes, bilgi felsefesinin temellerini ve bunların nasıl uygulanacağını anlatır (Vorlander, 2004).

Metot Üzerine Konuşma onun felsefe sistemini apaçık ortaya koyan eseridir. Descartes eserde eski bilgilerinden nasıl ve niçin vazgeçtiğini belirtir, sil baştan, yalnızca akli kullanarak yeni, açık ve kesin bilgilere ulaşılabileceği düşüncesindedir. Kendi bilimsel yöntemini ve bu yöntemi nerelerde kullanabileceğini anlatır. Bu eserinde aynı zamanda metafiziğinin de temellerini atar. Bu eser, yayımlandıktan kısa bir süre sonra Latince'ye çevrilir. Son üç bölüm daha önce yayımlamaktan vazgeçtiği *Dünya (Le Monde)* adlı eserinde bulunan kısımlardır ve düzenlenerek yayımlanmıştır (Gökberk, 1990).

Felsefesini daha çok ortaya koyan eseri *Meditasyonlar (Meditationes de Prima Philosophia)* 1641 ve 1642 yıllarında iki defa Latince olarak yayımlanır. Descartes, arkadaşı Mersenne aracılığıyla bu kitabın müsveddelerini Thomas Hobbes, Antoine Arnauld ve Pierre Gassendi gibi dönemin entelektüellerine gönderip değerlendirmelerine sunar. Onlardan gelen eleştiriler, kitabın ikinci baskısında sonuna eklenerek yayımlanır. Bu eser 1647 yılında Fransızcaya çevrilir. Filozof yaşarken, fazla ilgi görmeyen bu kitap, ölümünden sonra en çok ilgi gören eseri olur (Yalçın, 2006).

Meditasyonlar altı kısımdan oluşan ve Descartes'ın metafizik düşüncesinin büyük bir kısmını ortaya koyduğu eseridir. Birinci Meditasyon 'da "kendilerinden şüphe

edilen şeyler” sunularak, şüphe ile insanın bildiği şeyleri eleştirmesi, bunların kaynağından emin olması incelenir. İkinci Meditasyon “insan ruhunun mahiyeti ve onu bilmenin bedeni bilmeden daha kolay olduğu” görüşüyle “Düşünüyorum, öyleyse varım” sonucuna ulaşır. Üçüncü Meditasyon “Tanrı ve Tanrı’nın var olduğu ”nu ispatlar. Dördüncü Meditasyon’da doğru ve yanlış hükümler ele incelenir. Beşinci Meditasyon’ nun konusu “maddî şeylerin özü ve yine Tanrı’nın varlığı”dır. Son kısım olan Altıncı Meditasyon’da “maddî şeylerin varlığı ve insanın bedeniyle ruhu arasındaki gerçek fark” üzerinde durularak eser tamamlanır (Adam, 1959).

Felsefenin İlkeleri (Principia Philosophiae) 1644’te yayımlanır. *Dünya* adlı eserinin özeti, *Felsefenin İlkeleri*’nde anlatılır. İlk bölümün adı “İnsan Bilgisinin İlkeleri”dir. İkinci bölüm olan “Maddî Şeylerin İlkelerine Dair” de Tanrı’nın maddeyi yaratıp harekete geçirdiğini bulduğu hareket kanunlarını bildirir. Üçüncü bölüm “Görünen Dünyaya Dair” de ışık üzerine açıklamalar vardır. Güneş lekeleri, kuyruklu yıldızlar, gezegenler, Ay ve Yer üzerine görüşlerini sunar. Dördüncü bölüm “Yer’e Dair” dir. Yer nasıl meydana geldi, cisimlerin oluşması, tesirleri, yerçekimi gibi konuları ele alır. Aynı zamanda yine ısı, ışık, hareket ve hava, ateş ve cam yapımı gibi konulara değinir (Adam, 1959). 1644’te Latince yayımlanan bu kitabın Fransızca çevirisi Descartes’ın yazdığı önsöz ile 1647 yılında basılır (Yalçın, 2006).

Son eseri olan *Ruhun İhtirasları (Les Passions de L’âme)* adlı eser, 1649 yılında Fransızca olarak basılır. İnsanın ruh hali ve ahlâk durumundan bahseden eserini, Prens Elisabeth’ in sorularını da cevaplayarak kaleme alır ve bir kopyasını Prens’e gönderir. Descartes’ in beden ve ruhu ayrı tözler olarak kabul etmesi üzerine ortaya çıkan beden-ruh ilişkisi sorunu, o dönemdeki düşünürlerin Descartes’ a sordukları sorulardan biridir. Bu konuda onunla mektuplaşan Henry More’un da istediği cevaplar vardır. Descartes, More’a karşılık olarak yakında çıkacak olan *Ruhun İhtirasları* kitabını okumasını önerir. Bu kitapta ruhun arzularından başka beden ve ruh arasındaki ilişkilerden bahseder (Adam, 1959). Descartes’ in sayılan eserlerinin dışında yazdığı yüzlerce mektup da vardır (Vorlander, 2004). Yaşadığı döneminin aydınları arasında, Cizvit Papazları, İngiliz Muhabirleri, Prens Elisabeth ve Kraliçe Christine ile de sürekli yazışmıştır. Ölümünden sonra yayınlanan eserleri ise şunlardır: *Müzik Özeti (Compendium Musicae)*, *İnsana Dair İnceleme (Traité de l’homme)* ve Descartes’ın *Mektupları (Lettres de M. Descartes)* (Yalçın, 2006).

1649'da, felsefeye ilgi duyan ve Descartes ile mektuplaşan Kraliçe Christine, onu İsveç'e davet eder. Descartes daveti kabul eder ve İsveç'e gelir. Kraliçe'ye sabah erken saatlerde dersler vermeye başlar. Ancak bu durum çok uzun sürmez. Stockholm'e gelmesinden dört ay gibi kısa bir süre sonra hastalanır. Sağlığı çocukluğundan beri zayıf olan Descartes, bu hastalığı atlatabilmeden on beş gün sonra ölür (Durant, 2003). 11 Şubat 1650'de zatürreden öldüğünde 54 yaşındadır (Yalçın, 2006).

Descartes bilimin açık ve seçik fikirlerle yapılması anlayışını getirmiştir. Açık seçik fikirler insanda doğuştan vardır: böylece insan zihni hiçbir yanılma korkusu taşımadan eşyanın bilgisine ulaşabilir. Descartes'in yöntemi aslında aklın ve zihnin fonksiyonlarını doğru kullanmaktır. Descartes'in yöntemden kastettiği; 1) Metodik şüphe 2) Analiz 3) Sentez 4) Kontrol'dür (Kabadayı, 2011).

İşte bu bağlamda Descartes'in ortaya koyduğu epistemolojiyi, onun felsefesinin bütününden soyutlayarak anlamaya çalışmak eksik bir iş olacaktır. Onun epistemolojisini anlamamanın en iyi yolu felsefesini oluştururken hareket noktasının ne olduğu bilmekten geçer. Öyle ise şu sorular cevap beklemektedir: Descartes'in amacı neydi ve bu amaç için hangi yöntemi tercih etmişti? Russell'ın ifadeleriyle: "Descartes bir öğretmen olarak değil, bir araştırmacı, bir bulucu ve bulduğunu aktarmaya meraklı bir kişi olarak kalem kullanır. Onun üslubu kolay ve iddiasızdır, öğrencilerden çok, zeki insanlara seslenir; dahası, olağanüstü bir çekiciliğe sahiptir. Modern felsefe için, öncüsünün bu denli hayranlık verici edebi bir üsluba sahip olması büyük şanstır" (Russell, 1997: 311).

Descartes, okuyanların ortak yargısı bilme ve bildiklerini de sağlam temeller üzerine yerleştirme isteği içinde olması yönündedir. Bu isteğin iki yönlü ortaya çıkışı ise matematik ve fizik alanlarında bir bilgin olarak, felsefede de daha çok epistemoloji ve metafizik alanında kendi temellerini ortaya koyma şeklindedir. Descartes'a göre bütün bilimler birbirine bağlı olarak bir bütünlük oluşturmaktadır (Descartes, 2010a). Bu yüzden matematikçi yönü ile filozof yönünü birleştirerek, ortak bir yöntem kullanmak yoluna gitmiştir. Matematikte bulduğu kesinliği ve temel önermelerindeki açıklığı felsefeye uygulayarak, açık-seçik ve kesin bilgiye ulaşmayı hedeflemiştir (Descartes, 2010a). Bu yüzden Descartes'in bilgi kuramının saç ayaklarından biri kuşkuysa öbürü de yöntemdir.

Descartes işte bu yöntemini ortaya koyarken aynı zamanda farkını da ortaya koyar. Ona göre hakikati araştıran biri, en azından hayatında bir kez hakikatin ne olduğunu ve insan aklının nereye kadar gidebileceğini kendine sormalıdır. Bizi hakikate götürecek yollar yeterli bir sıralama içinde toplanmayacak ve kolayca anlaşılmayacak kadar çok değildir. İnsan, aklını iyi bir metodla kullanırsa doğru ve yeterli bilgi edinebileceğini anlayabilir. Sorularının çözümü başkalarının bilgilerinde değil, kendi aklını doğru kullanmasındadır (Descartes, 2010a). Görüldüğü üzere Descartes için temel ilke ‘yalnız akıl ile ilerlemek’ tir.

Descartes, *Felsefenin İlkeleri*'ne yazdığı önsözde felsefe sözünden bilgeliği incelemeyi anladığını dile getirir. Ona göre bilgelik ise yalnız işlerimizde ölçülülük değildir, hayatımızı idame ettireceğimiz sağlık vb. bütün zanaatların keşfi için gereken tüm bilgileri içerir. Bu yaklaşımıyla onun felsefe anlayışının pratik hayatı tümüyle kapsayacak kadar geniş olduğu ortaya çıkar. Bilgelik ile anlaşılan bilginin tam olması için o bilginin ilk nedenlerden çıkarılmış olması gerektiğini söyler. O halde bu bilgiyi edinme yolunu, ilk nedenleri ve ilk ilkeleri aramakla işe başlamak gereklidir. Descartes'a göre asıl felsefe de budur (Descartes, 2010c). Öyle ki Descartes felsefe ile bilgeliği kastettiğini, bilgelikten de hayata dair tüm bilgileri anladığını söyledikten sonra, asıl önemli olan işin bu bilgilere ulaşma yolunu bulmak olduğunu söyler. Özel felsefe ağacı metaforunda ise bu bilgeliğin aşamalarını sıralar. “Ayrıca yine özel olarak insana yararlı diğer bilimlere girebilmek için bitkilerin, hayvanların ve elbette insanın doğasını da incelemeye gerek vardır. Böylece tüm felsefe bir ağaç gibidir: Kök, gövde ve dallar. Kökleri metafizik, gövdesi fizik ve dalları da diğer bilimlerdir. Diğer bilimler de başlıca üçe ayrılabilir: Hekimlik, teknik ve ahlak. Burada belirtilen ahlak, diğer bilimlerin tam bir bilgisini gerektiren ve bilgeliğin en son aşamasını oluşturan en yüksek ve tam ahlaktır. Ağaçlarda meyveler nasıl kök ve gövdelerden toplanmayıp dallardan alınır, felsefenin yararı da aynı biçimde en son öğrenilebilen bölümlerden sağlanır” (Descartes, 2010c: 43). Böylelikle Descartes'ın bilgi felsefesi de doğru bilgilere ulaşabilmenin yollarını bize göstererek, asıl felsefe etkinliğini ortaya koyacaktır.

Metot Üzerine Konuşma'nın ilk kuralının bizlere söylediği gibi Descartes bir şey hakkında yeterli bilgimiz yoksa o şeyi hiçbir zaman doğru olarak kabul etmemeye karar veriyor. Diğer bir deyişle kendileri hakkında aklımızda hiçbir şüphe bırakmayacak

şekilde kendilerini aklımıza açık bir şekilde sunan fikirleri kabul etmeliyiz. Burada biraz duralım, keza bizleri kesin bir sonuca götüren önemli bir noktaya erişmiş bulunuyoruz. Bu nokta, en azından Descartes için tüm felsefi düşünce içinde çok önemli bir karar noktası, bir başlangıç noktasıdır. *Metot Üzerine Konuşma*'nın bu ihtiyatlı ve ketum cümleleri yeni bir bilim ve yeni bir metafiziği karşımıza çıkarmak suretiyle derin bir akli, hatta bunun da ötesinde manevi bir devrimi bizlere tanıtır. Usulca şöyle der; her insan en azından hayatı boyunca bir kere alıştığı, kanıksadığı tüm fikirlerinden kurtulmak, tüm inançlarını ve tüm fikirlerini yok etmek ihtiyacı duyar. Bunda maksat tüm bunları aklın muhakemesine ve hakikatin denetimine sunmaktır (Koyré, 2013).

Descartes okullarda meşgul olunan egzersizlerin değerinin farkında olarak; masallardaki inceliğin zekâyı harekete geçirdiğini, tarihi olayların zekâyı geliştirdiğini ve özen ile okunursa muhakeme yeteneğinin şekillenmesine yardımcı olduğunu, iyi kitaplar okumanın geçmişin en muhtemleleriyle sohbet ve düşüncelerinin en iyilerine ulaşmak olduğunu söyler (Descartes, 2010b). Öyle ise bilinen her şeyden şüphe ederken eğitimle kazanılan eski bilgilerden zihinler arındırdıktan sonra, yeni bilgilere nasıl ulaşılacaktır? Descartes'ın buna cevabı bütün insanlarda ortak olan ve eşit olarak paylaştırılmış 'sağduyu' dur. Yargılarımızın farklı olması sağduyumuzun farklı olduğunu göstermez, onu farklı yollarla kullandığımızı gösterir (Descartes, 2010b). Yapılacak şey, aklımızı doğru bir yöntemle kullanmaktır.

Yöntemini ortaya koyarken de birbiri ile kesişen üç yol izler; sezgi, tümdengelim ve tümevarım. Bunların içinde sezgiye verdiği önem diğerlerinden daha fazladır. Bu üç yol Descartes da kendisini bulan *apaçıklık* ve *metodik şüphe* ile beraber anlam kazanır. Böylece bu yolların açıklanması ile Descartes'ın bilgi kuramının yol haritası, ortaya konulmuş olacaktır.

2.2.1. Apaçıklık

Descartes'ın kurmaya çalıştığı yöntem çerçevesinde tümdengelim ve sezginin açık ve seçik bilgiye ulaşmasını sağlayacak kurallardan birincisi doğruluğu apaçık olmayan hiçbir şeyin kabul edilmemesi yönündeki *apaçıklık* kuralıdır. Descartes, bunu *Aklın Yönetimi için Kurallar* kitabındaki ikinci kuralı ile ortaya koyar: "Her bilim kesin ve apaçık bir bilgidir" (Descartes, 2010a: 10). Yeni bilgilere ulaşabilmek için açıklığından emin olduğumuz kavramlarla işe başlamak gerekir. Zira bir tek bu kavramlarla oluşturduğumuz yeni bilgilerin doğruluğuna güvenebiliriz. Bu ifadeden

anlaşıldığı üzere bilim diyebileceğimiz bilginin zorunlu şartlarını kesinlik ve apaçıklık oluşturur.

Bu apaçıklık kuralını ve bilimsel yöntemini Descartes, şu dört kural ile özlüce dile getirmiştir: “ İlki, doğru olduğunu apaçık olarak bilmediğim hiçbir şeyi doğru kabul etmemek, yani acelecilikten ve peşin hükümlü olmaktan özenle kaçınmak ve akıllı ruhuma kendini açıkça ve seçikçe sunan, şüpheye düşmeye hiç mahal bırakmayanlar dışındaki hiçbir şeyi hükümlerime dahil etmemektir” (Descartes, 2010b: 19). O halde, Descartes’in bize sunduğu yöntem ve aynı zamanda çare budur. Diğer bir deyişle, bizi hakikate erdirecek olan yöntem, yol ve hatta tek yol budur; kararsızlık ve şüpheyi de tedavi edecek olan çare, tedavi ve hatta tek çare budur. Tüm fikirlerimizden kurtulmak, tüm görüşlerimizden vazgeçmek, körü körüne kabul edilmiş tüm gelenek-göreneklerden kendimizi kurtarmak ve mevcut tüm otoriteleri reddetmek zorundayız; ancak bu şekilde aklımızın doğal saflığını tekrar kazanmayı ve hakikatin katietine erişmeyi ümit edebiliriz. Bakılınca ne zorlu bir iş! Ne yazık! Maalesef hakikate giden kolay bir yol yok (Koyré, 2013).

Analize dayalı olan ikinci kuralında Descartes, bilginin açık ve seçik hale gelinceye kadar parçalanması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu kurala göre karmaşık ve belirsiz önermelerden adım adım daha basit önermelere varılacak ve sonra bu basit önermelerden başlayıp tekrar daha karmaşık ve belirsizlerin bilgisine ulaşılabacaktır. “İkincisi, inceleyeceğim meselelerin her birini, mümkün olduğu ve en iyi biçimde çözümlenmek için gerektiği kadar çok parçaya ayırmak” (Descartes, 2010b: 19). Descartes’in dediği gibi bir sepet elmanız varsa ve bunlardan bazıları (sizin de bildiğiniz gibi) kötüyse ve çürüyüp diğerlerini de çürütecekse sepetinizi tamamen boşaltmaktan, sonra da elmalardan güzel olanları tekrar sepete koymak ve kötülerini atmak için elmaları birer birer alıp elemekten başka çareniz yoktur. Sıralamaya dikkat edelim: Sepetimizi boşaltmakla işe koyulur; ama sepetimizi bomboş tutmayız (böyle yapmayı da düşünmeyiz). Diğerlerinden ayırdıktan sonra elmalardan güzel olanları tekrar sepete koyarız. Yine de sorun çıkar. Peki, elmaların hangilerinin güzel, hangilerinin kötü olduğuna nasıl karar vereceğiz? Yani, incelemeyen ve “akıl normlarıyla eşlemeden” kurtulduğumuz, kabul etmekten kaçındığımız, tasvip etmediğimiz bu fikirler, düşünceler ve inançları ne şekilde sınavacağız? Elbette akıl yoluyla. Akıl, “doğal mükemmelliğini” yeniden kazanan doğal canlılığı “gözlerden saklayan” tüm yanlış

fikirlerin kökünü kazıdığına göre doğru ile yanlış ayırt etmek konusunda yeterli gelecektir. Belirsizlik sisi ortadan kalktı ve artık doğal ışık berrak bir şekilde ışıdayabilir (Koyré, 2013).

Üçüncü kuralı ise bu bilgilerin sentezlenmesi gerektiğinden söz eden sıralama kuralıdır. En basit ve bilinmesi en kolay bilgilerden başlanarak düşünceler sıralanmalıdır. Açık ve seçik bilgiler ilişkilendirilirken birbirleriyle hangi bağlamda birleştikleri ortaya konmalıdır. “Üçüncüsü, en yalın ve tanınması en kolay konulardan/objelerden başlayarak, basamakları çıkar gibi, en bileşik olanların bilgisine kadar yavaş yavaş tırmanmak için düşüncelerimi bir düzen dahilinde de sevk etmek ve dahi, birbiri ardından doğan biçimde sıralanmayan şeyler arasında bile düzenlilik farz etmektir” (Descartes, 2010b: 20).

Descartes’ın doğru yönetime ulaşma aşamaları olarak gördüğü dört kuralın sonuncusu, kontrol ve gözden geçirme gerekliliğinin altını çizer. Bu kural sayma kuralıdır. Buna göre önceki üç aşama gerçekleştirilirken zihnin hata yapıp yapmadığı en son olarak kontrol edilmelidir. “Sonuncusu, hiçbir şeyi dışta bırakmadığından emin olana kadar her yerde eksiksiz sayımlar yapmak ve geneli gözden geçirmek” (Descartes, 2010b: 20). Aynı zamanda bu sayma işleminin birtakım nitelikleri de olmalıdır. Bir kere sayma, apaçık ilkelere direkt çıkarılamayan doğruları, şüphe götürmeyen doğruların arasına koyabilmek için sürekli olmalıdır. İkincisi aceleci ve dikkatsiz zihinlerin, sonuçlar zincirinin bütününe dikkat etmemelerini ve birçok aşamayı atlamalarını engellemek için bu işlem kesintisiz olmalıdır. Son olarak sayma metodlu olmalı, belli bir işleyişe bağlı kalınarak gerçekleştirilmelidir. Descartes bunu şöyle açıklar: “...çünkü yukarıda sayılan yanlışlara karşı, hepsini düzenli olarak derinleştirmekten daha etkili bir çare yoktur ve hatta çünkü çoğu zaman öyle olur ki, ortaya konulan konu ile ilgili şeylerin her birini teker teker gözden geçirmek gerekse, hem sayılarının pek çok olması, hem de dönüp dönüp aynı konuları yinelemek gereği yüzünden, insan ömrü buna yetmez” (Descartes, 2010a: 36). Bu kuralın amacı, görüldüğü gibi sadece bir görüş altında birleştirilemeyecek kadar karışık olan bilgileri apaçık duruma getirebilmektir.

2.2.2. Metodik Şüphe

Descartes’a göre her şeye yeniden başlamalıdır. Bunun için gücünün yettiği kadar uğraşp, sahip olduğu fikirler içinde onda en küçük bir şüphe uyandıranlardan

başlayarak her şeyden şüpheyeye karar verir. En sonunda şüpheyeye götürmez bir şeye ulaşınca kadar bu yola kararlı bir şekilde devam eder (Descartes, 2010b). O şüpheciliğinin kuşkucuların savunduğu türden bir şüpheyeye olmadığını açıklar. Tam tersine onun ulaşmak istediği nokta, şüphecileri de susturacak şekilde felsefede güçlü temeller ortaya koymaktır. Bu temellere ulaşabilmesi için ise ona özgü yöntemli şüpheyeye uygulamasını zorunlu görür. Bu metodik şüpheyeye ile bütün şüphelere son verecek bir kesinlik arar.

Descartes'a göre fikirlerimizi şüpheyeye analiz etmeli ve sınamalıyız. Şüphenin kendisi bizim mihenk taşı olacak ve şüphenin etkileri altında kalan herhangi bir fikir bu nedenle sahte bir maden ya da en azından düşük kalitede bir alaşım olarak kabul edilecektir. Gerçekte bu reddedilmelidir hatta şüphenin erişemeyeceği bu fikirleri muhafaza etmeliyiz. Demek ki bu fikirler kendilerini bizlere öyle açık ve kararlı bir şekilde gösteriyorlar ki onlardan şüpheyeye edecek vaktimiz olmuyor. Madem ki şüpheyeye hakikatin mihenk taşıysa, şüpheyeye hatayı eriten ve mahveden bir asit ise, onu mümkün olduğunca güçlü hale getirmemiz gerekecektir; ancak bu şekilde güvenceye erişebiliriz.

Descartes şüpheyeye bir araç, hatta istenirse, bir silah olarak kullanır. Şüpheden özgür bir şekilde istifade ederek Descartes kendisini özgürleştirmiş ve şüphenin efendisi olmuştur (Koyré, 2013).

Şüpheyeye neden olan ve şüphenin ortadan kaldırdığı anlaşılabilir ve karmaşık fikirler duyular aracılığıyla bizlere sunulan ya da geleneklerle bizlere aktarılan fikirlerdir. Oysa en açık ve doğru fikirler ilk sırada matematiksel fikirlerdir. Aynı şekilde akıl – gerçek akıl – matematiksel akıl olacaktır; çünkü daha önce de gördüğümüz üzere Descartes, tek başına matematikle insan aklının açıklığa ve katıyete eriştiğine ve insan aklının en basit şeylerden en karmaşık yapılara kadar anlaşılır ve düzenli bir şekilde ilerlediği bir bilim ve bilgi ortamı oluşturduğuna inanmaktadır. Böylece, Kartezyen yöntem, Descartes'in "gençken biraz incelediği üç sanat alanı ya da bilim dalında" (mantık, eski zamanın analizi ve çağdaş cebir) bulduğu en iyi yanları bir araya koymakla oluşturduğunu ifade ettiği yöntem matematik şablonu üzerinde şekillendirilecektir (Koyré, 2013).

Descartes'in yöntemsel şüphesinin ilk ayağında kendi varlığına ulaşması vardır. Her şeyden şüpheyeye ederek attığı adımlarda, yöntemin arkada bıraktığı bütün bilgilerden sonra elenemeyecek sağlam bir dayanakta durmak gereklidir. İşte Descartes'in yaptığı

ayıklamalar bu noktada kendi varlığı ve düşünmesi üzerinde yoğunlaşır ve son durak noktasını ‘düşünmesi’ olarak ortaya çıkarır. “Şüphe ediyorum, düşünüyorum” demek, bunları yapan bir varlığı zorunlu kılar. Bu da ben’dir. “Ben varım” dediği anda, zihninde bunu kavradığı her defasında, bu bilginin doğruluğundan hiçbir şüphe duymaz, yanlış olduğu ile ilgili en ufak bir şüphe oluşmaz. Bunun sonucunda kendi varlığının bilgisi onda açıkça oluşur. Böylelikle “Düşünüyorum, öyleyse varım” (*cogito ergo sum*) sonucuna ulaşmıştır. Daha önce bahsettiği ve şüphe edemeyeceği son nokta olarak aradığı bilgi burasıdır. Bütün felsefesinin ilk ilkesi, kendisinden asla şüphe edemeyeceği, apaçık olarak ‘farkına vardığı’ bu bilgi, kendisinden diğer açık bilgilerin çıkarılabileceği, onun en temel ilkesi olacaktır (Descartes, 2010b).

2.2.3. Sezgi

Felsefe tarihi boyunca ‘Bilginin kaynağı nedir?’ sorusu bazen açıkça, bazen de üstü kapalı olarak bilgi felsefesi ile ilgilenenlerce tartışılmıştır. Descartes öncesi dönem, bilgiye ancak akılla ulaşabileceğini savunurken, bazıları da duyuları bilginin kaynağı kabul etmişlerdir. Antikçağ ve Ortaçağdaki filozofların görüşlerine genel olarak baktığımızda bazılarına göre bilginin kaynağını deneyde aramak gerekirken, bazılarına göre ise bilginin kaynağı konusunda dış dünyadan elde edilen duyulardansa, aklın daha güvenilir olarak kabul gördüğü olgusu ile karşılaşırız. Descartes akılcılık akımının içinde yer alan bir filozoftur. Bu görüş bilgiyi, akılda doğuştan var olan ön bilgiler (*apriori*) üzerine temellendirmeye çalışır; kesin ve değişmez doğrulara akılla ulaşılabilmesi, gerçekliğin gözlem ve deney gibi duyu kaynaklı yöntemler olmadan da bilinebileceğini savunur. Zira doğuştan getirilmiş özelliği ile akıl gerçekliğin doğrularını bilme kapasitesine sahiptir.

Bu bağlamda Descartes’da bilgiye ulaşmanın üç yolu vardır: sezgi, tümdengelim ve tümevarım. Bunlar içinde sezgi Descartes için farklı bir anlam ifade eder. Sezgiyi ne deneyle elde ettiğimiz duyularla açıklamış, ne de düşünce ile açıklayamadığımız mistik bir ilham gibi değerlendirmiş, yalnızca akılla ilişkilendirmiştir. Sezgi, akıldan bağımsız değerlendirilebilen, akıldan farklı olarak ayrıca zihnimizde bulunan bir yeti değil, aklımızın bir işlevidir. Bu yüzden o akıldan bağımsız bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilemez. Sezgi, aklımızı şeyler üzerinde dikkatini yoğunlaştırıp, açık ve seçik olarak görebilmesini sağlayan, en çok güvenebileceğimiz akıl yetisidir: “...ilk ilkelerin kendisine gelince, bunlar yalnızca sezgi ile bilinir, bunların uzak vargılarına ise yalnızca

tümdengelimle ulaşılabilir. Bilime götüren en güvenilir iki yol işte bunlardır: akıl için fazlasına gerek yoktur, öbürleri yanıltıcı olabilirler, güvenilmez” (Descartes, 2010a: 17).

Genel olarak sezgiden anlaşılan, duyuların değişkenliğinin ifadesi ya da hatalı muhayyileden kaynaklanan yanlış yargılardır. Fakat Descartes için ise sezgi, berrak ve dikkatli bir zihni, anladığımız şey üzerindeki şüphelerden tamamıyla, kolay ve seçik bir şekilde zihni kurtaran kavram demektir. Sezgi, berrak ve dikkatli bir zihnin şüphe götürmeyen kesin kavramıdır, yalnızca aklın ışığından kaynaklanır, daha yalın olduğundan tümdengelimden bile daha kesindir. Çünkü tümdengelim bizi zaman zaman yanıltabilir. Matematiksel çıkarımlarda da sezgiyi kullanırız. “Örneğin diyelim şu yargıyı çıkardık: 2 ile 2 ve 3 ile 1 aynı şeydir, sezgi yoluyla yalnızca 2 artı 2’nin 4 ve 3 artı 1’in 4 ettiğini değil, ayrıca bu iki önermenin zorunlu yargı olarak, ilkin verilmiş olan üçüncü önermeyi içerdiğini de görmek gerekir” (Descartes, 2010a: 16). Bu sonuç sezgi ile bilinirken, burada yalnızca $2+2$ ’nin 4 ve $3+1$ ’in 4 ettiğini değil, üçüncü önermenin ilk ikisinden tümdengelim yoluyla zorunlu olarak çıkarımında da sezgiyle işlem yaparız. Matematikteki işlemlerde olduğu gibi zihnimize hazır bulduğumuz, doğruluğundan şüphe etmediğimiz yargıların hepsinde sezgiyi kullanırız.

Sezgiyle elde ettiğimiz bilgi birdenbire oluşan, kendisini açıklayan, başka bir bilgiye gereksinim duymayan bir bilgidir. Kendisini doğrudan sunan açık bir bilgi olduğu için Descartes, bütün bilim ve felsefenin temelinde bu bilgilerin olması gerektiğini söyler. Çünkü bu şekilde ulaşılan bilgi ilk bilgidir, doğrulanamaz, yanlışlığı gösterilemez, doğruluğu apaçık kavranır. Sezgi ile elde edilen bilgiler, dikkatli bir zihinde birdenbire oluşan kesin, apaçık, mutlak ilkeler ya da ilk doğrulardır. Bu ilk ilkeler ya da doğrular bir tohum görevi görürler, bunlardan felsefe ve bilimdeki yeni bilgilere ulaşılır (Timuçin, 2000).

Tüm bu söylenenlerle beraber insanın kendisini düşünsel bir töz olarak bilişi de sezgisel bir bilgidir. Descartes’ın bütün bilgilere temel dayanak ararken ulaştığı ünlü “Düşünüyorum, öyleyse varım” yargısı gibi diğer basit ve apaçık bilgileri de bize keşfettiren, kesin ve doğru olduğunu düşündürten yine sezgi gücümüzdür. Sezgi, onun bilgi felsefesinde ilk basit ve apaçık bilgilere ulaşmak için en güvenilir ve en sağlam olan akıl yetisidir. Bu durumda güvenilirlik açısından Descartes’ın sezgiye verdiği değer sezgicilik akımının yaklaşımına benzer. Fakat Descartes için sezgi akıldan bağımsız olarak değerlendirilen bir bilgi kaynağı değildir. Yalnızca “aklın ışığından

doğar” ve aklın en güvenilir işlemi olarak bize apaçıklığı sağlar. Hakîkatin doğrudan kavranması anlamında, Descartes’ın sezgi anlayışı ile sezgici akımın temsilcisi olan Henri Bergson arasında bir fark yoktur. Fakat Bergson’a göre akıl, mekân kavramını temele alarak analitik yöntemle bilmeyi sağlar, oysa ona göre bu şekilde varlığın özü bilinemez. Ancak süreyi temel alarak varlığın özü bilinebilir ki, bunu ancak sezgi ile yapabiliriz. Yani Bergson için sezgi, akıl ve deneyden tamamen farklı bir bilgi kaynağıdır. Akıl ve deney hakîkate ulaşmada yetersiz kalırken, sezgi zekâ ve içgüdünün bileşkesi olarak bize güvenilir bilgiyi sunar. Bergson’un bu akli dışlayan tavrına karşılık Descartes’ta akıl, kurallarına uygun doğru olarak kullanıldığı takdirde bizi hakikate ulaştırır. Descartes için sezgi, ancak bu kuralları uygularken kullanabileceğimiz bir işlem olabilir (Akarsu, 1994).

Descartes’ın sezgiden sonra en çok önem verdiği bilgi elde etme yolu tündengelimdir. Tündengelimi gerçekleştirirken sezgi bir tarafa bırakılmaz aktif bir görevle yoluna devam eder. Sezgiden farklı olarak ona bir seferde ulaşılmaz. Sezgi basit ve temel olanı tündengelim ise karmaşık olanı hatta araştırma sonucu kendisini kesin olarak bize sunanı bilmemizi sağlar. Zihnin en basit, en sade doğrularını ortaya koyan işlemi olarak bize ilk bilgileri sağladığı gibi, doğrular arası ilişkileri de tek tek kavrama işini görür (Timuçin, 2000). Bazı doğruları sezgi sayesinde açık ve seçik olarak kavrayan zihnin bu şekilde kavradığı doğrulardan bilmediği başka doğruları çıkarması tündengelim sayesinde olur.

Zihnin sezgi gibi bir yeteneği varken, tündengelime niçin ihtiyaç duyulduğu sorusu akla gelebilir. Sezgi aynı anda, tek seferde kavramaya karşılık gelirken, tündengelimde bir şeyden diğerinin çıkarımı söz konusudur. Descartes, bu iki işlemin farkını şöyle ortaya koyar: “Böyle yapmak gerekli, çünkü zihinsel sezgi bizim için iki koşul gerektirir, şöyle ki, önerme açık ve seçik olarak anlaşılmalı, birde ardı ardına değil, bir seferde tümü birden anlaşılmalı olmalıdır. Tündengelime gelince, bunu yapmak istediğimizde, üçüncü kuralda olduğu gibi, bir seferde bütünüyle tamamlanacak değildir, aklımızın bir şeyden öbürünü çıkartan belli bir devinimi içerir; bunun için, orada onu sezgiden ayırmakta haklı idik” (Descartes, 2010a: 52). Böylelikle sezgi bir anda açık ve seçik olan bir önermeyi (örneğin ‘düşünüyorum, öyleyse varım’) bir seferde kavrayarak, tündengelimde aynı anda oluşan bir kavrama olmaz, fikirlerin birbirlerinden çıkarım yoluyla ilerlemesi için zihin sürekli devinim halindedir. Açıklık

ve seçiklik her ikisi için de geçerlidir, fakat sezgide bu bir anda olurken, tümdengelimde bir süreç içinde gerçekleşir. Öyle ise tümdengelimdeki amaç, basit yapılarda sezgi ile elde ettiğimiz doğruluk ve kesinliği sonraki fikirlerde de devam ettirmektir.

Fark edildiği gibi her iki işlemde de önemli olan kesinliktir. Kesin olan, doğruluğu şüphe götürmez olan, yanılma ihtimali bulunmayan ve apaçık olandır. Sezgi ile elde edilenler hem apaçık, hem kesindir, çünkü kendisini birdenbire ve basit olarak zihinde gösterirler. Oysa bileşik bilgi için durum farklıdır; böyle bir bilgi kendisini birdenbire zihinde oluşturamaz, çünkü dikkatin alanına sığmaz. Bu durumda yeni bir yönteme ihtiyaç doğar ve bu yöntemi bize matematiğin kesinliği verir. Matematiğin şüphe götürmez yöntemi gibi bileşik bir bütün içinde de sezgiyle parçaları birleştirerek o bütünü açık hale getirebiliriz (Timuçin, 2000). Descartes'ın tümdengelimine verdiği önem onun matematiğe olan inancından ileri gelir. Onun amacı, matematikteki gibi şeyler arasındaki bağıntıları görerek, uzun kanıt zincirleriyle en karmaşık sorunların çok basit formüllerle ifade edilebildiği gibi, benzer güveni felsefede ve bilimde de kullanmaktır.

Descartes son olarak tümevarım (saymaya dayalı) üzerinde durur ancak tümevarım onda farklı bir anlam kazanır. Bu farklı anlamında tümevarım, şeyler arasındaki ilişkileri araştırdığımız uzun düşünme süreçlerinde belleğimizin zayıflığı sebebiyle düşebileceğimiz yanlışlardan kaçınma yoludur. Zihin kurulan bağlantıların bağını kaybedebilir, yanlış sonuca varabilir. Bu yüzden Descartes, 'tümevarım' olarak adlandırdığı 'sayma'yı tamamlayıcı ve yardımcı bir işlem olarak hesaba katar. Yapılacak şey düzenli sayılarıyla hafızayı desteklemek ve hiçbir şeyin gözden kaçmadığına emin olmaktır. Zaten Descartes yöntem kurallarını sıralarken dördüncüsü olarak: "Sonuncusu ise, hiçbir şeyi dışta bırakmadığımdan emin olana kadar her yerde eksiksiz sayımlar yapmak ve geneli gözden geçirmek" (Descartes, 2010b: 20)diyordu. Descartes'ın ifade ettiği sayma işleminin kendisinden öncekilerden farklı olduğunu söylemeliyiz. Önceki anlayışta tümevarım, tek tek olguların bilgisinden genel yasalara ulaşmak olarak görülmüştü. Descartes ise tümevarımı, bir bütün içindeki tek tek doğruların saptanmasını sağlayan, hafızaya yardımcı bir işlem olarak alır (Descartes, 2010a). Bu noktada, Descartes sayma işlemini şöyle ifade eder: "Bilimi bütünlemek için, amacımızı sürekli ve hiç kesintisiz düşünce devinimi ile bağlı olan her şeyi teker teker ele almak, yeterli ve metodlu bir sıralama içinde birleştirmek gerekir" (Descartes,

2010b: 20). Tümdengelimde çıkarımlarımızı yaparken, baştan sona kadar geline yolun sonunda, sonuca ulaştığımızda bütünü hatırlamakta zorlanırız. Bu yüzden parçalar arasındaki bağlantılar gözden geçirilerek, son parça ile ilk parçaya kadar düşünce hareketimiz devam ettirilmelidir. Bu şekilde yaptığımız sayımlar, bizi sona kadar götürecektir, her aşamadaki açıklık sağlanmış olacak ve sonucun doğruluğundan emin olunacaktır.

Son çözümlemede, Descartes'ta üç çeşit bilgi edinme yolu olduğunu görüyoruz: Sezgi, tümdengelim, tümevarım. Üçüncüsünün yeri diğer ikisi yanında tamamlayıcı fonksiyonu ile yanılmamak için başvurmak zorunda olduğumuz bir zihin işlemidir. Bu zihin işlemlerinin dışında başka bir bilgi edinme yolu yoktur, bunu aramak yanlış düşmek olur. Bu bağlamda bir şey sezgiyle, tümdengelimle ve sayma yardımıyla bilinemiyorsa, o şey insan aklının sınırları dışındadır denilebilir.

3. BÖLÜM

GIAMBATTISTA VICO'NUN YÖNTEM KURAMI

3.1. Vico Felsefesine Genel Bakış

Napoli'de doğan Giambattista Vico (1668-1744) İtalyan filozof, retorik hocası, belagat (hitabet) profesörü, tarihçi ve hukukçudur. Klasik Antik Yunan düşüncesinin savunucusu ve modern rasyonalizmin sıkı bir eleştirmenidir. Modern tarih felsefesinin kurucusu olarak da bilinen Vico'nun hareket noktası *verum esse ipsum factum* ilkesidir; eş deyişle, "hakikatin ölçütü yapılmış olmasıdır". Vico'nun ilk özgün felsefe eseri *On the Study Methods of Our Time* (Çağımızın Araştırma Yöntemleri Üzerine) adlı eserdir ve bu çalışmasında antikçağ ile modern çağ arasındaki yonteme dair çekişmeleri ele alırken, hümanist eğitimin doğasına ilişkin göz ardı edilemeyecek felsefi argümanlar geliştirir. Hepsinden öte, bu kitapta Vico hümanizma karşısında bilimcilik (*scientism versus humanism*) tartışmasına can alıcı bir katkı sağlayacak şekilde klasik ve modern kültürün meziyetlerini karşılaştırarak, Kartezyen dünya görüşünün bir sonucu olan bilginin bölümlere ayrılmasını hatta parçalanmasını şiddetle eleştirir ve yadsır. Kartezyen kuru mantığın karşısına hümanistik gelenekle çıkan Vico, hafıza ve imgelemin değerini teslim eden kapsayıcı hümanist bir bilim ve eğitim anlayışına duyulan gereksinimi apaçık gözler önüne serer. İşte Kartezyen felsefeyle hesaplaşan Vico'nun çok önemli ve ihmal edilen ya da çok bilinmeyen bir yanı da eğitim konusundaki görüşleridir (Vico, 1990).

Günümüzde bile egemenliğini sürdüren Kartezyen felsefenin kurucusu Descartes *Metot Üzerine Konuşma* adlı eserinde aslında modern eğitim kuramının temellerini oluşturan ilkeler ve kabuller de öne sürmüştür. Buna göre, bütün insanlar eşit öğrenme yetisiyle donatılmışlardır; eş deyişle, doğruyu yanlıştan ayırt etme ve doğru hüküm verme yetisi olan sağduyu (akıl) doğuştan bütün insanlara eşit dağıtılmıştır. Dahası bu sağduyu veya insan akli geliştirilebilir ve geliştirilmelidir de. Sağlam bir zihin ve akla sahip olmak yetmez, zira asıl önemli olan onu doğru ve iyi kullanmaktır. Akıl sıkı bir yöntemle güçlendirilerek geliştirilir; bu yöntem bize bilgi adını hak edecek şeylerin kabul edilmesinde ya da yadsınmasında ölçütler sağlayacaktır. İşte modern eğitimde bir şeyin doğru kabul edilmesinde çok önemli olan ispat, kanıt ve açık-seçik olma Kartezyen düşüncenin temel kabulleridir. Descartes bunu yönteminin ilk kuralı olarak

öne sürer: açık seçik algılamadığımız; dolayısıyla şüphe ettiğimiz, hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemeliyiz. Buna göre tüm eğitimin amacı akli mükemmelleştirmek ve mümkün olduğunca sağlam yargıda bulunmaktır; burada esas olan “doğru düşünmektir”. Fizik, geometri, astronomi vb. asıl hedefi budur hatta bizi karmaşık, bulanık ve muğlak fikirlere kurtarmak, açık ve doğru fikirlere ulaştırmaktır. Kartezyen felsefeye göre insan mutlak bir öznedir; buna göre, insan realiteye tam ve kesin olarak karşılık gelen bir fikir, imge ya da kavrama sahip olabilir. Bu noktada Vico Kartezyen düşüncenin mutlak özne olarak insan anlayışını da sıkı bir biçimde eleştirecektir. Vico Napoli Üniversitesi’nde retorik profesörüken öğrenci ve öğretim üyelerine yedi yıl üst üste her yıl derslere başlarken açılış dersi olarak yedi şahane konuşma yapmıştır. İşte 1709 yılında yaptığı *Çağımızın Araştırma Yöntemleri Üzerine* başlıklı açılış konuşmasında esasen Kartezyen eğitim felsefesi anlayışının eksikliğini gediğini ortaya döküp sıkıca eleştirir. Özellikle eğitimin hedefleri bakımından Vico ve Kartezyen felsefenin görüşleri taban tabana zıttır.

Aslında Vico’nun dehası ve çalışmalarının özgünlüğü çağdaş meslektaşları tarafından takdir edilmemiş çoğunlukla ondan sonraki düşünürlerce kabul edilmiştir. Vico evrensel tarihin temelinde deneysel temeldeki ilk girişimi yapan kişidir. O gelişimin, değişimin sonsuz kuralını tarih içinde keşfettiğini düşünmüştür. Vico’nun tarih tasarımı daha çok döngüsel gelişimle doğrusal ilerlemeyi birleştiren sarmal bir örnek olmuştur.

Vico ilk girişimini tarihin bilim dışında kendine has bir bilgi nesnesi olduğunu kanıtlamakla yapmıştır. İnsanın tarih için iç dünyasındaki önemi üzerine yaptığı vurgulardan yirminci yüzyıl idealistleri özellikle Croce ve Collingwood’u çok etkilemiştir. Bunun yanında tarihin felsefi eleştirisine de birçok katkı sağlamıştır. Vico tarihçilerin işlerinin niteliğini etkileyecek birçok ön yargı ve peşin hüküm hakkında uyarılarda bulunmuştur. Örneğin; tarihçilerin kendi uluslarını bilinen tarih hakkındaki 1) tarihlerindeki zenginlik güç ve ihtişamın abartılması 2) tarihçilerin öğrendiği ve kültür olarak benimsediği şeyi düşünüyor olmasının ön yargısı 3) iki ulusun aynı düşünceyi ve durumu paylaşıyor olması ve bunu birinin diğerinden çaldığı düşüncesi 4) geçmişteki insanların kendi zamanlarıyla ilgili bilgilerinin bugün kendi hakkımızda bildiğimiz şeylerden daha çok olduğu konusunda yanılışı. Vico hem de tarih yazım

bilimine olumlu katkılarda bulunmuştur; geçmişin tekrar oluşturulması için dilbilim, mitoloji ve geleneklerin önemine de dikkat çekmiştir. (Nash, 1969).

3.2. Verum-Factum İlkesi

Aslına bakılırsa, Descartes, Vico'nun tarih felsefesine büyük katkılarının başlangıç sahnesini oluşturmuştur. Descartes tarih kayıtlarının güvenilmez ve günümüz için kullanışsız olduğu fikrini ileri sürmüştür. Descartes ve takipçileri tarihte matematik ve fizik bilimlerini yüceltirken Vico, insanın tarihi anlama yetkesini yüceltmıştır. Vico bu iddiasını temellendirmek için *verum- factum*; hakikat yapılmış olandır; eş deyişle, insan ancak kendi yaptığı veya yarattığı şeyi bilebilir demiştir. Şu halde, hakikat ve bilgi Vico için değiştirilir ve dönüştürülebilir terimlerdir. Bize doğru olan şey bildiğimizdir. Bildiğimiz şey bize doğru olan şeydir. Bilinmeyen gerçek, hakikat yoktur. Eğer olsaydı yapılmamış ve dönüştürülmemiş bir hakikat olurdu ve bu kriterler uygulanamazdı. Hakikat bizim bildiğimizdir; bilinen yapılmış olandır, şu halde, bilme ve hakikati yapma birbirinden ayrılamaz. Vico, *verum-factum* ilkesini Tanrı'nın üstün biliş, her şeyi bilmesi ile de ilişkilendirilir. Çünkü Tanrı her şeyi yaratmıştır, her şeyi O bilir. Kartezyenler ise kendi yapmadıkları dünyayı bilmeye çalışarak güçlerini tüketmişler aynı zamanda insan egemenliğindeki tarihi yadsımışlardır. Halbuki insanın kendisini ve geçmişini bilmesini sağlayan en önemli yollar insanın kendi yarattığı dil, tarih, kurallar, ilkeler, din ve mitoloji çalışmalarıdır (Vico, 1988).

Bu noktada belirtmek gerekir ki Latince hakikat *verum* ve yapılan *factum* aynıdır. Anlamada, düşünmede ve sebepte Latince hakikat ve yapılan aynıdır. Hakikat tam olarak yapılmış olandır. Neden ilk gerçek tanrıdır. Neden bu ilk gerçek sonsuz ve eksiksiz olandır? Bilmek nedir? Düşünme insana özgü, anlamak tanrıya özgüdür. İlahi gerçek nesnelere tam (gerçek) görüntüsüdür, insan gerçeği ise basit bir görüntüdür. Bilim bir şeyin nasıl yapıldığının bilgisidir. Latinler için "hakikat" ve "yapılan" birbirleriyle değiştirilebilir. Okulların geleneksel dilinde onlar birbirinin yerine kullanılabilir. Onlar için "anlamak" fiili mükemmel okuma düz (yalın) bilgiye sahip olmakla aynıdır. Ayrıca onlar için aritmetik sistemde oranların hesaplanmasının yanı sıra "bu ihsanın diğer vahşi hayvanlara verilenlerden farklı olmasını sağlayan Tanrı vergisi yeteneği" demektir. Onlar insanı çoğunlukla mantıkta payı olan "can verilen varlık" olarak tarif ederler ama onun bilgisine hiçbir zaman tam egemen olamazlar. Ayrıca kelimeler, fikirlerin sembol ve işaretleridir, bu nedenle de fikirler

varlıkların sembol ve işaretleridir. Dolayısıyla tıpkı okumak fiilinin yakını olan kelimelerin yazılı unsurlarını birleştiren birine atfedileceği gibi, kelimeleri anlamakta en mükemmel bir fikri ifade edecek olan bir nesnenin tüm parçalarının birleşmesidir (Vico, 1988).

Bundan dolayı İtalya'nın eski bilginlerinin hakikat hakkında aşağıdaki inançları göz önünde bulundurduklarını varsaymak mantıklıdır. Bu nedenle ilk gerçek Tanrıdır, çünkü Tanrı ilk yapandır. Bu ilk gerçek sınırsızdır. Çünkü Tanrı tüm şeyleri yapandır. O, tam tamamlanmış gerçektir, çünkü bu gerçek şeylerin tüm unsurları tanrı temsil eder. Hem içsel hem dışsal çünkü tanrı onların hepsini içerir. Ama "bilmek" varlıkların öğelerini bir araya getirmektir. Söylemsel düşünce insan aklına uygun oysaki anlamak Tanrının aklına uygun, zira Tanrı varlıkların iç ve dış bütün unsurlarını bilir. Çünkü Tanrı varlıklara hakimdir ve onları bir düzen içinde tutar, oysa insan akli kendisi hariç sadece varlıkların yüzeysel dış yönleriyle sınırlandırılmıştır; bu nedenle o her şeyi bir araya getiremez. Dolayısıyla insan akli hakikate dair gerçekten düşünebilir, fakat onu tamamen anlayamaz. Bu sebepten insan akli mantıktan pay almıştır, fakat ona tamamen sahip değildir. Bu şöyle bir anolojiyle açıklanabilir: İlahi hakikat tıpkı bir heykel gibi eksiksiz bir görüntüdür; insani hakikat ise bir resim gibi yüzeysel bir görüntü ya da desendir. İlahi hakikat tanrının bir düzen içerisinde yerleştirdiği, bilerek yarattığı şeydir. Bu bağlamda bilim, bir varlığın ya da cinsin hangi yol ile oluşturulduğunun bilgisidir ve bu bilgiyle akıl varlığı oluşturur, çünkü varlığı bilmek, aklın bir varlığın tüm öğelerini bir araya getirmesidir (Vico, 1988).

3.3. Tarih Tasarımı

Vico'nun tarih felsefesinin en büyük kaynağı *Scienza Nuova (Yeni Bilim)* adlı 3 ciltlik eserdir. Kitapları ancak 1948'de İngilizce'ye çevrilmiştir. *Yeni Bilim* adlı ünlü eserinin iki temel amacı vardır: Birincisi, Vico, tarihte işleyen evrensel bir ilke veya örüntü varsa ki ona göre böyle bir şey vardır, onu keşfetmeyi umar. İkincisi, bu ilkenin geçmişte belli bir takım insanları ve toplulukları nasıl etkilediğini görmeyi amaçlar.

Bu bağlam da Vico amaçlarını ortaya koymak için iki yöntem kullanır; felsefe ve filoloji. Bu terimlerin anlamı birbirinden ayrılmamalıdır, ancak terimlerin kullanılış amaçlarında şöyle bir fark vardır: felsefe; tanımların ve eylemlerin temellendirilmesi iken, filoloji; edebiyat, tarih ve dil araştırmasıdır. Vico'nun tarihte saptadığı örüntü sarmal bir harekettir. Buna göre geçmişte hem tekrarlar hem de ileriye doğru gelişmeler

söz konusudur. Tarihte böylesi dönemler olmuştur. Bu tip bir gelişme sonra diğer dönemlerde de tekrarlanmaktadır, aynı olaylarla değil ama kesinlikle aynı genel çerçevede ve örüntü de. Genel ayındır ama kişisel şahsi olaylar farklılık gösterir. Vico tarih dönemlerinin gelişiminde üç safha belirlemiştir: Tanrılar çağı, Kahramanlar çağı ve İnsanlık çağı. Aşağıdaki çizelge bu çağların ana özelliklerini içermektedir (Nash, 1969).

Çizelge 3. 1: Vico'da tarihsel dönemlerin gelişimi

Tanrılar Çağı	Kahramanlar Çağı	İnsanlık çağı
Duygu çağı	Hayal etme	Akıl çağı
İnsanın doğası: Sert ve acımasız	İnsanın doğası: Asil ve gururlu	İnsanın doğası: Uyumlu ve mantıklı
Yönetim: Teokratik (üstün olan tanrı)	Yönetim: Savaşçı Aristokrasi (bazıları diğerlerinden üstün)	Yönetim: Demokrasi (bütün insanlar eşit)

Bu üç çağa karşılık gelen üç çeşit insan tipi (barbar, gururlu, makul) üç gelenek, üç din ve üç kural vardır. Vico tarihte bazı dönemlerde tanrılar çağından kahramanlar çağına, kahramanlar çağından insanlık çağına bir hareket olduğunu keşfetmiştir. Örneğin, Homeros zamanındaki Yunanistan, tanrılar çağını ifade eder. İnsanlar sert ve barbar gelenekleri hala dinle bağıntılı ve inandıkları her şey tanrı tarafından belirlenmiş haldedir. Homeros'un kendisi tarafından tasvir edilen kendisinden önceki dönemde duygusallıktan hayal gücüne bir geçiş görülmüştür. Bu orta dönemde ekonominin temeli tarımdı ve yönetim bir çeşit aristokrasi ve burada birileri yönetici ya da lider rolünü üstlenmiştir. Kahramanlar çağı döneminde bilincin şiirsel yanı Homeros efsanelerinde yankısını bulmuştur. Sparta savaşçı, aristokrasi ve tarımsal ekonomi özelliklerini sergilerken Atina'nın galebe çalması ile Yunan tarihinde akıl çağına yani insanlık çağına geçilmiş olur. Artık bütün insanların özgür ve eşit kabul edildiği demokratik bir toplum düzeni gelişmiştir (Nash, 1969).

Gelgelelim insanlık tarihi her dönemde gerileme, çöküş ve barbarlığa dönüşerek tarihte yeni bir döngünün başlangıcını mümkün kılar. Vico'nun sözünü ettiği tarihin itici gücü Tanrısal Kayra'dır. Tanrı'nın takdirinin tarihte uygulanması hep çok zor olmuştur. İnsan bencildir ve tarihte sadece insan kendi arayışını açıkça kaydeder. Bununla beraber eğer insan kendi kendine bırakılsaydı, kendi türünü eninde sonunda yok ederdi. İlahi takdir insanı ailesiyle, toplumla, devletle ve kurallarla kontrol etmede işler. Vico'nun Tanrısal Kayra görüşü Hegel'in aklın tarihte kendini açma konusundaki

görüşleriyle büyük benzerlik gösterir. Hegel'e göre akıl tarihte insanın bencil arzularını kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullanmaktadır (Hegel, 1995).

Bu bağlamda Vico'nun *Yeni Bilim* adlı eserini özenle irdelemek konumuz bakımından oldukça önemlidir. Ona göre tarihte göze çarpan unsurlar önermeler halinde şu şekilde gözler önüne serilebilir:

3.3.1. Tarihsel Eleştirinin Bazı İlkeleri

119. Şimdi bazı hem felsefi hem de filolojik birkaç makul ve geçerli tanım ve açıklama ifadesi içeren kabul görmüş gerçeklikler sunuyoruz. Tıpkı kanın vücutta dolaştığı gibi bu parçalar bilim yoluyla ve ulusların doğası hakkında ortak sebepleri akıtacaktır.

I. 120. İnsan aklının belirsiz doğası sebebiyle nerede cehalet içinde kaybolursa insan kendisini her şeyin tüm ölçüsü yapar.

121. Bu aksiyom insanın iki ortak özelliğini açıklar. Bir taraftan söylenti kendi yolunda geliştirilirken diğer taraftan o şeyi kendi huzurunda söner. Uzun süreçte ise söylenti dünyanın başlangıcından beri yol almıştır. Şimdiye kadar tarafımızdan bilinmeyen uzak İlk çağlar üzerine olan bütün abartılmış düşüncelerin daimi kaynağı olmuştur... “Bilinmeyen her zaman abartılır.”

II. 122. İnsan zihninin diğer bir özelliği de insanların uzak ve bilinmeyen şeyler konusunda bir düşünce oluşturmadığı her durumda onlar hakkında aşına olunan ve mevcut şeylerle hüküm vermesidir.

123. Bu aksiyom, bütün uluslar ve bilginler tarafından kabul edilmiş olan insanlığın ilkeleri konusundaki tüm hataların ardı arkası gelmez kaynağına işaret eder. Bilginler bu ilkeleri farkına varmaya ve ulusları incelemeye başladığında, insanların şeylerin tabiatı ile birlikte dar, ham, kaba ve oldukça karanlık olması gereken insanlığın kökenleri hakkındaki tahminleri, aydınlanmış, kültürlü ve ihtişamlı zamanlarının bakış açısı üzerine kurulmuştu.

124. Bu başlık altında ulusların ve bilginlerin görüşü olmak üzere iki görüş ortaya çıkar.

III. 125. Ulusların gururu hakkında Diodorus Siculus'un altın gibi bir deyişi vardır. Ona göre ister Yunan ister barbar olsun bütün uluslar şu aynı kaniya sahiptir: bütün diğer uluslardan önce o ulus insan yaşamının rahatlıklarını icat etmiştir ve onun tarihi dünyanın başlangıcına kadar geri gider.

IV. 127. Ulusların bu kanısına bilginlerin ‘bildikleri şeylerin dünya kadar eski olduğu’ kanısı eklenir

128. Bu aksiyom, bilginlerin, eskilerin eşsiz hikmeti üzerine bütün fikirleri dışlar... Dahası bu aksiyom, bilginlerin Mısır hiyerogliflerine bahsettikleri tüm mistik anlamları ve Yunan fabllarında okudukları felsefi alegorileri münasebetsiz bularak reddeder.

XII. 142. Ortak duyu, bütün bir sınıf, bütün bir halk, bütün bir ulus veya tüm insan ırkı tarafından paylaşılan üzerinde düşünülmezsizin verilen hükümdür.

XIII. 144. Birbirini tanımayan tüm insanlar arasında doğan birörnek düşünceler ortak bir gerçeklik zeminine sahip olmalıdır.

145. Bu aksiyom *genslerin* (ulusların)doğal hukukunda belirtilen şeyi tanımlamak için Tanrısal Kayra tarafından uluslara öğretilen ölçüt olarak insan ırkının ortak duyusunu kuran büyük bir ilkedir ve uluslar bu belirginliğe, ayrıntılardaki değişmelere rağmen, bu hukuk bakımından aralarında temel olan anlaşmayı tanıyarak ulaşırlar. Bütün farklı gelişmiş dillerin kökenlerini tayin eden zihinsel bir sözlük buradan çıkar. Bütün ulusların zaman içindeki tarihlerini bize veren ideal sonsuz tarihin kavranması da bu sözlük aracılığıyla gerçekleşir.

146. Bu aynı aksiyom ilk olarak tek bir ulustan çıkıp daha sonra diğer ulusların bu ilk ulustan aldığı düşünülen *genslerin* doğal hukuku üzerine şimdiye kadar ileri sürülen tüm fikirleri değerlendirir. Bu hata Mısır ve Yunanlıların boş bir övünmeyle medeniyeti dünyaya kendilerinin yaydığı şeklindeki kötü örnekle cesaret bulmuştur. On İki Levha Kanunları'nın Roma'ya Yunanistan'dan geldiği şeklindeki kurguyu büyütende bu hata olmuştur. Eğer durum böyle olsaydı, ortada, Tanrısal Kayra'nın doğal olarak bütün uluslarda insani adetlerle kurduğu bir hukuk değil de insani hükümlerle diğer insanlara iletilmiş medeni bir hukuk olurdu. Tersine bu, baştanbaşa bu kitapta göstereceğimiz sürekli işlerden biri, *genslerin* doğal hukukunun diğerlerinden habersiz olan çeşitli halklar arasında ayrı kökenlere sahip olduğunu göstermek ve savaşların, elçiliklerin, birliklerin ve ticaretin bir sonucu olarak bütün insan ırkında ortak olanı tanımak olacaktır (Vico, 2007).

3.3.2. Felsefi Yöntem

V. 129. Felsefe, insan ırkına faydalı olmak için zayıf ve düşmüş insanı yükseltmeli, ayağa kaldırmalı ve onun doğasını parçalamamalı ve bozulmasına izin vermemelidir; onu çürümeye terk etmemelidir.

130. Bu aksiyom duyuları baskı altında tutmaya çabalayan Stoacıları ve duyuları ölçüt alan Epikürosçuları bizim 'Bilim' ekolumüzden uzaklaştırır. Her ikisi de Tanrısal Kayra'yı yalanladığı için, Stoacılar kendilerini kadere, Epikürosçular ise kendilerini talihe bırakırlar. Ayrıca Epikürosçular insan ruhunun bedenle beraber öldüğünü ileri sürerler. Her iki gruptakiler de manastır tipi filozoflar olarak isimlendirilmelidir.

VI. 131. Felsefe insanı olması gerektiği gibi ele alır ve böylece çok az olsa da Platon'nun *Devlet*'inde yaşamayı arzu edenlerin hizmetinde olabilir ve Romulos'un ayaktakımının seviyesine inmez.

VII.132. Yasama; insanı, insan toplumunda iyi davranışlı hale dönüştürmek için olduğu gibi ele alır. İnsanlık tarihi boyunca insan ırkında mevcut üç kötü alışkanlık olan gaddarlık, cimrilik ve ihtirastan asker tüccar ve yöneten sınıf olmak üzere üç sınıf ortaya çıkmıştır ve böylece güç zenginlik ve yönetimlerin hikmeti ortaya çıkar. Yine yasama, yeryüzündeki tüm insanlığı kesinlikle yok edebilecek olan bu üç büyük kötülükten insanların mutluluklarını garanti altına alacak medeni kanunlar çıkarır.

133. Bu aksiyom Tanrısal Kayra'nın var olduğunu ve onun ilahi yasama akli olduğunu kanıtlar. Çünkü tutkuları dışında insanların her biri kendi özel menfaatleri peşinde koşmaya meyillidirler. Bunun için vahşi hayatta vahşi hayvanlar gibi yaşam sürmüşlerdir. İşte yasama insanların insanca bir toplumda yaşayabilecekleri sivil kurumlar yaratmıştır.

IX. 137. Şeylerin hakikatinin ne olduğunu bilmeyen insanlar onlar hakkında kesinliğe ulaşmaya çalışırlar; öyle ki onların zekaları bilgi ile tatmin edilmese bile en azından iradeleri inanç ve vicdana dayanabilir.

X. 138. Felsefe akli temaşa eder. Hakiki bilginin nereden geldiğini araştırır. Filoloji ise insani seçimin otoritesini tespit eder. Kesinlik bilincinin nereden geldiğini araştırır

139. Bu aksiyomun ikinci kısmı filologlar dendiğinde bütün gramercileri, tarihçileri ve eleştirmenleri kasteder. Bunlar hem ülkelerinde kendi adetleri ve

kanunlarını hem de yurt dışında savaşlar, barışlar, ittifaklar, seyahatler ve ticaret bakımından insanların dillerini ve eylemlerini incelerler.

140. Bu aynı aksiyom şunu da gösterir: Filozoflar filologların otoritesine başvurarak akıl yürütmelerinde kesinliğe varmadıkları için yarı yarıya başarısız olmuşlardır ve aynı şekilde filologlar, filozofların akıl yürütmelerine başvurarak hakikati yaptırımı hakkında onları dikkate almadıkları için yarı yarıya başarısız olmuşlardır. Eğer her ikisi de böyle yapmamış olsalardı toplumlarına çok faydalı olurlardı ve bu Bilim’i kavramakta bizi öncelemiş olurlardı (Vico, 2007).

3.3.3. Üç Çağ

XXVIII. 173. Antik Mısır’ın iki büyük fikir kalıntısı bize kadar gelmiştir. Bunlardan biri Mısırlıların kendilerinden önceki dünya tarihini üç çağa ayırmalarıdır. Bu Çağlar; Tanrılar Çağı, Kahramanlar Çağı ve İnsanlar Çağıdır. Diğerleri bu üç çağ süresince üç dilin konuşulmuş olmasıdır; bu diller çağlara uygun olarak ortaya çıkmışlardır ve bunlar hiyeroglif ya da kutsal dil, sembolik veya figüratif (kahramanlıkla ilgili) dil ve hayatlarının ortak ihtiyaçlarını iletmek için uyuşmuş işaretlemler kullanan insanların halk dili ve mektup tarzındaki dilidir.

XXIX. 174. Kendi dili kesinlikle kahramansal olan Homeros iki şiirinin beş pasajında daha eski olan bir dilden söz eder ve bu dili ‘tanrıların dili’ olarak isimlendirir.

XXX. 175. Varro, otuz bin tanrının ismini toplama sabrını göstermiştir. Çünkü Yunanlılar bu kadar tanrı saymışlardı. Bu isimler fiziksel, ahlaki, ekonomik birçok gereksinimle veya en eski zamanların medeni hayatıyla ilgiliydi.

176. XXVIII-XXX numaralı aksiyomlar insanların dünyasının her yerde dinle başladığı gerçeğini ortaya koyar. Bu bizim ‘Bilim’imizin üç ilkesinden ilki olacaktır.

XXXI. 177. Her nerede bir halk silahlar üretip vahşi hale geldiyse, orada artık insanın koyduğu yasalara yer kalmamıştır. Bu vahşiliği en aza indirmenin veya yok etmenin yegane güçlü aracı da dindir.

178. Bu aksiyom Tanrısal Kayra’nın vahşet ve şiddetin yasa dışı durumundan insani duruma getirilme sürecini ve yine onlar arasında ulusların kurulma sürecini başlattığını ortaya koyar. Bu, insanların kafasında karışık bir kutsallık idesinin uyandırılmasıyla olmuştur. Onların Tanrısal Kayra’dan habersiz oldukları zamanlarda

bu kutsallık düşüncesini ait olmadığı şeye yüklemişlerdir. Böylece, bu hayali kutsallık terörünün içinden geçerek kendilerini düzene koymaya başlamışlardır (Vico, 2007).

3.3.4. Ulusların Rotası

LXIV. 238. Fikirlerin düzeni şeylerin düzenini izlemelidir.

LXV. 239. Bu insani şeylerin sırası şöyleydi: ilkin ormanlar ondan sonra kulübeler oradan köyler sonrasında şehirler ve son olarak da akademilerdir.

LXVI. 241. İnsanlar ilkin gereksinim hissederek; sonra fayda peşinde koşarlar; daha sonra konfora yönelirler ve daha sonrada zevk ve eğlence peşinden giderler; oradan lüksteki debdebe büyür ve sonunda delirip kendi özlerini tüketirler.

LXVII. 242. İnsanların doğası ilkin kabadır, sonra sert, sonra şefkatli sonra da hassas ve nihayet sefih ve uçarıdır.

LXVIII. 245. Bu aksiyom, önceki aksiyomlarla (LXV-LXVII) birlikte kendi yükselişinde, gelişmesinde olgunlaşmasında ve çöküşünde ve batışında her ulus tarafından zaman içinde dönen ideal sonsuz tarihin ilkelerinin bir kısmını verir (Vico, 2007).

3.3.5. Tüm Ulusların Üç Geleneği

331. Fakat en erken İlkçağı saran koyu karanlık gecede bizden oldukça uzakta, bütün soruların ötesinde asla sönmeyen sonsuz bir gerçekliğin ışığı parlar. Yani sivil toplum dünyası, kesinlikle insanlar tarafından yapılmıştır bu yüzden ilkeleri de bizim kendimize has insan zihnimizin değişmeleri içinde bulunmaktadır. Bu konuda düşünen her kim olursa olsun filozofların bütün enerjilerini tabiat dünyasının incelenmesine zincirlemiş olmasına şaşırmasın. Çünkü tabiatı Tanrı yaptığı için onu bir tek o bilir ve filozofların, insanlar tarafında yapıldığı için insanların bilebileceği ulusların dünyasını veya sivil dünyanın incelemesini ihmal etmiş olurlardı. Bu sapma, beden içine dalmış ve orada gömülü kalmış insan zayıflığının bir sonucuydu. İnsan zihni doğal olarak cismani şeyleri dikkate almaya meyyleder ve bu işle ilgilenmek için çok zor güç bulur. Tıpkı, bedensel gözün kendi dışındaki nesnelere görmesi fakat kendini görmek için aynaya gereksinin duyması gibi.

332. O halde ulusların bu dünyası insanlar tarafından yapılmıştır. Bütün insanların mutabık kaldığı ve daima kabul etmiş olduğu kurumları bir görelim bakalım, çünkü bu kurumlar bize her bilimin sahip olması gereken evrensel ve ebedi ilkeleri

verebileceklerdir. Bütün uluslar bu ilkelere dayanarak kurulmuşlardır ve bu ilkeler daha geçerlidir.

333. Medenileşmiş uluslar kadar barbar olanlar bütün uluslar da zaman ve mekan bakımından birbirlerinden uzak olmaları nedeniyle ayrı ayrı kurulsalar da şu üç insani geleneği daima korumuşlardır: hepsinin bir dini vardır; hepsi evlilikleri törenlerle kutsar ve hepsi ölülerini toprağa defnederler. Hatta ister yabanıl olsun ister kaba olsun hiçbir ulusta din, evlilik ve cenaze töreni ayinlerinden daha seçkin ve kutsal icra edilen başka bir insani eylem yoktur. Çünkü “birbirlerinden haberdar olmayan insanlar arasında doğan birörnek fikirler ortak bir hakikat zeminine sahip olmalıdır” aksiyomuyla bu üç kurumun uluslar arasında başlamış olması ve bu nedenle de samimi olarak bütün uluslar tarafından yerine getirilmiş olması uluslara dikte edilmiş olmalıdır; öyle ki dünya yeniden vahşi bir hal almasın. Bu nedenle biz bu üç ebedi ve evrensel geleneği ‘Bilim’imizin ilk üç ilkesi olarak aldık.

334... Bütün uluslar Tanrısal Kayra’ya inanırlar; gerçi yılların uzunluğu bu sivil dünyanın genişliğine rağmen yalnızca dört temel din bulmak mümkündür. Birincisi Yahudilerin dinidir ki oradan Hristiyanların dini çıkmıştır. Her iki din de sonsuzca özgür bir zihnin tanrısallığına inanır. Üçüncüsü her bir beden ve özgür zihinden oluşmuş olarak imgelenen tanrıların çokluğunun tanrısallığına inanan putperestlerin dinidir. Bu nedenle onlar dünyayı yöneten ve koruyan tanrısallığa işaret etmek istediklerinde “deos immortales” (ölümsüz tanrılar) hakkında konuşurlar. Dördüncü ve sonuncusu sonsuz bir bedende sonsuzca özgür bir zihin olan tek tanrının tanrısallığına inanan Muhammed’in dinidir zira onlar öte dünyadaki ödülleri olarak duyusal hazları beklerler.

336. İkinci olarak resmi olarak özgür erkekler ve özgür kadınlar arasında belirli şekilde cinsel birlikteliklerin olması fikri doğal günahkarlığın serbest olması düşüncesidir (yani tabiatın kanunu suç sayılmaz)bu fikirle dünyanın bütün ulusları bağışlanır derecede olsa da bu günahın hayvani olduğunu teslim ederek evlilikleri dinsel olarak kutsadılar. Bu nedenle hukuki bağlarla birbirine bağlanmamış aileler doğurdıkları çocuklarını terk etme eğilimindedirler. Bu çocukların ebeveynleri, herhangi bir zaman da onlardan ayrılabilirdiğinden anne ve baba tarafından terk edilen çocuklar köpekler tarafından parçalanmaya maruz kalırlardı. İnsanlık eğer halktan ister

ayrıcalıklı sınıftan olsun çocukları yetiştirmesse, bu çocuklar hiç kimse onlara hiçbir şey öğretmediğinden din, dil veya başka herhangi bir geleneği bilmeden büyürler.

337. Son olarak insanlığın büyük bir ilkesi olan ölüleri defnetmenin farkına varırız. İnsan bedenlerinin kargalar ve köpekler için yiyecek olarak toprağın üzerinde gömülmeden kaldığı yabani bir durumu gözünüzde canlandırın. Kesin olarak bu vahşi gelenek, ekilmemiş tarlalarla ve yerleşilmemiş şehirlerle birlikte görülür. İnsanlar domuzlar gibi çürümüş ölülerin arasında buldukları meşe palamutlarını yiyip gezerler. Bundan dolayı, iyi bir nedenle defin işlemleri yüce bir ifade ile şöyle dile getirilir: “ insan ırkının anlaşmaları” hatta daha güzel bir ifade ile Tacitus tarafından “ insanlığın kardeşliği” olarak adlandırılır

338. O halde geriye ‘Bilim’imize dair kabul etmiş olduğumuz ilkelerin oturmasını tamamlamak için izleyeceğimiz yöntemi tartışmak kalır. Aksiyomlarda da söylediğimiz gibi asıl konunun başladığı yerde yönteminde başlaması gerekir... Bizim bu ‘Bilim’ hakkındaki incelememiz başlangıcını bu yaratıkların insani bir biçimde düşünmeye başladıkları zamandan alır. Onların acayip vahşiliği ve gem vurulmamış yabani serbestliğinde, korku dolu tanrısallık düşüncesi olmadıkça vahşiyi evcilleştirmek, gem vurulmamışa gem vurmak için başka bir yol yoktur. O halde tanrılardan korkma vahşiliğe giden bir özgürlüğü görev bilincine indirgemenin tek güçlü vasıtasıdır.

339. Bütün bu nedenlerden dolayı en ilkel, vahşi hatta canavar gibi insanların bile gereksinim duydukları tanrı kavramından başlamalıyız. Bu kavramın şöyle olduğunu gösterdik: doğada umutsuzluğa düşmüş insan onu kurtaracak tabiatüstü bir şeye özlem duyar. Gelgelelim tabiata üstün gelen şey tanrıdır ve tanrının bütün insanlar üzerine saçtığı ışıktır. Bunun ispatı ortak insani bir gelenekte bulunabilir yani ahlaksız kişiler yaşlandıklarında güçlerinin azaldığını hissederler ve doğal olarak dine dönerler.

341. Fakat insanlar, bozulmuş doğaları nedeniyle, özel menfaatlerini kendilerine baş rehber yapmaya zorlayan benseverliğin tiranlığı altındadır. Kendileri için faydalı her şeyi arayarak fakat dostları için faydalı hiçbir şey istemeyerek kendilerini adalete yöneltmek için tutkularını kontrol altına alamazlar. Böylece biz vahşi durumdaki bir adamın yalnızca kendi refahını istediği olgusunu gözler önüne sereriz. Bir eş edindikten ve çocuk sahibi olduktan sonra bu kişi ailesiyle beraber kendi refahını ister. Toplumsal hayata girdikten sonra şehriyle birlikte kendi refahını ister. Bu kural genel halk üzerine

yayıldığında, o, ulusuyla beraber kendi refahını ister. Uluslar savaşlar ve barış anlaşmaları ile birlikler ve ticaret yoluyla birleştiğinde, o, kendi refahıyla birlikte bütün insan ırkının refahını ister. Bütün bu durumlarda insan en temelde kendine faydalı olanı arzular. Bu yüzden kişinin aile topluluğunun, şehrin ve son olarak da insanlığın bir üyesi olarak adaleti uygulayan bu kurumlarla aynı şeyi savunması yalnız Tanrısal Kayra'yıdır. İstedığı her şeye muktedir olamayan kişi hakkı olan bu şeylerin peşinden gitmek için bu kurumlarca sınırlandırılmıştır. Buna adalet denir. Bu nedenle bütün insani adaleti düzenleyen şey insan toplumunu muhafaza etmek için Tanrısal Kayra tarafından yönetilen ilahi adalettir.

342. Yeni 'Bilim'imizin temel yönlerinden birisi de şimdiye kadar eksikliği görülen Tanrısal Kayra'nın rasyonel sivil teolojisi olmalıdır... Bu nedenle 'Bilim'imiz tarihte işleyen inayetin ne olduğu hakkında konuşan bir ispat olmalıdır. Çünkü bu 'Bilim', insani kavrayış ve fikir alışverişi olmaksızın meydana gelen kurumların bir tarihi olmalıdır hatta insanların sık sık düştükleri hatalı durumlara karşı İnalet insan ırkının bu büyük diyarını düzenlemiştir. Zira bu dünya belli bir zamanda ve tekil olarak yaratılsa da Tanrısal Kayra ile orada kurulan kurumlar evrensel ve ebedidir.

349. 'Bilim'imiz, aynı zamanda, ortaya çıkışı, gelişmesi, olgunlaşması, gerilemeye başlaması ve çöküşü bakımından her ulusun tarihiyle zaman içinde dönüşen ideal bir tarih betimler. Aslında bu 'Bilim'i düşünen kişi, bu ideal sonsuz tarihi bu delillerle yapmaktan ziyade kendisine anlatmaktadır. "İdeal sonsuz tarih, oldu, oluyor ve olmaya devam edecektir" demeye cesaret ederiz. Çünkü tespit edilen şüphe getirmez ilke, ulusların bu dünyasının kesinlikle insanlar tarafından yapılmış olduğu ve onun dış görünüşü bizim insani zihnimizin değişmeleri içinde bulunmalıdır. Tarih, olayları yaratan ve onları aktarandan daha kesin olamaz. Öyleyse nasıl geometri sayılar dünyasına kendi öğelerinden kurduğu zaman ya da bu dünyayı temaşa ederken onu kendisi için yaratıyorsa bizim 'Bilim'imiz de kendisi için ulusların dünyasını yaratır. Fakat insani işlerle yapılan kurumlar, nokta, çizgiler ve şekillerden daha büyük bir gerçekliğe sahiptir; bu olgu bir tartışmadır. Ey okuyucu, bu deliller tanrısal bir türe sahiptir ve tanrısal bir zevk verir. Zira tanrıda bilgi ve yaratma bir ve aynı şeydir (Vico, 2007).

3.3.6. Filolojik Yöntem

351. Bizim ‘Bilim’imizin kullanacağı felsefi kanıtlar bunlardır ve sonuç olarak felsefi kanıtları izlemek için mutlak surette gereklidir. Filolojik deliller sonra gelmelidir. Bütün bu kanıtların tümü aşağıdaki çeşitlere indirgenir:

352. 1) Bizim mitolojilerimiz zorla veya çarpıtmayla değil, doğrudan kolayca ve doğal olarak ele alınan kurumlarla uyumludur. Bu mitolojiler, ilk insanların sivil tarihleri olarak görülecektir ve bu ilk insanlar her yerde şairler olarak görünmüşlerdir.

353. 2) Duyguları tam olarak açıklayan ve ifadeleri bütün özelliğiyle veren kahramansal sözcükler de uyumludur.

354. 3) Yerli dillerin etimolojileriyle de uyumludur. Bu diller bize kelimelerin işaret ettiği kurumların tarihini verir. Bunu kelimelerin orijinal ve uygun anlamlarından başlayarak bu kelimelerin metofor olarak kullanılmasının ötesinde dillerin tarihinin de nasıl ilerlediğini gösteren fikirlerin sırasına göre onların doğal gelişimlerini izleyerek yapar.

355. 4) Bütün uluslarca hissedildiği gibi özde aynı olan fakat değişik dönüşümlerine göre dilde ters biçimde ifade edilen insani sosyal kurumların zihinsel sözlük dağarcığının, bizim kavradığımız gibi olduğu görülmektedir.

356. 5) Gerçeklik, halk gelenekleriyle uzun yüzyıllar içinden geçerek bize kadar korunmuş olan her türlü yanlışlıktan elenmiştir. Halk, gelenekleri uzun bir zaman içinde ve tam olarak korumuş olduğundan, gelenekler, halka ait bir gerçeklik zeminine sahip olmalıydılar.

357. 6) İlk Çağın büyük fragmanları şimdiye kadar bilim yapmakta faydasızdı. Çünkü kirletilmiş, parçalanmış ve dağıtılmış hale geldiklerinden temizlenip, parçaları bir araya toplanıp düzenlendikleri zaman büyük ışık saçtılar.

358. 7) Belli tarihlerle anlatılmış tüm etkiler, gerekli nedenlerle tüm kurumlarda iz bırakır.

359. Bu filolojik deliller, Bacon’ın “düşün ve gör” şeklindeki felsefe yapma yöntemiyle uyumlu biçimde, ulusların bu dünyasına temas eden bir fikir olarak düşündüğümüz kurumları olgusal olarak görme imkanı sağlar. Böylece, önceki felsefi delillerin yardımıyla filolojik deliller hem akılla onların kendi otoritesini doğrular hem de aynı zamanda onların otoritesiyle akli doğrular.

360. Bu ‘Bilim’in ilkelerinin kurulması üzerine genelde ileri sürülmüş olanların tümünden biz onun ilkeleri hakkında şunları çıkarıyoruz 1) İlahi inayet 2) Evlilik ve bu nedenle tutkuların ılımlılığı 3) Ölü gömme ve bu nedenle insan ruhunun ölümsüzlüğü çünkü Bilimimizin kullandığı ölçüt şudur: Bütün insanlar tarafından veya çoğunluk tarafından tam olarak hissedilen şey, sosyal hayatın kuralı olmalıdır; çünkü bu insan aklının sınırları olmalıdır ve bunları ihmal eden, bütün insanlığın aksine hareket etmekten sakınsın.

629. Biz yönetimlerin oluşumunun, Tanrılar çağında başladığını görmüştük. Bu çağdaki yönetimler, teokratik yani ilahiydi. Daha sonra, ilk insani çağ diyebileceğimiz Kahramanlar çağına doğru gelişme gösterdiler. Burada, kahramansal idare, insani (çağ) kelimesini tanrısal çağdan ayırmak için kullanılmıştır. Bu insani hükümetler içinde, kraliyet ırmağının denize doğru güçlü akışı, onun akışının anı ve sularının tatlılığı denizden uzaktır. Tanrılar Çağı hızla ilerlemiştir, çünkü Tanrılar Çağında düşünme biçiminin de dinî olmasında ısrar edilmiştir. İnsanların bizzat yaptıkları her ne varsa bunların hepsini yapanların tanrılar olduğu biçimindeki dinî düşünme ısrarla sürüyordu. Böylece, aileler durumunda hüküm süren babalardan onlar, Jove’u ve ilk şehirlerin doğuşunda kapalı bir düzen içinde birleşmiş olan aynı babalardan Minerva’yı yarattılar, Asi yavaşmalara (client) gönderdikleri elçilerinden Merkür’ü ve son olarak, kısaca göreceğimiz gibi, korsan kahramanlardan Neptün’ü yarattılar. Hayranlık duyulan Tanrısal Kayra büyük ölçüde buradadır. Çünkü insanların niyetleri tamamen başka türlü olduğunda, Tanrısal Kayra, onları ilk önce, yönetimlerin ilk esas temeli olan külte, yani korkuya getiriyor. Dinleri herkesten önce işgal ettikleri ilk boş topraklarda kalmaları için kendilerine önderlik etmiştir; bu işgal etme bütün hâkimiyetlerin kökenidir. Çok güçlü devler, su kaynaklarının olduğu dağların tepesindeki toprakları işgal etmişlerdi. Tanrısal Kayra, onların sıhhatli olmalarını, korunmalı sitelerde ve su bolluğu içinde bulunmalarını takdir etmiştir. Öyle ki, bu devler, orada emniyetli bir şekilde durmuşlar ve dolaşmayı bırakmışlardır. Bu üç nitelikle topraklar ve onlar üzerine yükselen şehirler kurulmuş olmalıdır. Daha sonra yine din aracılığıyla inayet, onlara belli kadınlarla birleşmeleri için ve hayat boyu arkadaşlık etmeleri için önderlik etmiştir. Böylece, bilinen bütün otoritelerin kökeni olan evlilik kurumu ortaya çıkmıştır. Bu kadınlarla, yönetimlerin tohumluğu olan aileler kurulmuştur ve son olarak, yavaşmaların (*cifeni*) temelini attığı sığmaklar açılmıştır. Böylece, ilk tarımsal kanunları ortaya çıkaran

durum hazırlanmıştır. Şehirler, emreden soylular, boyun eğen pleplerden* oluşan insanların birliği aracılığıyla kurulmuştur. Böylece, devletlerde emredenlerin ve boyun eğenlerin biliminden başka bir şey olmayan politika biliminin konusu çıkar. Tanrısal Kayra, devletlerin doğuşunda, yönetimlerin, insanların vahşi ve yalnızlık tabiatıyla uyumlu olan aristokratik biçimde çıkmasının nedeni olmuştur. Bu biçim, tam olarak, siyaset bilimi üzerine yazan yazarların da belirttiği gibi sınırları ve kurumları korumayı ihtiva eder. Öyle ki, yeni bir biçimde insaniyet durumuna gelen insanlar bizzat yönetim biçimiyle uzun bir zaman bu sınırlar ve kurumlar içinde kapalı kalmaya devam ederler ve böylece vahşi ve yabani devletin çirkin ve fena karmaşıklığını unuturlar. Fakat insanların zihinleri özel şeylerle meşgul olduğunda onlar, müşterek bir iyiyi anlamakta yetersizdirler. Homer'in Polyphemus'unun Ulysess'e anlattığı gibi başkalarının özel işleriyle ilgilenmeye alışık değillerdir. Tanrısal Kayra bu nedenle, yukarıda sözü edilen aristokratik yönetim biçimiyle, aile monarşilerin (çünkü bu onların tam olarak bağlı olduğu şeydir) bu büyük özel ilgilerini korumak için onları baba topraklarına bağlamıştır. Böylece herhangi bir planın ötesinde onlar, yönetim denen evrensel sivil iyide bir araya getirilirler (Vico, 2007).

3.3.7. Ulusların Döngüsü

915. Bu 'Bilim'in ilkelerini Birinci Kitapta kurduk. *Gentil* dünyanın İlahî ve insani kurumların kökenini İkinci Kitapta araştırdık ve keşfettik. Homer'in eserlerinin Yunanistan *genslerin* doğal hukukunun iki büyük hazine hikayesi olduğunu Üçüncü Kitapta keşfettik. Tıpkı, bizim On İki Levha Kanunları**mızın Latium'un *genslerinin* doğal hukukunun büyük bir abidesi olduğunu bulmamız gibi. Şimdi de, felsefenin ve filolojinin verdiği ışığın yardımıyla ve ideal sonsuz tarih üzerine aksiyomlara dayanarak Dördüncü Kitapta, Mısırlıların, kendilerinden önce de var olduklarını söyledikleri ve Tanrılar Çağı, Kahramanlar Çağı ve İnsanlar Çağı şeklinde bölümledikleri üç çağla uyumlu olan, ulusların çeşitli ve farklı adetlerini izleyerek onların döngü sürecini tartışacağız. Çünkü ulusların, üç tür tabiatından üç türlü adetin çıktığı her ulusta mevcut olan nedenlerin ve etkilerin değişmez ve kesintisiz sürecinin bu bölünmeyle uyum içinde geliştiği görülecektir. Bu tabiatlardan adetlerin üç türü doğar. Bu adetlerden de

* Plepler, Telemachus tarafından Homer'deki bir konuşmada "diğer insanlar" olarak adlandırılır bu "diğer insanlar", kahramanlardan oluşan egemen insanlardan farklı olarak boyun eğen insanlar demektir (Vico, 2007: 405).

** Roma hukukunun ilk yazılı kanunları ve Avrupa hukukunun temelini oluşturur.

*gens*lerin doğal hukukunun üç türünün çıktığı gözlenmiştir ve bu kanunların sonucunda toplumsal-sivil devletlerin veya yönetimlerin üç türü kurulmuştur. Sonunda insani toplumsal hayata ulaşmış olan insanlar bir yandan birbirleriyle iletişime geçtiğinden, yukarıda adı geçen büyük kurumların üç türü ile dillerin üç türü ve harflerin birçoğu biçimlenmiştir. Diğer yandan, ulusların adaleti temel alması sonucunda hükümlerin çoğunda olduğu gibi, otoritenin üç türü ve aklın üç türüyle yardım gören hukuk ilminin üç türü şekillenmiştir. Hukuk İlminin üç türünün oluşmasında, ulusların kendi hayatlarının akışında inandıkları o zamanların üç mezhebi de etkili olmuştur. Bu üçlü takımdan oluşan özel gruplar, onlardan elde edilen ve bu kitapta sayılacak olan diğerleriyle birlikte hepsi topyekûn bir birlik oluşturur. Bu birlik, ulusların bu dünyasında bilgi ve hayat veren ruhun birliği olan kehanete dayalı tanrısallık dininin birliğidir.

1004. Bu dördüncü kitapta söylememiz gereken şeylerin hepsi de şunu ispatlar: Uluslar hayatta kaldıkları süre boyunca üç tür yönetimden veya sivil yapıdan geçtikleri bir düzeni izlemişlerdir. Hepsinin de ilkin tanrısallık idareleri halinde biçimlenmiş kökenleri vardı. Uluslar, bu şekilde başlamışlar ve onların tanrısallık kurumlarını, ilkin, *optimat*elerin yönetimleri, daha sonra özgür halkçı yönetimler ve son olarak da monarşilerin yönetimleri halinde beliren insani kurumlar izlemiştir. Bu durum, ideal sonsuz tarihin ilkeleri olarak yukarıda belirtilen aksiyomlarda gösterilmiştir. Tacitus, ulusların böyle bir düzen içinde ilerlediğini görmemesine rağmen şunu doğrular, insanların tabiatının gereği olarak emredilen kamusal yapıların bu üç biçimi dışında kalan diğerleri, insani çabadan (eğer, şans eseri, böyle bir şey var olursa bile kalıcı olamaz) çok, görsel alemin isteğiyle şekillenen insani tasarım aracılığıyla gerçekleştirilen bu üç yöntemin şeklinin karışımıdır. Ancak hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde, politik ve sivil yapıların bu doğal başarısında biçimin biçimle değil ancak önce gelen yönetimle sonraki yönetimin başarılı bir sentezini bulabiliriz. Bu sentez, şu aksiyom üzerine kurulmuştur: İnsanlar, değiştikleri zaman, önceki adetlerinin etkilerini bir süre korurlar.

1046. Barbarlık sürecine örnek gösterdiğimiz ilk barbarlık süreci ile ulusların döngüsü dolayısıyla geri dönmüş barbarlık süreci arasında mükemmel bir uyum olduğunu, bu eserin bütününe yayılmış olan bir çok pasajda değindiğimiz konular vasıtasıyla göstermiştik. Bu pasajlara bakarak, her bir ulus, döngü gereği yeniden ortaya çıktığında, o ulusta önceden var olan insani kurumların da yeniden ortaya çıktığını

kolayca anlayabiliriz. Bununla birlikte, bu uygunluğu daha iyi göstermek için, bu Sonuncu Kitapta, söz konusu tartışmaya özel bir yer vermeyi diliyoruz. Böylece, en erken antik çağlar hakkında en bilgili öğrenci olan Varro'nun yaptığı kronolojik bölümlenmede, bu çağa Karanlık Çağ demesine rağmen, ilk barbarlık çağına göre daha karanlıkta kalmış olan ikinci barbarlık süreci üzerinde daha çok duracağız. Ve her bir ulusun, en iyi ve en büyük Tanrı'nın lütfunun tarif edilemez yüceliğine hizmet eden insani kurumların üstünde, bu kurumlara hakim olan Tanrısal Kayra'nın öğütlerini nasıl gerçekleştirdiklerini göstereceğiz.

1047. İnsanüstü bir şekilde çalışan Tanrı, Roma'nın gücü uğrunda şehit düşenlerinin erdemlerini, kehanetleri elinde bulunduran babaların öğrettiklerine ve Yunanistan'ın boş hikmetine zıt olarak, Hristiyan dininin gerçekliğini ifşa etmiş ve doğrulamıştı. Tanrı, silahlı uluslara, o ulusun kurucusuna tanrısallığı hak etmesi için mücadeleyi nasip ederek, gerçek dinin sağlam şekilde kurulmasını ve insanların oluşturduğu kurumların doğal akışına uygun olarak insanlık sürecinin uluslar arasında başlaması için insanlığın yeni bir düzen kazanmasını uygun gördü.

1048. İnsanlık, bu sonsuz nasihatini takip ederek tanrısal zamanlara geri dönmüştür. Bu zamanlarda Katolik krallar, her yerde, koruyucusu oldukları Hristiyan dinini savunmak için papaz yardımcılarının dalmatiklerini giymiş ve kraliyetin adamlarını takdis etmişlerdi. Onlar, Fransa'nın kralların şeceresini gösteren Symphorien Champier'e göre, tıpkı, Hugu Capet'in, Paris'in Kontu ve Başkeşişi unvanını alması ve Paradin'in *Annales de Bourgogne*'sinde Fransa prenslerinin ortak bir şekilde Dük ve Başkeşiş veya Kont ve olarak payelendirilmeleri gibi eski dokümanlara atıfta bulunarak, kilise örgütüne ait şerefleri üzerine aldılar. Böylece, ilk Hristiyan krallar, Ârilere, Sirakuzalılara ve sayısız diğer kafirlere karşı, Katolik Hristiyan dininin askeri dini düzenini yeniden kurmuşlardır.

1056. Fakat yukarıdakilerin hepsinden daha hayret verici olan, insani kurumların yeniden geri dönüşüdür. Yani, bu yeni tanrısal zamanlarda, Livy'den öğrendiğimiz gibi ilk şehirlerin kurulduğu eski dünyanın ilk barınakları yeniden ortaya çıktı. Çünkü en barbar yüzyılların aşırı vahşiliği ve yabanıllığı nedeniyle her yerde var olan şiddet yağmacılığı ve cinayet sınır tanımıyordu. Ayrıca, dinin uyguladığı ve tanrısal kanunların koruduğu tüm insani kanunları sarsmış olan insanları sınırlandırmanın etkili herhangi bir yolu yoktu. Doğal olarak, bu yüzden, korku içindeki insanlar, bu

barbarlığın ortasında insaniliği tartışılır olan bu şiddet yüzyılıının rahiplerinden ve manastır başkeşişlerinden yardım istediler ve kendilerini, ailelerini ve baba tarafından akrabalarını onların korumasına bıraktılar ve onlar tarafından kabul edildiler. Bu tarz bir boyun eğme ve koruma, *fiyelerin* temel kurucu unsurlarıydı. Dolayısıyla, Avrupa'nın en vahşi ve en kaba ulusu olan Germen ülkesinde laik hükümlerliklerden ziyade kilisenin hükümlerliği söz konusuydu. Daha önce söylendiği gibi Fransa'daki bütün egemen prensler, Kont ve Başkeşiş veya Dük ve Başkeşiş unvanını aldılar. Böylece, Avrupa'da, şehirlerin, kasabaların ve şatoların St. ile başladığı görüldü. Yüksek ve gizli yerlerde kalabalığı duymak için ve dinimiz tarafından emredilen diğer dindarca ayinleri yerine getirmek için son zamanlarda, Hıristiyanlığın doğal sığınakları olarak tanımlanabilecek küçük kiliseler açıldı. Bu egemen prensler, kiliselerin yakınına da kendi ikametlerini inşa ettiler. Dolayısıyla, bu ikinci barbarlık dönemi ile ilgili her yerde görebileceğimiz en eski kalıntılar yukarıda betimlediğimiz yerlerdeki küçük kiliselerdedir. Bunların en ünlü örneği, bizim Aversalı San Lorenzo Manastırımızda. Bu manastırla Capuali San Lorenzo Manastırı birleşmiştir. Taranto körfezine akan Volturno ırmağından Campania, Samnium, Apulia ve eski Calabria'ya kadar olan bölgelerdeki yüz on kiliseyi bu manastır ya doğrudan ya ona bağlı başkeşişler veya keşişler yönetmiştir. San Lorenzo'nun başkeşişleri hemen hemen yukarıda adı geçen yerlerin tümünün baronlarıydı.

1057. Bu tanrısal, kahramansal ve insani olan, hemen hemen zıt tabiatlar arasındaki kesin farkın geri dönüşü sonucunda, tanrısal zamanları, kahramansal zamanlar izledi. Bunun nedeni şudur: Feodal terminolojide kırsal vassaller Hotman'ı şaşırtan *homines*, yani, insanlar olarak adlandırıldı. Bu kelime aynı anlama gelen iki feodal terim olan *hominium* ile *homagiumun* kökeni olmalıdır. Cujas'a göre, Helmodius, bu terimi, *homagiumdan* daha seçkin bulur. *Homagium* terimi baranın memnun olduğu *vassalına* rehberlik etme hakkı anlamına gelen *hominus agium* teriminin yerine geçer. Feodal hukuk üzerine yazan bilgili yazarlar, bu sonraki barbar terimi klasik Latinceye, tam bir eşdeğeri olan *obsequium* olarak tercüme ettiler. Çünkü bu kelime, kökeni itibariyle tarlalarını sürmesi için her yerde kendisine yol gösteren kahramanı izleyen insanın gönüllülüğü demektir. *Obsequium* kelimesi, *vassalın*, barona borçlu olduğu sadakate de işaret eder. Öyle ki, Latinlerin *obsequium'u* ilkin saygıya ve *fiyelerin* belirlenmesinde görülmeye başlanmış olan yemin etme ve sadakate işaret eder. Eski

Romalılar arasında *obsequim* feodal bilginlerin *opera militaris* dediği şeyden ve feodal hukuk üzerine yazan bizim yazarlarımızın Romalı pleplerin uzun sürede kendi canları bahasına savaşta soylulara hizmet etmeleri demek olan *militare servitium* dedikleri şeyden ayıramazdı. *Liberti* veya azatlı köleler, patronlarına borçlu olamaya devam ettiler. Bu, *obsequium* ve onu içeren hizmetler olarak kabul edildi. Roma tarihinde bu görev Romulus'un yavaşmalar üzerinde Roma'yı kurduğu zamana kadar geri gider. Bu eski tarihin yavaşmaları *fielfler*den daha uygun biçimde ifade edilemez ve gerçekte, feodalizm bilginleri, barbar zamanların *feudum* sözcüğünü, seçkin Latince *clientela* olarak tercüme ederler.

1089. Birkaç büyük monark, insanların bugünkü dünyasını yönettiği için insancılık tam olarak bütün uluslar arasında yayılmıştır. Eğer, hala bazı barbar halklar bulunuyorsa, bunun nedeni monarşilerinin, ek bir faktör olarak tebaaları olan ulusların daha az dengeli bir tabiata sahip olduğu durumlarda hayali ve kaba dinlere dayalı halk hikmetinde ısrar ediyor olmalıdır.

1092. Ancak, sonsuz mutlak ve mükemmel Tanrı fikrini telkin ederek ve tüm insanlığa hayırseverliği emrederek, Hristiyanlık dini, Avrupa'da her yerde öğretilirken, Avrupa'da kendi adetleri bakımından çok insani olan monarşiler vardı. Şurası gerçektir ki İsveç ve Danimarka gibi soğuk kuzeyde yerleşmiş olan ülkelerin ve hatta Polonya ve İngiltere'nin yüz elli yıldan beri yapısal olarak monarşik olmalarına rağmen, aristokratik olarak yönetildikleri görülür. Ancak, insani sivil kurumların doğal akışı, olağanüstü nedenlerle engellenmezlerse bunlar mükemmel monarşilere ulaşırlar. Bilimleri geliştirdiği için, dünyanın yalnızca bu bölgesinde çok sayıda halkçı yönetim vardır ki bu yönetimler diğer üç bölgenin hiçbirinde bulunmaz. Gerçekte, aynı halkçı fayda ve gereksinimlerin geri dönüşü ile orada Aitolialı ve Akhalı birlikler yeniden canlandı. Tıpkı, Romalıların ezici gücüne karşı kendilerini koruma gereksinimiyle, Grekler tarafından Akhalı birliklerin yeniden tasarlanması gibi, İsviçre kantonları ve Hollanda'nın birleşmiş eyaletleri veya devletleri, özgür halkçı şehirlerini birçoğunu, savaşta ve barışta sürekli bir birlik içinde birleşmelerini sağlayarak ayakta kalan iki aristokrasi şehri olarak teşkilatlandırdılar. Germen imparatorluklarının yapısı, birçok özgür şehrin ve egemen prensin birlik düzenidir. Bu düzenin başı imparatordur ve imparatorluğa ait yapısal işler aristokratik olarak yönetilir.

1093. Burada, aristokrasilerin karakteristiği olan kaygı dolu şüphelerin içine girdiği aristokratik devletlere biçim vermiş olan, ister sürekli isterse geçici olsun cemiyetler halinde birleşen egemen güçleri gözlemeliyiz. Böylece bu oluşum sivil devletlerin son biçimi olduğundan, bu aynı biçim, bu eserde birçok kanıtla gösterdiğimiz gibi, ilk şehirlerde, egemen düzenlerde birleşmiş egemen aile kralları olan babalardan oluşan aristokrasilerin biçimi olmuş olmalıdır. Çünkü bu, her şeyin kendisiyle başladığı ve son bulduğu ilkelerin tabiatıdır.

1096. O halde, Beşinci Kitapta özel bir yer verdiğimiz insani sivil kurumların yeniden döngüsünün ışığında, bu eserde, ilk ve son zamanlar arasında, pek çok yönden yaptığımız mukayeseler üzerinde düşünelim. O zaman, yalnızca, Romalıların ve Greklerin hukuklarının ve işlerin özel tarihi değil bütün ulusların yükselişleri, ilerlemeleri, olgunlukları, düşüşleri ve çözümlerinin örneklendiği kanunların sonsuz ideal tarihi sonsuzlukta zamandan zamana dönen sonsuz dünyalar olsa bile, tam olarak göz önüne serilmiş olacaktır. Bundan dolayı, biz bu esere kışkırtıcı *Yeni Bilim* başlığını vermekten çekinemedik. Çünkü kendi içinde mükemmel olan her bilimin sahip olduğu bir özellikten dolayı, ulusların müşterek tabiatının da evrensel olduğu yolundaki bu haklı iddia, adil biçimde, gerçekleştirmiş olurdu. Seneca, buna ilişkin çok güzel bir açıklama yapmıştır: Bütün dünya orada aradığı şeyin ne olduğunu bulamadıkça bu dünya değersiz bir şeydir.

1108. Ulusların bu dünyasını insanların yaptığı gerçektir ve biz bu ilkeyi, filozoflar ve filologlarda bulmaktan ümitsiz olduğumuz için, 'Bilim'imizin ilk itiraz kabul etmez ilkesi olarak alıyoruz. Ancak, şüphesiz, bu dünya bazen tam tersine olabilen ve sık sık değişen bir zihinden çıkmıştır. Daima insanların kendileri için niyet ettikleri Özel amaçlar baskın olmuştur. Bu dar amaçlar, daha geniş amaçlara yol açtığı için zihin, daima yeryüzündeki insan ırkını korumakla meşgul olmuştur. İnsanlar, kendi vahşi şehvetlerini tatmin etmeye niyet ederler ve evlatlarını terk ederler ve ailelerin ortaya çıktığı iffetli evlilikleri meydana getirirler. Babalar, yavaşmaları üstündeki babaya ait (paternal) gücü sınırsızca uygulamaya niyet ettiler ve şehirlerin ortaya çıktığı sivil güçlere boyun eğdiler. Soyluların egemen düzenleri, *plepler* üzerindeki efendilik özgürlüklerini kötüye kullanmaya meyletti ve halk özgürlüğünü kuran kanunlara boyun eğmeye zorlandılar. Özgür insanlar, kanunlarının boyunduruğunu sarsmaya niyet ettiler ve *monarklara* boyun eğdiler. *Monarklar*, sefihliğe kötülük olarak baktıklarından

tebaalarına değer vermeyerek kendi konumlarını genişletmeyi tercih ettiler ve kendilerini daha güçlü ulusların ellerinde köleliğe katlanmaya hazırladılar. Uluslar, çözülmeye başladı ve onlardan arta kalanlar emniyet için kırlara kaçtılar ve oradan Anka Kuşu gibi yeniden doğdular. Bütün bunları yapan şey, zihindi. Çünkü insanlar, bunları akıl aracılığıyla yaptılar. Bu durum kader değildi. Çünkü onlar bunu şans eseri değil seçerek yaptılar. İnsanlar, daima böyle hareket edeceklerinden sonuçlar da daima böyle olacaktır.

1109. Bundan dolayı, şansa inanan Epikuros ve onu izleyen Hobbes ve Machiavelli'nin, kadere inanan Zenon ve Spinoza'nın düşüncelerinin yanlışlığı olgularla kanıtlanmış oldu. Bu delil, tanrısal Platon'un, prensleri olduğu siyaset filozoflarının zıt durumlarını açıkça doğrular. Cicero, bu nedenle, Epikürcülüğü bırakmadıkça ve her şeyden önce, Tanrısal Kayra'nın, insani kurumları idare ettiğini itiraf etmedikçe Atticus ile kanunları tartışmayı reddetmekte haklıydı. Pufendorf, hipoteziyle bunu açıkça belirtmeden inkâr eder. Selden, Tanrısal Kayra, kıymetini takdir etmeden kabul etti. Grotius ise onu önemsemedi. Fakat Romalı hukuk bilginleri bu ilkeyi, *genslerin* doğal hukukunun ilk ilkesi olarak kabul ettiler. Çünkü bu eserde tam olarak ispat edilmiştir ki, Tanrısal Kayra ile dünyanın ilk idare biçimleri, tam olarak dini yapıdadır. Bunun üstüne aile devleti temellenmiştir ve oradan da kahramansal veya aristokratik sivil idare biçimlerine geçilmiştir. Din, onların ilk sağlam temeli olmuştur. Sonra halkçı idare biçimleri halinde devam etmiştir. Sonunda, monarşik idarelere gelindiğinde, bu aynı din, prenslerin kalkını olmalıdır. Eğer, din, insanlar arasında kaybolursa, insanların toplumda yaşamalarına imkan verecek hiçbir şey kalmazdı ne savunma kalkını, ne öğüt vasıtaları ne dayanma temeli ne de dünyada daima var olacakları bir biçim.

1112. Özetlersek bu eserde bütün ileri sürdüklerimizden son olarak, şu sonuçlar çıkarılır: Bu 'Bilim', dindarlığın incelenmesiyle ayrılmaz şekilde bağlıdır ve dindar olmayan gerçekte, bir bilge olamaz (Vico, 2007).

Görüldüğü üzere, Vico'nun tarih felsefesi konusunda hareket noktası onun döneminde epey etkili olan Kartezyen felsefedir; eş deyişle, Descartes'in tarihsel kuşkuculuğudur. Doğru ve sağlam hatta kesin bilginin ölçütünün "açık seçik fikirler" olduğunu savunan Descartes'a göre tarih bu ölçütü karşılayamadığından kesin bir bilgi alanı olamaz. Dolayısıyla tarihinin naklettiği olaylar açık seçiklikten uzaktır ve tam

olarak öyle vuku bulmuş olaylar değildir. Buna göre, tarihsel açıklamalar ve bilgiler bize kendisinden kuşku duyulmayacak açık ve seçik fikir ve bilgiler sunmazlar. Şu halde Descartes'e göre tarihsel açıklamalar geçmişe ilişkin güvenilir açıklamalar değildir. Descartes'e göre açık seçik bilgilere matematik yöntemle erişilir. Zira tarihin matematiksel olarak ele alınması imkânsızdır. Buna göre tarih geleneksel otoritelere ve alışkanlıklara dayanır. Bu noktada Vico hakikat ve doğruluğun ölçütünün, yani Kartezyen felsefenin, açık seçik fikirler olduğu görüşünü eleştirerek bunun psikolojik ve öznel bir ölçüt olduğunu belirtir. İşte Vico, *Yeni Bilim* adlı eserinde Kartezyen doğruluk ilkesinin yerine başka bir ilke getirir; buna göre, biz ancak kendimizin yaptığı ve sebep olduğu şeyi doğru ve sağlam bir şekilde bilebiliriz. Bu ünlü *verum-factum* ilkesidir. Bu ilkeye göre hakikat olguya dönüştürülür; buna göre hakikatin ölçütü ve kuralı onu yapmış olmaktır. Bu nedenle insan ancak kendisinin yaptığı şeylerin tam bilgisine sahip olabiliyorsa, tarihi de yapan insan olduğuna göre insan tarihi doğadan bile daha doğru bir şekilde bilir. Dolayısıyla tarih, insan nesnesi olma niteliğini taşır.

Bu bağlamda, *On The Study Methods of Our Time* adlı eserini incelediğimizde, Vico'ya göre, insanlar elimizdeki sanat ve bilim dallarına daha başka hangilerinin eklenmesi gerektiğine dikkat çekme sorumluluğunu üstüne almakta ve insan aklının eksiksiz mükemmelliğe erişmesi için bilgi dağarcığımızı nasıl zenginleştireceğimize dair öneriler sunma çabasındalar fakat “kültürel eksikliklerimizi” nasıl giderebileceğimiz konusunda düşünmüyorlar; buna mukabil tam ve kusursuz bir bilimler sistemi elde etmenin yollarını arıyorlar. Bu durum, gücün doruklarını tutanların mükemmeli ve sonsuzu arzulamasından kaynaklanmaktadır. Hiç şüphe yok ki insanın bilgisine sunulan her şey tıpkı insanın kendisi gibi sınırlı ve noksandır. Modern çağ insanı olarak bizler Eskiçağ insanların hiçbir şekilde farkında olmadıkları pek çok şeyi keşfettik; öte yandan Eskiçağ insanları bizim hala bilmediğimiz pek çok şeyi biliyorlardı. Entelektüel ya da pratik uğraşların bazı dallarında ilerlememize olanak sağlayan pek çok tekniğe sahibiz; aynı şekilde onlar da başka alanlarda ilerleme sağlayacak yeteneklere sahiptiler. Bütün uğraşlarını bizim neredeyse tamamen görmezden geldiğimiz belli sanatlara adadılar; bizlerse onların belli ki küçümsediği bazı başka sanat dallarının peşinden gitmekteyiz. Antik çağ insanları tarafından uygun biçimde birleştirilen pek çok disiplin bizim tarafımızdan ayrıştırılmıştır; onlar tarafından işe yaramaz bir şekilde ayrı tutulan bazı disiplinleri de biz birleştirilmiş olarak ele

almaktayız. Sonuç olarak birçok kültür kolu hem görünüşünü hem de adını değiştirmiştir (Vico, 1990).

3.4. Araştırma Yöntemi

Vico için her araştırma yönteminin üç şeyden meydana geldiği söylenebilir: araçlar, tamamlayıcı yardımcı öğeler ve öngörülen amaç. Araçlar, sistematik ve düzgün bir ilerleme gerektirir; gerekli bir eğitimden sonra belli bir sanat veya bilim dalında ustalaşma işine girişen bir çırak; işene, uygun ve düzgün bir yöntemle yaklaşmalıdır. Araçlar, öğrenme işinin öncesinde yer alırlar; tamamlayıcı yardımcı öğeler ve yöntemler bu göreve eşlik eder. Öngörülen amaca gelince, bunun elde edilmesi öğrenme sürecinden sonra olsa da ne öğrenme sürecinin başında ne de tüm öğrenme süreci boyunca öğrenen kişi tarafından gözden yitirilmelidir. Bilimin yeni araçlarının bazıları yine bilimdir; bazıları sanattır; bazıları ya sanatın ya da doğanın bir ürünüdür. “Tamamlayıcı yardımcı öğelere” gelince, bunlar mükemmellikleri onları kusursuzluk timsali olarak gösteren güzel sanatların ve edebiyatın eserleridir; matbaada kullanılan dizgilerdir; öğrenme kurumları olarak üniversitelerdir. Her tür entelektüel uğraşın amacı konusuna gelince: Vico için yalnızca tek bir şey göz önünde bulundurulur ve tek bir şeyin peşinden gidilir: ‘Hakikat’in (Vico, 1990).

3.5. Hayal Gücü, Hafıza ve Belagat

Vico’ya göre, doğanın taklit edilmesine dayanan şiir, hitabet, resim, heykel ve diğer güzel sanatlar alanlarında son derece kusursuz ürünlerin oluşturduğu bir zenginliğe sahibiz. Bu başarıların sunduğu rehberlik sayesinde, doğayı en iyi haliyle, kolaylıkla ve doğru biçimde taklit edebiliyoruz. Matbaanın icadı, sayısız kitabı hizmetimize sunmuştur. Bu nedenle, bilim insanlarımız yeteneklerini şu ya da bu yazarın bilgisi ile sınırlandırma mecburiyetinde değildir; hatta çok sayıda farklı, neredeyse sınırsız bir kültür kolunda ustalaşabilirler. Yine, büyük eğitim kurumlarımız var; yani, bütün bilimlerimizin ve sanatlarımızın mahzeni olan ve insanoğlunun entelektüel, manevi ve sözel becerilerini mükemmelliğe erdirmeye yarayan yer olan üniversiteler. Bu zihinsel etkinliklerin neredeyse tamamının güttüğü tek amaç hakikati soruşturmadır. İmdi, *felsefi eleştiri* gençlerimizi, ilk olarak ilgilenmeleri için zorladığımız konudur fakat genç insanların öncelikle sağduyu hakkında eğitilmeleri gerektiğinden, sağduyu gelişiminin ileri kuramsal eleştiri alışkanlığı tarafından bastırılmasını engellemek konusunda dikkatli olmalıyız. Pratik yargının bir kıtası

olmasının yanı sıra sağduyu hem de belagatin yol gösterici bir ölçütüdür. Ergenlik dönemi hayal gücü açısından güçlüdür. *Hayal gücü*, her zaman gelecekteki gelişimin en doyurucu işareti olarak görüldüğünden hiç bir şekilde köreltilmemelidir. Dahası öğretmen, hayal gücünün tamamen aynısı olmasa da onun neredeyse bir benzeri olan öğrenci hafızasının eğitilmesi için en büyük özeni göstermelidir. Ergenlikte, *hafıza* diğer bütün yetenekleri dinçlik bakımından geride bırakır ve yoğun bir şekilde eğitilmelidir. Gençlerin hayal gücünün ya da hafızanın (ya da her ikisinin birleşiminin) egemen olduğu (resim, şiir, belagat, hukuk gibi) güzel sanatlara karşı olan doğal eğilimi, hiç bir şekilde körleştirilmemelidir; günümüzün bütün sanatlarının ve bilimlerinin ortak aracı olan ileri felsefi eleştiri de bu sanatların herhangi biri için ayak bağı olmamalıdır. Bu eksiklikten nasıl kaçınılacağını Antikçağ insanları iyi biliyorlardı. Gençler için açtıkları neredeyse bütün okullarda, mantığın rolü geometriyle karşılanıyordu. Çabalarını Doğanın eğilimini desteklemek yönünde yoğunlaştıran tıp hekimleri örneğini takip ederek, Antikçağ insanları, güçlü bir imgeler oluşturma becerisi olmaksızın kavranamayan geometri bilimini öğrenmeyi gençlerine zorunlu kılmıştı. Böylece, doğaya zarar vermeden, ama yaşlarının zihinsel becerilerine ayak uydurarak usulca ve günbegün gençlerinin düşünme güçlerini beslemişlerdir (Vico, 1990).

Vico için eğitimin en önemli ve aslında tek amacı doğru eylemde bulunmamızı sağlamasıdır. Bu bağlamda, eleştiri; doğru düzgün konuşma sanatıdır; eş deyişle, belagat sanatıdır. Bu bağlamda, gençlere bilimlerin ve sanatların bütünselliği öğretilmeli ve onların entelektüel güçleri sonuna kadar geliştirilmelidir. Basiret ve belagat alanında kendilerini geliştirsınler diye en baştan gençlerin sağduyuları güçlendirilmelidir. İmgelem ve belleksel yetenek gerektiren sanatlarda etkin olabilsınler diye onların hayal güçlerinin ve hafızalarının güçlenmesine olanak sağlamalıyız. Vico bunu şöyle dile getirir: "... daha sonraki aşamalarda, kendilerine öğretilenleri tam anlamıyla kişisel olarak değerlendirebilsınler diye eleştiriye öğrenmelerine imkan tanıyın. Öne sürülen herhangi bir argümanın herhangi bir tarafında yer almalarını sağlayan beceriler geliştirmelerine izin verin. Bunlar hayata geçirilse, genç öğrenciler sanırım bilim konusunda eksiksiz, pratik konularda yetenekli, belagat sanatında akıcı, şiir ya da resmi yorumlamada yaratıcı ve hukuk çalışmalarında öğrendikleri şeyleri hatırlama konusunda hafızaları güçlü olur. Öğrenme süreci devam ederken tartışmalara uluorta müdahil olma

isteğine kapılmazlar, öğretmenleri müsaade etmedikçe banal bir sıradanlıkla herhangi bir fikri kabul etmeyi reddetmezler” (Vico, 1990: 22-23).

3.6. Eğitim

Vico’ya göre, eğitim kuramımız, öğrencinin özellikle *felsefi yetisinin*; diğer bir deyişle, “birbirinden apayrı olan ve görünürde birbirinden tamamen farklı konular arasındaki benzerlikleri algılama kapasitesi”nin gelişimini de engellememelidir, zira bütün dâhiyane, keskin ve parlak ifade biçimlerinin kaynağını ve ilkesini oluşturan şey bu kapasitedir. Eğitimli bir insan belagati, özellikle cahil kalabalığın düşünme tarzlarına uygun hale getirmelidir. Eğitimsiz insanlar, uzunca bir mantık zincirini takip etmeyi, özellikle kaçan ve hiçbir şekilde yeniden yakalanamayacak olan kelimeleri yakalamayı epey zor bulurlar. Eğitimsiz bir dinleyici için konuşmacı böylesi bir kitleye seslenirken rahat, esnek bir ifade tarzı benimsemelidir. Eğitimde bazen, hatipliğe özgü tavırlardan birini ya da öbürünü kullanarak tek bir konu üzerinde durmalı ve onu vurgulamalı; öyle ki dinleyici onun söylediklerini aklına kazıyıp, ruhuna damgalayabilmeli. Beri taraftan, eğitim yöntemlerimizin en büyük eksikliği doğa bilimlerine gereğinden fazla önem vermemiz ve etiğe yeterli ilgiyi göstermememizdir. Asıl hatamız, etiğin insan karakterini, yaradılışını, tutkularını ele alan kısmını; hatta bu etmenlerle kamu hayatı ve belagat sanatını adapte etme tarzıyla ilgilenen yanını, ihmal etmektir. Vico’ya göre “... erdemlerin ve kötülüklerin farklı özelliklerini, iyi ve kötü davranış biçimlerini, insanın farklı yaşlarının, iki cinsin, ekonomik ve sosyal sınıfların, ırk ve milletin tipik özelliklerini ve sanatların en zoru olan hayatta uygun davranışı sergileme sanatını ele alan bu disiplini yok sayarız. Hatta tüm çabamızı fiziki olguların incelenmesine harcarız, zira bu olguların doğası açık ve net bir şekilde ortadadır, diye düşünürüz” (Vico, 1990: 33). Beri taraftan, insan iradesinin özgürlüğünden dolayı, belirlenmesi güç olan insan doğasını incelemek konusunda başarısızlıkla karşılaşırız. Şu halde, asıl eksiklik, doğa bilimlerine olan ilgimizin rakipsiz üstünlüğünden kaynaklanmaktadır.

İşte, doğa bilimleri üzerinde yoğunlaştırılmış olan eğitimlerinden dolayı gençlerimiz toplum hayatında tutunamadıkları, yeterli bilgelik ve basiretle davranamadıkları gibi insan psikolojisine karşı olan aşinalıklarını konuşmalarına yansıtamamakta ya da sözlerine tutku katamamaktadırlar. Aslında bilimde var olan soyut düşünme kriterini hayatın sağduyulu akışına uydurmak bir hatadır. Bu noktada soyut bilgi ile basiret arasında bir ayırım yapmak gerekir; buna göre, bilimde mükemmel

akıl, pek çok fiziki etkiyi tek bir neden haline getirmede başarılı olan akıldır; basireti ilgilendiren alandaysa mükemmelliyet, tek bir olaya neden olabilmiş çok sayıdaki olası nedenleri arayıp ortaya çıkaranlara ve bu nedenlerden hangisinin gerçek olduğunu tahmin edebilenlere bahşedilir. Vico'ya göre, eskiçağda mantık, fizik ve etik öğretilerin eğitim ve öğretimi konusu, bu öğretileri insan davranışını yönlendirmesi gereken pratik sağduyuya uydurma işini iyi bir şekilde kotaran filozoflara emanet edilmişti. Günümüzde, tam aksine, Sokrates öncesi çağların tipik bir örneği olan fizik araştırma tarzına tekrar dönmüş görünüyoruz. İmdi, eğitimde çok önemli olan belagat insan doğasının ussal yanına seslenmez, ama neredeyse tamamen tutkularımıza seslenir. Belagatin işi ikna etmektir; bir konuşmacı kendisini dinleyenlerde istediği ruh halini ortaya çıkardığında ikna edici olur. İşte ruh somut imgelerle ayartılmalı ve sevmeye zorlanmalıdır, bir kez sevdi mi inanmak ona çok daha kolay öğretilir; bir kere inanıp sevdi mi uyuşukluğunu yok etmek ve onu *istemeye* zorlamak için tutku ateşi aşılmalıdır. Ruhun çalkantılarını tek bir kaynaktan; yani, arzu etmekten çıkan içimizdeki insanın kötülüklerini faydalı bir şey haline getirmede iki şey muvaffak olabilir. Bunlardan birincisi felsefedir, felsefe bilge kişinin ruhundaki tutkuları hafifletir, öyle ki bu tutkular erdemlere dönüşür. Diğer belagattir, belagat bu tutkuları bir bakıma ateşler, öyle ki erdem görevlerini yerine getirir. Öyleyse, eğitim kişinin dâhiyane bir yöntemle aklını eğitmesine, ister doğa hakkında isterse insanlar hakkında yahut da siyaset hakkında olsun konuları daha özgür ve parlak bir ifade tarzıyla incelemesine ve tartışmalı konuların her iki tarafını da savunmasına olanak tanınmalıdır (Vico, 1990).

Eğitimde şiirin önemine de dikkat çeken Vico için şiirsel deha göklerden gelen bir ihсандır ve bunun elde edilmesini sağlayacak bir enstrüman da yoktur. Kendilerine şairane bir ilham bahşedilen yazarlar, şiirlerini kültürel çalışmalarla zenginleştirmek niyetindeyseler farklı disiplinlerin her birinin çiçeğine konmayı bilmelidirler. Şairlere emsalsiz bir hayal gücü bahşedilmiştir ve onların içkin ruhu hafızadır; çocukları ise ilham perileridir. İmgelem ve hafızaları daha önceden güçlendirilmiş olan gençlere felsefi eleştiri öğretilirse, kuşkusuz onların şiirsel güçleri bu süreçten fayda sağlar. Şair, filozofun sade bir şekilde öğrettiği şeyi keyif vererek öğretir. Her ikisi de ahlaki vazifeleri öğretir; insan alışkanlıklarını ve davranışlarını betimler; erdemi ve kötülüklerden uzaklaşmayı teşvik eder. Gelgelelim, eğitilmiş insanlara hitap eden filozof

bu konulara genel bir şekilde değinir. Oysa şair, işinin insanların çoğunluğuyla olması nedeniyle soylu eylemlerin ve şahısların şekillendirilebilir tasvirlerini sunmak suretiyle insanları ikna eder. Hakikatin basiretsizlik, bilgisizlik, heves, kader ya da şans altında derinlemesine saklı olmasına rağmen insan ilişkilerindeki pratik yargı hakikati olduğu gibi araştırırsa da şiir hakikate doğası ve mantığı gereği olması gerektiği şekliyle odaklanır.

Eğitimde sağlam bir muhakemeye dayanan disiplinlerde (hitabet, şiir, tarih yazma sanatı) böylesi öğretici yardımları, öğrencinin hangi yoldan ve hangi yönde gitmesi gerektiğini gösteren yol işaretleri olarak görmeliyiz. Öğrenci, elbette, doğanın ideal biçimlerinin tasarımına doğru felsefe yönünde yürümelidir. Felsefenin gelişimine tam bir ilgi gösterildiği zaman yahut da (aynı şekilde) “ideal doğa” tasarımı göz önünde tutulduğu zaman Yunanistan, Roma ve modern çağ bu sanatların her birinde çok üstün yazarların en büyük eserlerini verdiklerini gördü. Geçmişte, bütün sanatlar ve disiplinler birbiriyle bağlantılıydı ve felsefenin kanatları altındaydı; sonradan birbirlerinden ayrıldılar. Bu ayrılışın müsebbibi olanlar büyük, kalabalık ve varlıklı bir şehri ele geçirmiş ve kendi güvenliğini tesis etmek için şehri yakıp yıkmış, şehrin sakinlerini birkaç kasabaya dağıtmış zorba bir yöneticiyle kıyaslanabilir (Vico, 1990).

Vico, eğitimde yaratıcı dehanın önemi üzerinde de durur. Mesela, en göz alıcı sanat eserlerinin ilgili alandaki öğrencilere yardımcı olmak yerine onlara engel olduğunu söyler. Ona göre, bizlere sanat eserleri bırakanların gözlerinin önünde doğada var olan en iyi şeylerin dışında taklit edecekleri hiçbir model yoktu. Ama taklit etmek için en önemli sanat eserlerini, mesela en iyi tabloları model alanlar çoğu zaman daha iyilerini yaratamazlar. Şöyle ki: “... bunlarla aşık atmak imkansızdır, zira taklitçilere ne öncellerinin hayal gücü ne onların sahip olduğu hayvani duygularının canlılık ve bereketi ne bu duyguların beyinden ele geçişini sağlayan benzer sinir yapısı ne de aynı teknik tecrübe ve kompozisyon becerisi bahşedilmiştir. Taklitçi kimselerin öncellerini aşamadıklarından veya onlarla denk düşemediklerinden onların başarılarının gölgesinde kalırlar” (Vico, 1990: 46).

Vico’ya göre, matbaa, yüksek kitap maliyetleri ve el yazmalarını edinmek ve incelemek için uzun süre seyahat etme zorunluluğu gibi Antiklerin muzdarip oldukları külfetlerin üstesinden gelmemizi sağlamıştır. Çoğu zaman Antikçağ insanlarının böylesi kitaplara erişimi reddedilmiştir. Bu kitapların sahipleri, el yazması suretlerin tek sahibi

olmanın sağladığı ayrıcalığı paylaşmak istemiyorlardı. Günümüzde, aksine, kitaplar her yerde bol miktarda ve çeşitte, aynı zamanda herhangi bir kimsede de vardır ve oldukça makul fiyatlardadır. Ancak kitapların bolluğunun ve ucuzluğunun daha az üretken olmamıza neden olduğu gerçeği ile karşı karşıyayız. Aslında, kitapların elle yazıldığı zamanlarda sadece ünleri sınanmış ve oturmuş yazarların yazdıkları eserler çoğaltılırdı, zira yalnızca bu kitaplar çoğaltma zahmetine ve emeğine değer kitaplardı ve böylesi kitapların fiyatı bazen çok yüksek olurdu öyle ki öğrenciler kendi el yazmaları ile bu kitapları çoğaltmak zorunda kalırlardı. Günümüz eğitiminde gençler için bundan daha iyi bir alıştırmaya olamaz; metin üzerinde derinlemesine düşündürüp acele etmeden ya da ara vermeden sakin bir şekilde, süreklilikle yazdırmalıyız onlara; zira, kendimiz çoğaltarak üstün körü bir bilgi değil esas metne karşı bir samimiyet kazanır ve adeta yazarın kendisine dönüşürüz. Maalesef günümüzde pek çok yazar sadece hor görülüyor aynı zamanda küçümseniyor. Bazı yazarlar ise hiç okunmadılar ve adları yıllarca ağza bile alınmadı; ta ki şans eseri daha eğitimli kişiler tarafından yeniden canlandırılıp ilgi uyandırılana kadar. Her döneme damgasını vuran o dönemin bir “tini”, bir dehası vardır. Güzellik gibi, yenilik de, modası geçtikten sonra, gün gibi aşık olan bir takım kusurları beğendirir. Çalışmalarından bir kazanç sağlamak isteyen yazarlar kendi zamanlarının eğilimlerini takip ederler. Edebiyatın kendi hizipleri, bağlılıkları ve modası vardır; edebiyat cumhuriyetinde gücü kavrama ve elinde tutma gizemi içinde uygulanan kurallar vardır. Hatta öğrenciler, özellikle daha genç ve en alçak gönüllü olanları, büyük üstatların isimlerinden etkilenirler (Vico, 1990).

Görüldüğü üzere, Vico’ya göre, öncelikle antik eserler okunmalıdır, zira onlar kendilerini kanıtlamış bir güvenilirlik ve gücü temsil ederler. Bu bağlamda, okullarımız öğrencilerin egzersizler yaparak beden güçlerini ve çevikliklerini geliştirmeleri yanında genç beyinlerin eğitilebileceği ve güçlendirilebileceği yerler olmalıdır. Eğitimde, bütün sanatların ve bilimlerin yavrusu, anası ve ebesi olan felsefenin gelişimine yoğun bir ilgi göstermek ve felsefi alanda otoriteye bel bağlamayıp asıl erdemler dışında kalan şeyler hakkındaki tüm sorunları tartışmaya açık ustalık kazandırmak gerekir. Hatta kamu işleri konusunda bilinmesi gereken her ne varsa, öğrenciler bunları en ince ayrıntısına kadar filozoflardan öğrenmelidir. Gelgelelim, geçmişte felsefe tarafından kucaklanan ve birleştirici bir hevesle canlandırılan bilimler ve sanatlar günümüzde hiç de asıllarına uygun olmayan bir şekilde parçalanmış ve bölünmüştür.

Sonuç olarak, öğrencilerin eğitimi öylesine çarpık ve hedeften yoksun bir haldedir ki bazı açılardan gerçekten derin bir şekilde eğitilmiş olmalarına karşın kültürleri bütünüyle (ve bütün gerçekte bir bilgelik çiçeğidir) tutarsızdır. Vico, bu ciddi eksiklikten sakınmak için ilgili kişilerin tüm bilim dallarını içinde yaşanan siyasi düzenin özüyle uyumlu hale getirmek üzere tek bir sistem içinde koordine etmelerini teklif eder. Bu yolla, tutarlı bir bilgi bütünü tesis edildikten sonra, kamu düzenimizin dehasına uygun düşecek bir eğitim-öğretim olanaklı hale gelecektir.

SONUÇ

F. Bacon'ın *Novum Organum* adlı eserinin başlığı Aristoteles'in mantık çalışması olan 'Organon' veya 'Ussal Düşünme Aleti' nden gelir. Bacon, Aristoteles mantığının modern çağda bilgi elde etmede tek başına yetersiz olduğunu ısrarla ortaya koymuştur. Öyle ki, *Novum Organum*, Aristoteles'in sisteminin yerini almak üzere, bilim çağında bilgi edinmeye elverişli olan bir muhakeme yöntemi olduğunu öne sürmektedir. Aristoteles'in kıyasa dayalı syllogism yöntemi bir kanıtlamanın öncülleriyle mantıksal olarak tutarlı olan sağlam sonuçlar türetebildiği yerde, Bacon'ın yöntemi ise temel öncülleri soruşturmak üzere tasarlanmıştır. Aristoteles mantığı tartışmasız doğru diye kabul edilen apaçık öncüllere dayalı kesinlik sunarken; buna karşılık Bacon doğa dünyasının saf tanıklığına geri dönmeye dayalı tümevarımlı bir çıkarım ve yöntem ortaya koymuştur. Bu çalışma özenle toplanıp bir araya getirilmiş verilerden doğaya ait kayıtlardan hareketle, bilim araştırmacısının *Novum Organum*'u daha yüksek olasılık seviyelerine doğru yolunu gittikçe açmak için kullanmasına dayanmaktaydı. Ancak insan, doğanın aracı ve yorumcusudur; doğadaki düzeni çalışırken ya da çıkarımla gözlemlediği ölçüde görür ve anlar; daha fazlasını bilmez ve elinden daha fazlası gelmez. Hiçbir güç yoktur ki nedenler zincirini kırıp kesintiye uğratabilsin; o zaman doğa ancak boyun eğerek fethedilir. Çalışmamızın başlarında da görüldüğü gibi *Novum Organum* aforizmalar biçiminde hazırlanmış iki kitaptan oluşmaktadır. Bunlar, onun tamamlanmış ve tutarlı bir 'Organon'dan daha çok gelişime ve değişime açık, devam eden bir çalışma olduğunu göstermek için planlanmış oldukça özlü ve sade ifadelerdir. *Novum Organum*'un Birinci Kitabı algıları çarpıtan, bilginlerin ve filozofun doğru düşünmesini gölgeleyen mevcut kabullerdeki engellerden zihinleri temizler. Bacon okuyuculara mevcut otoritelere bel bağlamamalarını ve yeni bilgi sistemlerinin etkisine kapılmakta aceleci davranmamalarını ısrarla önerir. Kişi sonsuza dek kısır döngü içine girmeyi kabul etmiyorsa, kurmaya başladığı bilime yeni bir başlangıcı en küçük temellerden yapılmalıdır. Bacon da bu amaçla önce geleneksel mantığın, yani kıyasın, temel taşını kaldırır atar, çünkü kıyası kullanan kişi yalnızca mevcut belli öncüllerle tutarlı sonuçlara ulaşabilir. Tüm muhakeme sürecinin dayandığı olumlamlar olan bu öncüllerin kendisinin doğru ve kesin olduklarının kanıtsız kabul edilmeleri gerekir. Kıyas bilimlerin ilkelerine uygulanmaz, çünkü hiçbir şekilde doğanın inceliğinin üstesinden gelemeyiz; boş yere orta terimlere uygulanır. Öyle ise, Bacon'ın görüşüne göre

var olan tüm muhakeme sistemi çöker.

Novum Organum 'un Birinci Kitabının önemli bir bölümü Bacon'ın "Putlar" ya da "Yanılsamalar" insanın tüm akıl yürütme işlemlerini aksatan türlü engeller olarak gördüğü konuyla ilgilenir. Söz edilen putlar dört türdür: Kabile Putları, Mağara Putları, Pazaryeri Putları ve Tiyatro Putları. Kabile Putları doğa verilerine erişimi sağlayan insan duyularının sınırlılığından kaynaklanan algıdaki hatalardır. Mağara Putları, her bir kişinin önyargılarından ve belirli bir tutum ya da açıklama tarzlarına bağlılığından kaynaklanan hatalardır. Pazaryeri Putları, doğrudan dilin ortaklaşa kullanımından ve insanlar arasındaki alışverişten kaynaklanır. Günlük dil kullanımında, şeylere isimler yükleme farklı olgular arasında uygun ayırım yapmada başarısız veya soyut varlıkların net olmayan isimlendirilmesi buna örnektir; böylece olgular hakkında yanlış kanılar oluşturulur. Sonuncu olarak, Tiyatro Putları felsefe sistemlerinin ve yürürlükte olan ispat kurallarının insan bilgisi için yarattığı hatalı sonuçlardır. Bacon, Tiyatro Putları için sahte ve hayali dünyalar yaratan uydurulmuş ve sergilenmiş çok sayıda oyunlar olduklarını öne sürer. Açık olarak Bacon'ın yeni bilim görüşünü *Novum Organum*'da ortaya koyduğu gibi onu öncekilerinden ayıran şey bilimsel kuram oluşturma ilk şart olarak gözlem ve deneyin önemi konusundaki tavrıydı. Bacon'dan öncekiler ve aynı dönemi paylaştıkları bilim çevresi gözlem ve deneyi sistematik tümdengelimli akıl yürütmeye tahmin edilen bir sonucu ispatlama, ya da mevcut bir kuramın kapsamı gereğince bir ayrıntıyı tespit etme olarak tasarlamışlardı. Bacon ise farklı olarak gözlem ve deneyi bilimin olmazsa olmaz tek temeli ve genelleştirilmiş yöntem bilgisi olarak kabul etmiştir.

Bu noktada Bacon bilimde ve eğitimde yapılan hataları çok sıkı bir biçimde eleştirir. Bilimde otorite olmuş kişilerin, doğa fenomenlerini soruşturmanın biricik geçerli yöntemi olan gözlem ve deneyi göz ardı ettikleri için yanıldıklarını ileri sürer. Bacon ısrarla bütün bilimlerin temeli ve eğitimin amacı olarak doğa araştırmasını görür. Doğa araştırmasının da tümdengelimli Aristoteles mantığı ya da Skolâstiklerin görüş ve kuramlarıyla değil tümevarımla yapılması gerektiğini söyler. Şöyle ki olgular saptanmalı, toplanmalı, karşılaştırılmalı, özenle sınıanmalı ve bilimin sonuçları ve ilkelerinin temeli olarak kullanılmalıdırlar. İşte söylediği bu yöntem çalışmamızı asıl ilgilendiren kısmıyla Bacon'a göre eğitimin her alanına uygulanmalıdır. Simya, hurafe, kanıtlanmamış kuramlar, masal, büyü, herhangi bir kitap ve otoriteye körü körüne

bağlanmak asla kabul edilemez. Öğrenci, gerçeği, olguyu, etkin nedenler ve etkileri keşfetmek için kendisi gözlemde bulunmalı ve deney yapmalıdır ki doğal fenomenleri hayali kuramlarla değil gözlenmiş durumlarla açıklayabilsin. Bu bağlamda öğretmene düşen ödev öğrenciye tümevarıma dayalı akıl yürütme yönteminin değerini ve erdemini salık vermenin yanında yalnızca dikkatli deney ve gözlem aracılığıyla keşfedilmiş ve sınanmış olguları öğretmektir. Yine ona göre bilgiye giden yol olgu ve deneyimden başlar. Çünkü bu görüşte araştırılıp soruşturulan hangi konu olursa olsun doğanın gözlenmiş süreçleriyle uyuşan sınamalardan ve deneylerden geçmelidir. Doğada gözlenmiş ve sınamalardan geçmiş her şeyin insanın doğa üzerindeki egemenliğini daha da artıracak ve refahına katkıda bulunacak pratik değeri vardır ve aslında eğitimin amacı budur. Öğretmen öğrenciyi doğadaki gerçek nedenleri, olay ve olguları tam olarak anlayıp kavramasına engel olan zihin putları (idolleri) konusunda uyarmalı ve gözlem ve deneyden geçmemiş peşin hükümlerden, belirsiz söz ve kavramlardan, dogmalardan, kanıtlanmamış geleneksel görüş ve öğretilerden kurtarılmalıdır. Bununla beraber, bilginlerin kitaplarını ve sözlerini ezberlemek yerine kanıtlar aramak için en büyük öğretmen olan doğaya bakılmalıdır. İnsanlar için hiçbir pratik anlamı ve önemi olmayan faydasız ve mistik konuları boş yere tartışmaktan da kaçınmalıdır.

Bu noktada, Bacon bilimsel yönteminde varlıkların düzeninden bahsederken Descartes varlıkların değil, fikirlerin düzeninin peşinden giderek bilimsel yöntemini ortaya koymuştur. Fikirleri düzene koyma işini *Metot Üzerine Konuşma*'nın ilk kuralında söylediği gibi Descartes; bir şey hakkında yeterli bilgimiz yoksa bir şeyi hiçbir zaman doğru olarak kabul etmemeye karar vermiştir. Başka bir deyişle de; kendileri hakkında aklımızda hiçbir şüphe bırakmayacak şekilde kendilerini aklımıza açık bir şekilde sunan fikirleri kabul etmeyi yönteminin asıl kabulü olarak ortaya koymuştur. Peki, aklımızda hiçbir şüphe bırakmayacak şekilde nasıl ilerleyeceğiz? Şöyle ki kuşkucular bize en az gizli ve karmaşık olanın belirsiz ve şüpheli olduğunu öğretmiştir. Evet, bu faydalı öğretiyi, karışıklık ve karanlık unsurları içerdiğinden şüpheli olan bir şeyin şüpheli olduğu ilkesi haline getirerek bu öğretiyi kabul gördüğünden çok daha farklı ele almayız. Bu yüzden fikirlerimizi sıralama girişimimizde şüpheyle analiz etmeli ve sınamalıyız. Bu buzdan bir gölün üzerinde temkinli adımlar atmak gibidir; hani o gölü aşman için hem sağlam adımlar atmak hem de bastığın parçada gereğinden fazla durmamak gerekir çünkü bu tehlikeli, heyecan

verici ama bir o kadar da hakikate ulaşılabacağı düşünülürken zorunludur. Kuşkucu kendi silahlarıyla mağlup edilecektir. Kuşkucu şüphe eder ve sonra da bizlerin ona şüphe etmeyi öğretmesine izin verir. Ancak onun ki gibi bizim şüphemiz kararsızlığın ve tereddüdün mutsuz ve yalnızca pasif bir hali olmayacaktır; tam tersine sınırlarını zorlayacak olan özgür ve istekli bir eylem olacaktır. Öyle ki pasif durumdaki şüphe ile arzu edilen eylem olarak şüphe, bu iki şüphe arasındaki fark derin ve geniş kapsamlıdır. Bu hususta Descartes fikirlerini sıralarken şüpheyi farklı bir açıdan yaklaşarak, septik Montaigne'nin şüpheyi zayıflık nedeniyle kölesi olarak göstermesine karşın o şüpheyi bir araç, hatta istenirse, bir silah olarak kullanır. Böylelikle şüpheden özgür bir şekilde istifade ederek Descartes kendisini özgürleştirmiş ve şüphenin efendisi olmuştur. Bu sanki çivinin çiviye sökmeye gibi şüpheyi şüpheyi yenerek onu yine kendi silahıyla vurmaktır.

Bu bağlamda Descartes'ın üzerinde durulması gereken başka bir noktada bizleri kesin bir sonuca götüren önemli bir yere ulaştırmış olmasıdır. Bu yer, en azından Descartes için tüm felsefi düşünce içinde çok önemli bir karar noktası, bir başlangıç noktasıdır. Descartes *Metot Üzerine Konuşma* adlı eserinde yeni bir bilim ve yeni bir metafiziği karşımıza çıkarmak suretiyle derin bir aklı, hatta bunun da ötesinde manevi bir devrimi bizlere tanıtır. Her insan en azından hayatı boyunca bir kere, elbette bir kez olmasa da insanlık da buna gereksinim duyar, alıştığı, sıkıldığı tüm fikirlerinden kurtulmak, tüm inançlarını ve tüm fikirlerini yok etmek ihtiyacı duyar. Bunda maksat tüm bunları aklın muhakemesine ve hakikatin denetimine sunmaktır. Öyle ise, Descartes'in sunduğu yöntem ve aynı zamanda çare budur. Başka bir deyişle, hakikate erdirecek olan yöntem, yol ve hatta tek yol budur; kararsızlık ve şüpheyi de tedavi edecek olan çare, tedavi ve hatta tek çare budur. Tüm fikirlerimizden kurtulmak, tüm görüşlerimizden vazgeçmek, körü körüne kabul edilmiş tüm gelenek-göreneklerden kendimizi kurtarmak ve mevcut tüm otoriteleri reddetmek zorundayız; ancak bu şekilde aklımızın doğal saflığını tekrar kazanmayı ve hakikatin katietine erişmeyi ümit edebiliriz. Görünen o ki bu zorlu bir iş ve maalesef hakikate giden kolay bir yol yok. Arzulanan ama zor bu yolda *Meditasyonlar* kendimizi uzunca bir süre eğitmemiz gereken manevi bir egzersiz çeşidi olarak hakikate erişme yolunu sunar dikkat kesilene.

Örneğin, bir sepet elmanız varsa ve bunlardan bazıları kötüyse ve çürüyüp diğerlerini de çürütecekse sepetinizi tamamen boşaltmaktan, sonra da elmalardan güzel

olanları tekrar sepete koymak ve kötülerini atmak için elmaları birer birer alıp elemekten başka seçeneğiniz kalmaz. Sıralama burada önemlidir: Sepetimizi boşaltmakla işe koyulur; ama sepetimizi bomboş tutmayız. Çürükleri ayırdıktan sonra elmalardan güzel olanları tekrar sepete koyarız. Çünkü sepeti boş taşıdığına sepeti taşımanın da anlamı kalmaz. Bununla beraber yine de sorun çıkar. Peki, elmaların hangilerinin güzel, hangilerinin kötü olduğuna nasıl karar vereceğiz? Yani, incelemeyen ve aklın normlarıyla eşlemeden kurtulduğumuz, kabul etmekten kaçındığımız, tasvip etmediğimiz bu fikirler, düşünceler ve inançları ne şekilde sınavacağız? Descartes'ın buna cevabı elbette akıl yoluyla. Akıl, doğal mükemmelliğini yeniden kazanan doğal canlılığı gözlerden saklayan tüm yanlış fikirlerin kökünü kazıdığına göre doğru ile yanlış ayırt etmek konusunda yeterli gelecektir. Böylece belirsizlik sisi ortadan kalkar ve artık doğal ışık berrak bir şekilde ışılayabilir.

Görüldüğü gibi açıklığın ve farklılığın sınırına eriştik. Bir tür karışık düşüncenin ortaya çıkması gereken, bedenle bağlantılı olarak akıl, akılla bağlantılı olarak da beden hakkında kafa yormamız gereken yere ulaştık. Her iki şekilde de mümkün olduğu kadar ileriye gitmeliyiz. Ama bunlar hiçbir zaman birleşmeyecekler. Hatırlanmalıdır ki yalnızca Tanrının değil aynı zamanda ruhun da varlığı her zaman gizemini koruyacaktır. Bu gerçeği kabul etmemiz gerekir. Aynı zamanda, aceleci ve olgunlaşmamış düşüncelerden kaçınmamız ve açık ve net bir şekilde doğru olarak algıladıklarımızı ancak doğru olarak kabul etmemiz gerektiğini her zaman aklımızda tutarak her iki yolda da ilerleyebildiğimiz kadar ilerlemek gerekir. Bu mevzuda son olarak Kartezyen düstur gerçekliğinden ve öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. Descartes'e göre kendisine öğretilen şeylerden hiçbiri zorunlu değildi. Ayrıca, matematik dışında hiçbir şey kesin değildi; hatta açıkçası faydalı da değildi. Diğer eğitim alanları düşünüldüğünde şüphesiz belagat ve şiir sanatı güzeldir. Ancak, bunların ikisi de öğretilemez. Bunlar aklın doğal bir şekilde bize bahsettiği şeylerdir. İnsanları ikna etmek için, onların kolaylıkla anlayabilmesini sağlamak maksadıyla bir kimse onlarla açıkça konuşmalı çünkü sade konuşmak en etkili konuşma sanatıdır. Bu yüzden, eski zamanlara ait edebiyatı okumak, fabllar öğrenmek, tarih çalışmak gibi faaliyetlerin tümü hiç şüphe yok ki akılı zenginleştirdi, akılı zenginleştirirken belki de onu baştan çıkardı. Bu olabilir, çünkü fabllar insanların gerçekleşmesi mümkün olmayan çeşitli olayları gerçekleşmesi mümkün şeyler olarak görmesini sağlar; tarih söz konusu olduğunda ise gerçeğe en çok

uygun olan tarih bile hiçbir zaman olanları gerçekten olduğu gibi bize sunmaz. O nedenle, tarih hiçbir zaman muhakememizi şekillendiremez, yani hakikati yalandan ayırt etmeyi öğretmez. Tam tersine, tarih bu ayrımı unutmamıza neden olur.

Bu noktada, Vico ise tarih konusunda bunun tam aksini söyleyerek tarihteki örüntü onun yöntemiyle doğru okunabilirse, Descartes'ın söylemiyle aklın doğal ışığının belirmesine ve hakikate erişilmesine yol gösterir. Vico'nun en önemli epistemolojik formülasyonu “*verum est factum*” dur; buna göre hakikat olguya dönüştürülür. Hakikat yapılmış olandır. İşte eskiçağın bilgelik anlayışının anlam ve önemi bu “*verum factum*” ilkesinde ifadesini bulmaktadır. Vico'ya göre Latinler için *verum* (hakikat) ve *factum* (yapılmış olan) birbirlerinin yerine kullanılırlar birbirlerine dönüştürülürler. İşte Kartezyen bilim yöntemine ve Kartezyen felsefeye en ciddi meydan okuma Vico'nun bu önermesidir. Vico'ya göre hakikatin ölçütü Kartezyen felsefenin dediği gibi açık- seçik fikirler değil hakikatin ölçütü yapılmış olmasıdır. Buna göre, Kartezyen bilim ve eğitim tabiat doğasının kesin fikirler sağlayabileceğini fakat insan doğasının, kültür dünyasının kesin olmadığını teslim etmektedir. Vico ise bunun tam tersini savunmaktadır. Ona göre doğa dünyasını tanı yarattığı için en iyi onu tanı bilebilir insanlar ise en iyi kendi yaratmış oldukları insan dünyası, kültür ve tarih dünyasını bilebilir. İşte Vico'nun *Yeni Bilim*'nin temelini bu anlayış oluşturur; buna göre, bilimin asıl odak noktası doğa dünyası değil insan dünyasıdır. İnsan dünyasını insanlar yaptığı için bu insan dünyasının nedenini de yine insanlar kavrayabilir. Zira Vico'ya göre bir şey hakkında hakikati bilmenin ölçütü o şeyi yapmış olmaktır.

Descartes ve Vico arasındaki asıl tartışma Descartes'ın *Metot Üzerine Konuşma* eserinin başında da belirttiği gibi retorik ve imgelemin değeri üzerinedir. Descartes retorik ve kültürü kesinlik kaynağı olmadıkları gerekçesiyle yadsır. Descartes'a göre bir fikir eğer açık ve seçik ifade ediliyor ise o fikrin savunulması için retoriğe gerek duyulmaz. Beri taraftan Vico ise retoriğin, imgelemin ve kültür eğitiminin önemini ısrarla savunmaktadır. Zira Kartezyen bilim yöntemi her yerde yaygın bir biçimde çocukların imgelem, retorik ve kültür eğitimi pahasına öğretilmektedir. Kartezyen bilim ve eğitimde özellikle çocuklara matematik ve eleştiri eğitimi verilmektedir. Vico'ya göre ise çocukların küçük yaşlardan itibaren imgelemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Vico'nun düşünme yöntemi ve biçimi tamamen imgelem ve tamamen retorik üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla Vico insanları eğitebileceğimiz en iyi düşünme ve bilim yapma yöntemini belirlemeye çalışmaktadır. Vico bunun için iki yöntem saptar: Birincisi Antikçağ felsefesi biliminde öne çıkan retorik ve imgelem, ikincisi de Vico'nun çağında egemen olan ve eski çağ geleneğini yadsıyan Kartezyen yöntemdir. Vico bu bağlamda Kartezyen yöntem karşısında antikçağın yönteminin değeri ve önemini savunur.

Vico'ya göre bir araştırma yönteminin üç kısmı vardır. Birincisi, araştırmanın kendisiyle araştırma yönünün ilerleme kat ettiği sistematik düzen de diyebileceğimiz araçlar (enstrümanlar); ikincisi araştırma ilerlerken kullanılacak aletler de diyebileceğimiz yardımcı unsurlar olan okunacak kitaplar; üçüncüsü ise araştırmanın amaçları da diyebileceğimiz hedefler. İşte Vico antikçağın bu eğitim, öğretim ve bilim yöntemini canlandırırken öğrencilerin düşünürken hata ve yanlışları nasıl bulacaklarını öğreten yöntemi eleştirir. Kartezyen yöntemde vurgu, temellerindeki zayıflıkları göstermek üzere fikirleri eleştiriye tabi tutmaktır. Antikçağın en önemli enstrümanı topikler sanatıdır. Bu sanat ile kişi fikirler arasındaki bağlantıları kurmak üzere imgelemi kullanır. Ayrıca öğrencilere diğer insanların argümanlarını eleştirmekten ziyade nasıl yeni argümanlar oluşturacaklarını gösterir. Vico'ya göre topikler sanatının öğretilmesi gerekmektedir; çünkü çocukların doğal olarak güçlü imgelemleri vardır bu yönlerinin erken yaşta geliştirilmesi gerekir. Çocukların bu güçlü imgelemlerini geliştirdikten sonra Kartezyen eleştiri yöntemini öğrenmelerinde bir sakınca yoktur. Vico'ya göre çocukların bu imgelemlerini geliştirmek öylesine aslidir ki imgelem etik eylemler için de vazgeçilmezdir. Kartezyen yöntem matematik ve geometrik kesinliğin görülebileceği örneklerde etkindir ancak gelgelelim çoğu etik durumlarda bu kesinlik mümkün değildir. İşte bu gibi durumlarda topikler sanatı çok aslidir çünkü sadece bu sanat kişiye en iyi eylem biçimini kavramasını sağlayabilir diğer insanları da bu yolu izlemeleri konusunda ikna edebilir. Basiretli kişiler mevcut yerleşmiş inanç ya da kanıyı eleştirmekten ziyade bir duruma bakmanın yeni yollarını açığa çıkarmak için imgelemlerini kullanabilen insanlardır. Şu halde imgeler ve topikler sanatı Kartezyen yöntemin sağlayamayacağı bir biçimde basiret için aslidir. İşte Vico'nun Kartezyen yöntem karşısında retoriğin gücünü savunmasının asıl nedeni tamda budur.

Vico'ya göre bilimin ve eğitimin amacı bilgelik peşinde koşmaktan başka bir şey değildir. Dayanağını Kartezyen felsefeden alan bilim ve eğitim anlayışı ve araştırma yöntemi bilgelik peşinde koşma işini yerine getirme için uygun değildir. Vico'ya göre insan doğasında iki asli unsur vardır: birincisi hakikate yönelme, ikincisi yeni hakikatlerin keşfinden keyif alma. Buna göre insan doğası gereği hakikate eğilimlidir ve keşfettiği yeni şeylerde soylu sağlam ve güvenilir şeyler bulmaktan haz alır.

Vico'ya göre çocuklukta akıl zayıf ama hafıza güçlüdür bundan ötürü eğitimde her şeyden önce hafıza eğitimine önem verilmelidir. Vico için hafıza eğitimi demek diller öğrenmektir. Dillere öncelik verilmesinin önemli bir nedeni dilin insan toplumunu inşaa etmede en güçlü araç olmasıdır. İşte eğitim insanı hakikate, iyiliğe ve tanrıya yabancılaştırmamalıdır. Aslında bilgelik peşinde koşma bu yabancılaşma durumunu aşmaktır. Öyle ki Vico'ya göre etimoloji çalışmaları da felsefi bir alettir dolayısıyla sözcüklerin kökeninin anlaşılması ve kavranması bilgelik yolunda çok değerlidir. Uzun vadede *hümanite* araştırmalarına yönelen ve bunların peşinden giden milletler bilgelige erişirler ve bundan sonra diğer alanlarda da üstünlüğü elde edebilirler. Hümanite araştırmaları ve sevgisi olmadan ne barış elde edilebilir ne de zafer kazanılabilir. Öyle ise insan doğasındaki eksik yanlar özgür sanatlar ve bilimlerin bütüncül (holistik) bir çalışmasını gerektirir. Vico'ya göre eğitimin ve bilimin asıl amacı yabancılaşma problemini aşmaktır. Hâlbuki Kartezyen eğitim insanı hakikate, iyiliğe ve bilgelige karşı yabancılaştırmaktadır. İşte Vico'nun çağı için önemli bir tespiti, tüm araştırma ve eğitimin eleştirisiyle başladığıdır; başka deyişle her türden bilgelige karşı eleştirel bir tutum takınmaktır. İşte bu tutumun kaynağı Kartezyen felsefe ve eğitimidir. Buradan Vico'nun eleştirel tutumu yadsıdığı çıkarılmamalıdır, çünkü Vico bu tutumun çocuklara erken yaşlarda öğretilmesine karşıdır. Çocuklar sadece eleştirinin peşinden gider ve tek, kesin olan her ne ise onu benimserlerse, olanaklı ya da muhtemel olanı görmezden gelirler. İşte Kartezyen eğitim dikkatini doğa bilimlerine verirken moral eğitimi ve karakter eğitimini ihmal eder. İnsanlar arası ilişkileri ve yaşamı olumsuz etkileyen Kartezyen eğitim öğrencilerdeki basiret ve sebatı geliştirmede; sabır ve metaneti öğretmede yetersizdir. Halbuki bunlar toplum yaşamında ve insanlararası ilişkilerde onsuz olunmaz erdemlerdir. Şu halde Vico'ya göre toplum hayatı ve insan ilişkileri 'bilim'e göre düzenlenemez, zira insan ilişkilerinde şans, talih, rastlantı, tercih gibi belirsiz şeyler egemendir. Gelgelelim yalnızca aritmetik ve geometrinin belirsizlik ve

hatadan azade olduğunu ileri süren Kartezyen felsefe ve eğitimde her şey matematikteki kesinliğe dayandırılmak istenmektedir.

Sonuç olarak, aslında Vico için eğitim, insanın doğal yabancılaşma koşullarının üstesinden gelebilmesinin aracıdır. Kartezyen felsefeden esinlenen eğitim ise bu yabancılaşmayı pekiştirmektedir, zira insanın Hakikate karşı yabancılaşması tüm bilgiye karşı Kartezyen eleştirel tutum takınması yüzündendir. Eleştirinin amacı hakikati hatadan arındırmak yanında en küçük hata şüphesini de ortadan kaldırmaktır. Vico eleştiriye ya da eleştirel tutuma karşı değildir, gelgelelim bu tutumun çocuklara erken yaşlarda öğretilmesine karşıdır. Bu noktada belirtmekte yarar var, sağduyu da(ortak duyu) Vico için çok önemli bir kavramdır; Vico bundan “normal, sistematik olmayan ve herkes de yaygınca görülebilecek bir mantığı” anlar; bu kavram belli bir takım kanaat, sanı, inanç ve fikirleri yaratır ve besler. İşte Vico öğrencilerin öncelikle bu sağduyu eğitiminden geçirilmelerini salık verir ki yetişkinliklerinde pratik eylemlerde bulunurken etik olmayan davranışlardan kaçınınsınlar. Vico eğitim programları oluşturulurken insanın gelişim dönemlerine çok dikkat edilmesi gerektiğini de savunur. Vico’ya göre akıl insanda her daim etkin gel gör ki gençlikte imgelem ve hafıza daha etkin; dolayısıyla eğitimin sırası ve düzeni insan gelişimine uygun olmazsa, hafıza ve imgelemin gelişimi telafi edilemeyecek şekilde engellenir. Akıl yaşlılıkta daha baskınken, imgelem ve hafıza gençlikte egemendir. İmgelem ve hafıza çocukluktan itibaren köreltilmeden geliştirilmelidir, çünkü çocukların gelecekteki yetenekleri bu yetiyle çok yakından ilgilidir. Şiir, güzel konuşma ve içtihat sanatlarında bu yetiler onsuz olmaz şeylerdir. İşte Kartezyen felsefeden esinlenen eğitim belli bir takım sanatların gelişimini engellediği gibi daha da kötüsü insanların bu sanatlar aracılığıyla bilgeliğin izini sürmesinin önünü de tıkamaktadır. Bu durum da insanın kendisine yabancılaşmasını pekiştirip insanı doğası gereği peşine düşüp araştırması gereken Hakikatten de uzaklaştırıyor, eş deyişle, insan hakikate de yabancılaşıyor. Dolayısıyla eleştiri eğitimine geçmeden önce öğretime topiklerden başlanmalı; bilindiği gibi topikleri önce Aristoteles sonra da Cicero argümanlar çalışması ve araştırması olarak görmüştür gelgelelim Vico için topikler demek eldeki meseleyi soruşturmak üzere tasarlanmış argümanların icadı demektir. Vico’nun çağı gibi günümüzde de eleştiri önce geliyor ve devamlı işleniyor, halbuki argümanların icadı doğası gereği hakikatin değerlendirilmesi işinden önce gelmelidir; buna göre, “topikler eleştiriden önce gelir”.

Öyle anlaşılıyor ki Vico topikleri bir araştırma ya da keşif yöntemi olarak görüyor, eş deyişle, topikler sanatı zihinleri uslamlama sanatında yaratıcı ve hünerli kılan bir sanattır. İlhamını Kartezyen felsefeden alan eğitim anlayışı sadece “kesin” olanı kabul ediyor ve gerçeğe yakın sıkı benzerlikleri, yani, ihtimali ve olası şeyleri dışarda bırakıyor. Yalnızca eleştiri yöntemini izleyerek bir şey hakkında, o şeye ilişkin olanaklı pek çok malumatı bilmeden, yargıda bulunuluyor; Vico’ya göre böylesi yargılar doğru ve kesin olamazlar. Dahası bu tür eğitim sadece öğrencileri kendilerine ve hakikate yabancılaştırmakla kalmıyor toplumun geri kalanını da aynı şekilde etkiliyor. Zira sadece eleştiri eğitimi almış olanlar elde ettikleri ya da edebilecekleri yeni hakikatleri toplumun geri kalanıyla paylaşmıyor ve bunları onlara öğretmiyor. Aslına bakılırsa, topikler eğitiminden geçmedikleri için bu kişiler elde ettikleri yeni hakikatleri paylaşmak ve öğretmek isteseler dahi kitleleri bu hakikatleri benimsemeleri hususunda ikna edemezlerdi. Kartezyen eğitim anlayışı “insanlara düşünmeyi öğretme iddiasındadır”, fakat Vico’ya göre eğitim-öğretim sanatı, hitabet sanatında olduğu gibi, dinleyicilere bağlıdır ve öğretmen ya da hatip konuşmasını halka, kamuya göre ayarlamalıdır. Halk sıkıcı uslamlamalardan haz etmez ama genellikle incelikli ve aydınlatıcı argümanlardan etkilenir. Vico’nun eserlerinde problem edindiği konulardan biride insanın ne olduğu ve ne olabileceği arasındaki çelişkidir. Ona göre insan doğası gereği hakikati bilebilir ve iyi eylemler sergileyebilir. İşte eğitim insanı ne olduğundan ne olabileceğine dönüştürmenin aracıdır. Bu yüzden topikler eleştirinin zorunlu tamamlayıcısıdır; dolayısıyla insanın hakikat araştırmasında eleştirinin zorunlu tamamlayıcısıdır. Ayrıca, topikler gençlerin yetenek ve kabiliyetlerini muhafaza etmek için daha yararlıdır çünkü gençlikte baskın olan imgelem ve hafızadır; halbuki eleştiri yetişkinlikte kabiliyet ve yetenekleri muhafaza etmede daha faydalıdır zira bu dönem aklın daha egemen olduğu dönemdir. Topikler bir de yeni hakikatlerin kitlelere iletilmesinde çok yararlıdır. Kitlelerin çoğunluğu uslamlama kapasitesinden yoksundur. İşte topikler hem yeni bilgi elde etmemize yardımcı olur hem de bu edinilen bilgileri kitlelere öğretmekte destek olur. Sonuçta, Vico’ya göre eğitimde gerek topikler gerekse de eleştiri zorunludur ve her ikisinin de öğrencilere öğretilmesi öğrencilerdeki sağduyuyu (ortak duyu) geliştirecek ve onları toplum yaşamında basiretli ve belagatlı kılacaktır; hem de doğruyu yanlıştan ayıracak yargıda bulunmalarını sağlayacaktır. Vico için ilhamını Kartezyen felsefeden alan modern yöntem ve eğitimin getirdiği en büyük

tehlike devamlı doğa bilimleriyle meşgul olmak ve moralite ile ilgili problemleri ihmal etmektir. Hâlbuki moral meseleler karakter eğitimiyle ve toplum hayatıyla doğrudan ilgilidir. Günümüzde bize kesin görüldüğü ölçüde devamlı doğayı araştırıyoruz; insan doğasına bakmıyoruz çünkü o bize belirsiz geliyor. Halbuki asıl olan insan doğasına bakmaktır. Vico için bu araştırma ve eğitim yönteminin sonucu öğrencilerde yeterli basiret gelişimini engelliyor ki bu da onların toplum yaşamındaki eylemlerini olumsuz yönde etkiliyor. Hatta bu eğitim anlayışı yüzünden kendi gelenek ve göreneklerinin bilgisiyle bezenmiş söylemlerde de bulunamıyorlar. Şu halde, Vico'ya göre iyilik ve iyi eylemlerin sergilenmesi toplum hayatında vuku bulur ve toplum yaşamına da basiretli ve ölçülü olma rehberlik etmelidir. Toplum hayatı bilime göre düzenlenemez, zira insan ilişkilerinde şans, fırsat, tercih vb. egemendir ve bunlarda belirsiz şeylerdir. Vico bu noktada toplum yaşamında sevk ve idareye, eş deyişle, rehberliğe uygun olmayan bilimsel yöntemin yerine basiret yöntemini önerir. Buna göre, bilimde çok sayıda doğal olguyu tek bir nedene indirgeme amacı güdüldürken, toplumsal basirette tek bir olgunun olanaklı çok sayıda nedeni olabileceği araştırılmak istenir ki bunların hangisinin gerçek neden olduğu kestirilebilsin. Vico'da bilim, en yüksek hakikatler bulma eğilimindeyken, basiret en düşük hakikatler peşinde koşar. En yüksek hakikatler ebedi ve değişmezken, en düşüklerin bir anda yanlış olmaları söz konusudur, zira insan ilişkilerinde belirsizlik taşıyan şans ve tercihler egemendir. İşte basiretin kendilerine doğru eğilim gösterdiği daha düşük hakikatler toplum hayatının yürütülmesinde önemlidir. Zaten en düşük hakikatlerden başlayıp en yüksek hakikatlere ilerlemek bilge kişinin yapacağı iştir ve bu kişi ilişkilerinde avantajlıdır çünkü bu kişi doğru yolu seçmenin olanaklı olmadığı yerde güçlüğü etrafını dolaşır ve olgun kararlar alır.

Son çözümlemede, Kartezyen eğitim ve bilimsel yöntemin amaçladığı hakikat, öğrencilerin iyi eylemler sergilemelerini engellemektedir, çünkü burada tek amaç vardır ve bilimsel yöntemi hayatın her alanı için rehberlik edecek yegâne ve en iyi ilke olarak dayatmaktadır. Şu halde, Kartezyen felsefe doğa bilimlerinin temellerini atmakta ola ki önemli gelgelelim (etik) insan ilişkileri konusunda bize kılavuzluk etmiyor; bu anlamda Kartezyen felsefe insanı temele almıyor, dolayısıyla insanî değil. Buna karşın, Vico egemen bilimin ve yönteminin toplum yaşamının sevk ve idaresinde uygun olmadığını; bunun topluma dayatılmasının insanın kendisine ve peşinde olduğu hakikat ve iyiye yabancılaşmaya yol açtığını ileri sürmüş ve bunun yerine felsefe ve basiret yöntemini

önermiştir. Ayrıca belirtmelidir ki Vico'nun bu önerilerine kendisinden sonra gelen Kant gibi önemli filozoflar da etik ve eğitim görüşlerinde dikkat çekmişlerdir.

Bir cümle ile söylersek Vico'ya göre bilimsel yöntem ve eğitim insanları Procrustes'un yatağına yatırmak olmamalıdır. Hatırlanmalıdır ki Attika'da Eleusis'den Atina'ya giden yol üzerinde yaşayan zalim Procrustes yoldan geçenleri kandırarak kendi evinde ağırlamaya çağırır, sonra onları kendi özel yatağına bağlayıp taşan kısımlarını (örn. Ayak, bacak) keser, kısa gelen kısımlarını ise mengene ile gerer ve her durumda yatağına yatırdığı kişiyi yatağın ölçülerine uygun duruma getirir.

KAYNAKÇA

- Adam, Charles (1959) *Descartes Hayatı ve Eserleri* (Çev. Mehmet Karasan), Maarif Vekâleti: Ankara.
- Akarsu, Bedia (1994) *Çağdaş Felsefe*, İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Aristoteles (1983) *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Aristoteles (1998) *Nikomakhos'a Etik*, (Çev. Saffet Babür), Ayraç Yayınevi: Ankara.
- Bacon Francis (1999) *Novum Organum* (Çev. Sema Önal Akkaş), Doruk Yayınları: Ankara.
- Bacon, Francis (2000) *The New Organon*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Bacon Francis (2010) *Yeni Atlantis* (Çev. Cenk Saraçoğlu), Bordo Siyah: İstanbul.
- Baykan, Fehmi (2000) *Aydınlanma Üzerine Bir Derkenar*, Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Bochenski, J. M. (1961) *Contemparay European Philosophy*, University of Colifornia Press: Los Angles.
- Bochenski, J. M. (2008) *Çağdaş Düşünme Yöntemleri* (Çev. Talip Kabadayı & Mustafa Irmak), Bilgesu Yayıncılık: Ankara.
- Bolay, Süleyman H. (2010) *Bilimin Değeri Meselesi*, Ebabil Yayınları: Ankara.
- Burke, Peter (1985) *Vico*, Oxford University: New York.
- Cevizci, Ahmet (2001) *17. Yüzyıl Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi: Bursa.
- Collingwood, Robin George (1990) *Doğa Tasarımı* (Çev. Kurtuluş Dinçer), İmge Yayınevi: Ankara.
- Collingwood, Robin George (1990) *Tarih Tasarımı* (Çev. Kurtuluş Dinçer), Ara Yayıncılık: Ankara.
- Collingwood, Robin George (2011) *Kısaca Sanat Felsefesi* (Çev. Talip Kabadayı), Bilgesu Yayıncılık: Ankara.
- Critchley, Simon (2009) *The Book of Dead Philosophers*, Vintage Books: New York.
- Çelgin, Güler (2010) *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, Kabalcı Yayıncılık: İstanbul.
- Descartes, René (2007) *Meditasyonlar*, (Çev. İsmet Birkan), Bilgesu Yayıncılık: Ankara.
- Descartes, René (2010a) *Aklın Yönetimi İçin Kurallar*, (Çev. Mümtetim Ökmen), Sosyal Yayınları: İstanbul.
- Descartes, René (2010b) *Metot Üzerine Konuşma* (Çev. Atakan Altınörs), Paradigma Yayıncılık: İstanbul.

- Descartes, René (2010c) *Felsefenin İlkeleri* (Çev. Mesut Akın), Say Yayınları: İstanbul.
- Donagan, Alan and Barbara Donagan (1965) *Philosophy of History*, Collier-Macmillan Limited: London.
- Durant, Will (2003) *Felsefenin Öyküsü* (Çev. Ender Gürol), İz Yayıncılık: İstanbul.
- Feyerabend, Paul (1999) *Yönteme Karşı* (Çev. Ertuğrul Başer), Ayrıntı Yayıncılık: İstanbul.
- Hegel, G. W. Friedrich (1995) *Tarihte Akıl* (Çev. Önay Sözer), Kabalcı Yayıncılık: İstanbul.
- Horkheimer, Max (2005) *Akıl Tutulması* (Çev. Orhan Koçak), Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Gökberk, Macit (1996) *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Kabadayı, Talip (1999) “Ahlak Duygusu ve F. Hutcheson”, *Felsefe Tartışmaları*, s. 25, ss.123-131.
- Kabadayı, Talip (2000) “Nietzsche ve Postmodernizm”, *Felsefe Tartışmaları*, s. 26, ss. 80-89.
- Kabadayı, Talip (2001) “Nietzsche ve Eğitim”, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 20, ss. 180-184.
- Kabadayı, Talip (2002) “Ontological and Cosmological Arguments in Descartes, Spinoza and Leibniz”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 19, s. 1, ss. 153-163.
- Kabadayı, Talip (2003) “Descartes and The Dream Argument”, *A.K.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, c.V, s. 2, ss.255-263.
- Kabadayı, Talip (2004) *Yanlışlanabilirlik Ölçütüne Yönelik Eleştiriler Üzerine Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Kabadayı, Talip (2005) “The Place of ‘The Fifth Meditation’ in the Philosophy of Descartes”, *Kaygı*, s. 5, ss. 11-19.
- Kabadayı, Talip (2006) “Positivism On Trial”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 23, s. 2, ss. 151-162.
- Kabadayı, Talip (2006) “Kuramdan Bağımsız Gözlem ve Deney Dili Olanaklı mıdır?, Felsefe ve Çağımızın Sorunları”, *S.D.Ü Felsefe Bölümü Dergisi*, ss. 29-44.

- Kabadayı, Talip (2007) “Bilim Tasarımlarının Kısa Tarihi”, *S.D.Ü Felsefe Dergisi*, s. 3, ss. 1-26.
- Kabadayı, Talip (2007) “W.V.O. Quine’s Naturalistic Approach to Epistemology”, *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, s. 13, ss. 199-209.
- Kabadayı, Talip (2007) “Tarih Bitti mi?”, *S.D.Ü. Felsefe Dergisi*, c. 4, ss. 103-112.
- Kabadayı, Talip (2007) “The Second Verificationists”, *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, c. 29, ss. 35-43.
- Kabadayı, Talip (2009) “Edgar Morin ve Geleceğin Eğitim Projesi”, *A.D.Ü 1. Proje Şenliği*, Sözlü Bildiri.
- Kabadayı, Talip (2009) *Bilim Felsefesine Giriş-Carnap’tan Kuhn’a Çağımızda Doğrulama Sorunu*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayın ve Basımevi: Aydın.
- Kabadayı, Talip (2009) “Kantian Revolution in Epistemology Revisited”, *Anale Universitatii din Oradea Fascicula Sociologie-Filosofie-Asistenta Sociala*, c. VII, s. 2008, ss. 165-170.
- Kabadayı, Talip (2011) *Duhem’den Laudan’a Çağdaş Bilim Felsefecileri*, Bilgesu Yayıncılık: Ankara.
- Kabadayı, Talip (2012) “Classification of Sciences in Pierre Duhem”, *C.B.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 10, s. 1, ss. 354-372.
- Kabadayı, Talip (2012) “Against Positivism”, *C.B.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 9, s. 2, ss. 498-504.
- Kabadayı, Talip (2012) “Natüralizm”, *Eğitim Felsefesi*, (Editörler Nurten Gökalp, Şengül Çelik) ss.87-105.
- Koyré, Alexander (2013) *Koyré’nin Bilimsel Düşünce Tarihi Üzerine Denemeleri*, (Der.Talip Kabadayı), Bilgesu Yayınları: Ankara.
- Kuhn, S. Thomas (2003) *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (Çev. Nilüfer Kuyaş), Alan Yayıncılık: İstanbul.
- Nash, Ronald H. (1969) *Ideas of History*, E.P. Dutton &Co.,Inc.: NewYork.
- Özlem, Doğan (2004) *Tarih Felsefesi*, İnkilap Yayınevi: İstanbul.
- Platon (1985) *Devlet* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu,M.Ali Cimboz), Remzi Kitapevi: İstanbul.

- Poincaré, H. (1997) *Bilimin Değeri* (Çev. Fethi Yücel), Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Quinton, Anthony (1993) *Bacon, Renaissance Thinkers*, Oxford University Press: Oxford.
- Robert & Sankey, Howard (2007) *Theories of Scientific Method*, Ithaca: McGill-Queen's University Press: New York.
- Russell, Bertrand (1997) *Batı Felsefesi Tarihi* (Çev. Muammer Sencer), Say Yayınları: İstanbul.
- Smith, Samuel (1979) *Ideas of the Great Educators*, Barnes & Noble Book: New York.
- Timuçin, Afşar (1999) *Descartes Felsefesine Giriş*, Bulut Yayınları: İstanbul.
- Timuçin, Afşar (2000) *Descartes'çı Bilgi Kuramının Temellendirilişi*, Bulut Yayınları: İstanbul.
- Vico, Giambattista (1983) *On Humanistic Education Six Inaugural Orations* (Çev. Donald Phillip Verene), Cornell University Press: New York.
- Vico, Giambattista (1988) *On the Most Ancient Wisdom of the Italians* (Çev. L.M,Palmer), Cornell University Press: New York.
- Vico, Giambattista (1990) *On the Study Methods of Our Time* (Çev. Donald Phillip Verene), Cornell University Press: New York.
- Vico, Giambattista (2007) *Yeni Bilim* (Çev. Sema Önal), Doğu Batı Yayıncılık: Ankara.
- Vorlander, Karl (2004) *Felsefe Tarihi* (Çev. Mehmet İzzet ve Orhan Saadettin), İz Yayıncılık: İstanbul.
- Weber, Alfred (1964) *Felsefe Tarihi* (Çev. H. Vehbi Eralp), Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yalçın, Şehabettin (2006) *Felsefe Ansiklopedisi*, Ebabel Yayınları: Ankara.
- Yıldırım, Cemal (2001) *Bilimin Öncüleri*, TÜBİTAK: Ankara.
- Yılmaz, Levent (2004) *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Nurdan YILDIZ YÜCEL

Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul 30.04.1983

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi 2003-07

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Tezsiz 2009-10

A. Menderes Üniv. Sos. Bil. Ens. Felsefe A.B.D 2010-13

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

e-posta Adresi : nyucel@gmail.com

Tarih : 2013